
3 1761 07459269 2

ГЕНРІК ІБСЕН.

ПЕР ГІНТ.

EX LIBRIS
ІВАНА
ЛУЧКОВА

ГЕНРІК ІБСЕН

Per Gint

ПЕР ҐІНТ

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА

ПЕРЕКЛАВ

МИКОЛА ГОЛУБЕЦЬ.

ЛЬВІВ - КИЇВ 1921.

НОВІТНЯ БІБЛІОТЕКА. ч. 39.

НАКЛАДОМ ВИД. СПІЛКИ „НОВІ ШЛЯХИ“.

З ДРУКАРНІ СТАВРОПИҐІЙСЬКОГО ІНСТИТУТА
під управою Ю. Сидорака.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Оза — селянка, вдова.
Пер Ґінт — її син.
Дві старі жінки з мішками зерна.
Аслак — коваль.
Весільні гості. Кухар. Музики і т. д.
Пара переселенців — чоловік і жінка.
Сольвейґа і **Мала Гельґа**, їхні дочки.
Музик із Геґштадту.
Інґрід — його дочка.
Жених і його **батьки.**
Три пастушки.
Жінка в зеленому платтю.
Дід з **Довру.**
Придворний троль. Багато инших тролів.
Молоді тролі обох полів.
Відьми, домовики. лісовики, ґноми.
Деґенерат. Голос з пітьми. Крики птахів.
Карі, жінка.
Містер Котон.
Месіє Бальон.
Панове фон Еберкопф і **Трумпетерштралє.**
Подорожні. Злодій і укривач.
Анітра — дочка начальника Бедуінів.
Араби, рабині, танечниці і т. д.
Кольос Мемнона *(співаючий).*
Сфінкс з Ґізе *(мовчить).*
Др. філ. проф **Беґріффенфельд,** директор прибіжища для божевільних в Каіро.
Гугу, реформатор мови з малябарського побережа,

Гуссеін, — східний міністер.
Феляг з королівською мумією.
Божевільні і їхні доглядачі.
Норвежський капітан корабля і його мужва.
Невідомий пасажир.
Духовник.
Похоронний хоровід. Урядник. Відливник ґузиків.
Худа постать.

Драма, якої акція починається з почином XIX. століття, а кінчається в шістьдесятих роках, має місце по части в Ґудбрандській долині і її горах, по части на побережу Марокка, в пустині Сагара, в прибіжищі для божевільних в Каіро, на морі і т. д.

ПЕРША ДІЯ.

I. КАРТИНА.

Склін гори покритий лісом, біля загороди.
З гори паде потік. По другому боці старий млин. Палкий, літний день.
Пер Ґінт, сильно збудований парубок двайцяти літ ізходить доріжкою в низ. Оза, його мати, маленька, ніжна жінка слідкує за ним лютуючи.

Оза: Брешеш Пер!
Пер Ґінт: (*не спиняючись*) Ні, ні! Не брешу!
Оза: Забожись, коли це правда!
Пер Ґінт: Щож божитись?
Оза: Тьфу! Не смієш!
Ти казок мені наплів.
Пер Ґінт: (*помовчавши*) Ні, це правда, я божусь!
Оза: (*перед ним*) І тобі цього не стид?
Десь пропадеш, десь дінешся,
Гави ловиш — сіно жде.
Цап тобі заліз у тімя,
Без штанів біжиш домів,
Без добичі, голіруч,
Й не соромишся — до цього
Матері плести казок!
Отже — де ти стрівся з цапом?
Пер Ґінт: В бік від Ґендіна.
Оза: Ага!
Пер Ґінт: Сильно вихор дув відтіль,
Через що я й міг безпечно
Крізь гущавину пройти,
За якою він...
Оза: Так-так!

Пер Ґінт: Прислухаюсь нишком-тишком,
Як він бє у сніг копитом,
Подивляю пишні роги,
Що виблискують до сонця,
Підсуваюсь по камінню,
Ледви в сніг не провалюсь,
Й бачу — олень велит-красень,
Звір, якого десять літ
Тут, повір, ніхто не бачив!
Оза: Боже хрань!
Пер Ґінт: Аж грянув стріл...
Цап скрутився, заметався,
Та за мить, нім він піднявся,
Я у нього на хребті!
Ліве ухо лап в долоню
Ніж із піхви вже добув,
Мить і в грудь його заголю...
Гу! Як зірветься шалений,
Як брикне на рівні ноги,
Як рогами не метне!
Десь полетів ніж і піхва,
А мене він поміж роги
Як не вхопить, мов в кліщі,
Як не скочить, не шугне
Просто себе по хребті...
Оза: Христе!
Пер Ґінт: Мамочко! Чи ти
Той хребет, колинебудь,
Бачила в життю? Га! га!
Майже милю він там веться,
А не ширший від пили.
А в низу — сніги стовічні,
Западні і зломи скель,
Що із них вода кипуча
На сімнайцять тисяч ліктів
В низ валиться ревучи.
Там, в горі, по тій пилі,
Посоромитись — стрілі —
Ми шуміли на осліп!
Я і олень. Вір мені:
Ще ні раз коня такого
Під собою я не чув.

Нам на зустріч й попри нас
Сонця сипалось проміння,
Наче іскри з під копит.
А під нами, десь в безодню
Лиш вірлів одних хребти
Поміж небом і водою
Розліталися мов пух!
Ледявик валився в низ.
Але ми не чули гуку,
Що розгублювавсь в простір.
Лиш демонів дикі герці,
Хороводи, співи, танці
Били в очі й уха нам.

Оза: Боже, зглянься!

Пер Ґінт: Аж — нараз...
Наче камінь від удару,
З диким криком куропатва
Підірвалась з укриття.
Олень мій переляканся,
В бік метнувся, з під копит
Ґрунт утік і ми в безодню
Пошуміли стрімголов.

Оза: *(Хитнулася, ухопилася за пень дерева, щоб не впасти.)*

Пер Ґінт: Поверх нас висока круча,
А під нами дна нема! —
Летимо крізь білу хмару,
Ростинаєм стадо мев,
Що тікають перед нами,
Миж падем все в низ і в низ,
Мов стріла з тугого лука.
В низ я глянув — щось біліє
Наче оленя живіт,
Що зближається до нас,
Мамо, мамочко, цеж ми,
Відбивались в яснім плесі
Озера, що підіймалось,
В міру, як я летів вниз.

Оза: *(задихається)*
Пер! Мій Боже! Вже кінчи!

Пер Ґінт: Цап із верха, цап із долу,
В тую мить саму поспілу
Досягли себе — бебевх!

Зникло все, лиш мокра хвиля
Нас піною обдала.
Та не довго, бо від маху,
Ми дісталися на твердь,
Я обняв його за шию,
Олень плив — ні круть, ні верть,
І тепер я тут.

Оза: А він?

Пер Ґінт: Десь ще скаче вітрогін.
(Тріскає з пальця й повертається на запятку.)
Як стрінеш його — злови!

Оза: Й не скрутив ти голови,
Ані ніг не поламав,
Твій хребет — цілий, неправда?
Боже, дякую тобі,
Що ти мав його в опіці!
Правда, пірвані штани,
Та пусте це, проти того,
Чим то міг би покінчитись
Божевільний той танок...
(В тім спамятується, отвирає широко рот і очі, хвильку не може найти слова, відтак вибухає:)
Ох, брехуне ти проклятий!
Ну, і ще раз забожись!
Все оте, що ти наплів,
Чула я давним давненько,
Ще твій тато хлопцем був,
Як це трапилося Ґлезґу!

Пер Ґінт: Це й мені лучилось теж —
Це трапляється частійше!

Оза: *(їдко)* Так — брехню перебрехати
Мнжна теж: се-те додати,
Відпорошити чистенько
І як повістку новеньку
Розказати. Власне ти
Все роздув і прибільшив,
Украсив вірлиним пірям,
Тут відняв, а там доправив,
Набалакав, набрехав
Так, що визнатись в тім трудно,
Що вже чулося давно.

Пер Ґінт: Як би так мені хто другий
Говорив, то знав би щот!
Оза: *(плаче)* Боже! Пощо я живу?
Пощо я на світ родилась!
Тут — проси, грози, однако,
Що мечи в стіну горох.
Пер Ґінт: Нене, ненечко моя,
Все те правда! Все до слова
Будь-же — знов лиш...
Оза: Геть — кажу!
Можуж бути я весела,
Як мій син — така свиня?
Маю я чого радіти,
Як у мене — чорт, не син?!
(Знову плаче.)
Що осталось нам, моспане
По батьківщині? Лайно!
Зовсім зрідшало вино,
Як умер старий Разм Ґінт.
Не тримав гроша в калитах,
А метав його на гній,
Купував ґрунта як стій,
Їздив в золоті, в каритах,
Все пішло. А деж остатки?
По мясницях шумних, гучних,
Та по гостеньках бундючних,
Що по стінах скло товкли?
Пер Ґінт: Гм, а де торічний сніг?
Оза: А мовчати тиб не міг?
Глянь, по дворі лиш до ката —
В вікнах замість шиб є шмата,
Зледащів ти, вітрогоне,
В полі пустка та облоги,
Розлізаються маєтки,
Ліцитують нас день в день!
Пер Ґінт: Про що краще говорім:
Як повернеш щастю спину,
То чи знак, що вже по нім?
Оза: Ні! Бо там, де втікло щастя,
Там бурян тобі не вдасться.
Ну і хтож ти? Ти — гульвіс.
Хто що кинув, ти підніс,

Мудрий, перемудрий чіп!
Тямиш, як той з міста піп,
Що спитав тебе, як звешся,
Відповідь твою признав
Гідною самого принца,
Батькож радий штуку втяв —
Нові сани і коня
Дав попові тогож дня.
Ой, тоді то в нас гуло,
Піп і війт, усе село
Пили, їли, скільки воля,
Розтягали, що було!
Та як в дім прийшла недоля,
Всіх гостей мов замело.
Розбрилось добро із хати,
А остали діри й шмати...
(Обтирає очі запаскою.)
Ну і виріс вже великий, —
Чи не час би вже подумать,
Як би матері старій
Облегчить гіркую долю,
Чи не час про те подбати,
Щоб усе не розбрилось?
(Плаче наново.)
Замісць того, ти даремне,
Тратиш день за днем і гріш,
Або знов лежиш на печі
І гниєш у попелі.
Війдеш в коршму, то дівчата
Розбігаються в розтіч,
Робиш стид мені і горе,
З кожним водишся за чуб — —

Пер Ґінт: Ну, вже годі! *(тікає)*

Оза: *(слідкуючи за ним)* Чиж не ти
Був у тій останній бійці
В Люнді — га? Як пси скажені
Там ви жерлися усі,
Кров текла, летіли зуби!
Чиж не ти то ковалеві,
Що попався в твої руки
Скривив щоку, збив рамя?

Пер Ґінт: Видумка це все нікчемна!

Оза: *(палко)* Каська з ліса чула крик.
Пер Ґінт: *(Чіхає собі лікоть)*
Так, та це ревів так я.
Оза: Ти?
Пер Ґінт: Бо я дістав по шиї.
Оза: Що?
Пер Ґінт: Він бє! Повір мені.
Оза: Хто?
Пер Ґінт: Ну — Аслак, не хтобудь.
Оза: Тьфу! І ще раз тьфу! Ну, прошу —
Та жидівська помивачка,
Той лінтяй, кривцун, той злодій,
Той брехун, той попсуймайстер?
(Знову плаче.)
Щось подібного? Я скоро
Очі виплачу. Та це,
Вже направду, не пусте:
Він тебе бє — дурака,
Тиж не маєш кулака?
Пер Ґінт: Будь я молот, будь клепало —
Мати плаче сяк чи так.
(Сміється.)
Ну, потіштесь...
Оза: Що? Ти знову
Набрехав?
Пер Ґінт: Тим разом — так.
Вір тепер мойому слову; —
(Затискає лівий пястук.)
Гляньте, в тих кліщах залізних
Аслак вився.
(Затискає правий пястук.)
Цяж рука
Била молотом. Чи мало?
Оза: Ти повік не даш спокою,
Поки я не ляжу в ґріб.
Пер Ґінт: Ні, нанашко! Ти ще будеш
Їсти чисто-білий хліб!
Вір мені — ціле село
Впаде ниць до твоїх ніг.
Я не все зробив, що міг!
Підожди лиш мить одну
Поки я щось славне втну!

Оза: *(згірдно)* Ти?
Пер Ґінт: Що прийде, хтож це знає?
Оза: Так ти знай хоч те одно,
Що штанів не полатає,
Як підреш колись, ніхто!
Пер Ґінт: Цісарем. царем я буду!
Оза: Так, тепер вже бистра чвірка
Геть твій розум десь несе.
Пер Ґінт: Вижди лиш момент, а буду!
Дай часу, а буду князь!
Оза: Всякий чіп плете дурниці!
Пер Ґінт: Ну — побачиш!
Оза: Знай границі!
Ти зовсім зійшов з ума.
Впрочім: з нас іще колись
Може й вийшлоб що путяще,
Колиб ти, мій пане сину,
Не ловив так вічно гав.
Та з Геґштадту була добра
І тобі ішла на руку,
Легкоб міг дівчину взяти.
Як би вмів закинуть сак...
Пер Ґінт: Так?
Оза: Старий собі дурак,
Добродушний, хоч упертий.
Небо бачить у дочці,
Але й Інґрід не з вівці.
Де вона йде, там і він
Чимчикує, хоч бурчить.
(Знову плаче.)
Піддобрить багатій дівці, —
Прастарий, селянський рід!
Мав би ти олій в маківці,
Не полетів би на спід.
Пер Ґінт: *(скоро)*
Ну, я йду і посватаю!
Оза: Де?
Пер Ґінт: У Геґштадт!
Оза: Бідний Пер,
Опізнивсь, паничу, трохи.
Пер Ґінт: І чомуж?

Оза: Дістанеш буків —
Так, як дівки не дістав!
Пер Ґінт: Ну!
Оза: *(хлипає)* В той час, як ти по небі
Уганявся на цапі,
Мац Моен її посватав,
Пер Ґінт: Що? Той Мац — страхополох?
Оза: Так, вона іде за нього.
Пер Ґінт: Підожди, нім я коняку
Запряжу. *(Повертається до виходу.)*
Оза: Тут шкода слів —
Завтра в них буде весілля!
Пер Ґінт: Нині в ніч іще не пізно!
Оза: От сховайся, як не хочеш,
Щоб взяли тебе на сміх.
Пер Ґінт: Ну! Мені дадуть дорогу!
(Підстрибує сміючись.)
Через верх, бо шкода часу
Коні в бричку запрягать —
(Підстрибує. Підіймає Озу високо в гору.)
Оза: Кинь!
Пер Ґінт: О, ні! На цій кульбаці
Ти поїдеш на весілля!
(Переходить потік.)
Оза: Милий Боже! Вітрогоне,
Ми потонемо!
Пер Ґінт: О, ні!
Не для мене смерть в багні!
Оза: Кому висіти — не втоне!
(Хопає його за волосся.)
Потворе!
Пер Ґінт: Сиди спокійно —
Можеш впасти ненадійно.
Оза: Осле!
Пер Ґінт: Шкода язика!
Мужчина сьміється з того.
Ну — тепер вода мілка.
Оза: Не пусти!
Пер Ґінт: Не бійсь нічого!
Пер на цапа сів охляп; —
(Скаче.)
Ти є Пер, а я є цап!

Оза: З ума зійду!
Пер Ґінт: Ні! Лиш — скік,
Ось за нами вже потік!
(Виходить на беріг.)
Слід би цапу заплатить,
Що на сушу переніс —
Оза: *(бє його по лиці)*
Ось тобі за перевіз!
Пер Ґінт: Ой! Чиж варто вас возити?
Оза: Кинь!
Пер Ґінт: Ні, щойно на весіллю!
Пустите язичок в рух —
Скажете — всім — так і так,
Скажете, що Мац — дурак!
Скажете, най кинуть жарти,
Пер самої княжни вартий!
Оза: О, цього ти певен будь!
Каші я там навару —
Всі твої брехні і штуки
Мов олій підуть в гору!
Пер Ґінт: Так?
Оза: *(лютуючи бє ногами)*
Не скорше я змовчу,
Аж тебе затровлять псами,
Мов бродягу із села.
Пер Ґінт: Коли так, то піду сам.
Оза: Але й я найдуся там.
Пер Ґінт: Не добігнеш там на час!
Оза: Ні? Побачиш — я завзята,
Люта, що гризла би камінь,
Як озлюсь, то буде — амінь!
Кинь мене!
Пер Ґінт: Як даш обіт...
Оза: Ні! Ти там усе почуєш —
Мусять знати, хто ти є!
Пер Ґінт: Ей, матусю — яж ваш син!
Та не бийте так ногами...
Оза: Там тебе затровлять псами!
Пер Ґінт: То не підете!
Оза: Що робиш?!
Пер Ґінт: Я — саджаю вас на млин.
(Саджає її на дах, Оза кричить.)

Оза: В миг здійми мене!
Пер Ґінт: А що —
Будете плескать на мене?
Оза: *(кидає на нього грудою моху)*
В миг мене здійми відсіль!
Пер Ґінт: Виж самі того хотіли.
(Близче.)
Будьтеж мудрі і сидіть,
Та ногами не товчіть.
Не жбурляйте в низ камінням,
Бо покотитесь як міх
В низ із криші й буде сміх.
Оза: Ти гільтаю!
Пер Ґінт: Без образи!
Оза: Ти кобольде, ти потворо!
Пер Ґінт: Посоромтесь!
Оза: Тьфу!
Пер Ґінт: Не краще
Дать опрощення в дорогу?
Не дасьте?
Оза: Хиба, що буком.
Пер Ґінт: Коли так, я ждать не могу.
Прощавайте! Алеж гей —
Що ви вдієте тим стуком?
Скорше впадете.
(Иде геть.)
Оза: Ах, Пер!
Чорт би з тебе жкуру дер!
Геть пішов собі! Мені
В голові мов у млині!
(Кричить.)
(Дві старі жінки з мішками на плечах йдуть доріжкою з гори попри млин.)
Перша жінка: Хто кричить там?
Оза: Таж це я!
Друга жінка: Оза! Глянь — сягла високо!
Оза: Тут нема на що дивитись; —
В небо пташкою полину!
Перша жінка: Щасть вам, Боже!
Оза: Гей драбину!
Злізти хочу! Ах, той Пер!
Друга жінка: Син ваш?

Оза: Можете тепер
Рознести сплітки про нього.
Перша жінка: Радо.
Оза: В низ здійміть мене.
В Геґштадт душком побіжу!
Друга жінка: Він є там? То будьте раді —
Вже коваль йому утне!
Оза: *(ламає руки)* Боже милий! Що то буде,
Як вони його убють?!
Перша жінка: Га — у смерти довгі руки —
Хто призначений, той — гинь!
Друга жінка: Вона вискочить зі шкіри.
(Кричить в гору.)
Айвінд! Андерс! Ну-ко гляньте —
Муж. голос: Що такого?
Друга жінка: Озин син
Посадив стару на млин.

II. КАРТИНА.

Невеличкий горбок, покритий кущами і буряном. В глибині, відмежована тином, біжить дорога. Пер Ґінт іде стежкою з гори, підходить скоро до тина й дивиться на краєвид.

Пер Ґінт: А ось і Геґштадт! Митю буду там.
(Переступає тин і задумується.)
А що, як Інґрід не сама?
(Прислонює очі й дивиться в даль.)
До чорта —
Кругом аж чорно від гостей весільних!
А може краще вернуся назад?
(Переступає тин.)
Усі сміються в очі й поза очі,
Що жаром весь здіймаюся нераз.
(Відходить кілька кроків від плота й не думаючи обриває з гилля листя.)
Хоча-би чарки відкіля допастись,
Або нишком непомітно прокрастись
Непізнаним! Ох, той чортівський сміх!
(Нечайно оглядається мов переляканий і ховається в кущі. Декілька людей з клунками переходить мимо в бік весільного двора.)

Перший мужчина: *(в розмові)*
Пяниця батько, мати злізла з глуздів...
Перша жінка: Яка пань-матка, такий син — ледащо.
(Люде проходять далі. Пер Ґінт виходить з кущів й дивиться в слід за ними з паленіючим обличчям.)
Пер Ґінт: Невже про мене це плелось?
(З вимушеним жестом.)
Байдуже!
Мені тим шиї й голови не скрутять.
(Кладеться в бурян; довго лежить, заклавши руки за потилицю і вдивляється в блакить.)
Ну, й дивна хмара! Просто — наче кінь
На йому лицарь грае у сідлі,
А з заду відьма гонить на мітлі.
(Тихо сміється.)
То мама їде і кричить — де гониш?
Отямся, Пере в час, бо шию зломиш!
(Прислонює вії чимраз дуще.)
Їй лячно може? Просто перед нею
Пер гонить, в срібну вгорнений кирею,
Вінком промінним голова повита,
В коня іскряться золоті копита;
За ним, мов вихор, гонять горді вої,
Відважні, скорі на нові підбої.
В долині люде в чорну гурму збиті
Глядять у гору. В них роти розкриті.
Жінки до долу хиляться покірно,
Вітають Пера і дружину вірну.
Пер Ґінт вже цісар — сипле в коло злотом
І сріблом ясним сіє на голоту,
Усім у царстві гарно вже живеться,
А Пер на човнах на підбій несеться;
Підбивши море, в пристань завертае,
Анґлійський принц на березі чекае,
Анґлійський цісар — зіступае з трону,
Бере із скрані золоту корону
І каже...
Коваль: *(до инших людей, з якими він переходить з цього боку тина)* Глянь — Пер пяний, мов свиня.
Пер Ґінт: *(підіймаеться з буряну)*
Я — цісар!...

Коваль: *(нахиляється через тин і кепкує)*
Встати ти не рад би? Що?
Пер Ґінт: Коваль! До чорта — що тобі потрібно?
Коваль: Люндівські танці ходять ще по костях!
Пер Ґінт: Іди до чорта! *(підстрибує)*
Коваль: Йду вже, йду, та хлопче
Скажи, де був ти тих шість тижнів довгих?
З чортами в горах накладав, чи що?
Пер Ґінт: Творив я там самі дива-дивенні.
Коваль: *(моргає на других)*
Почути раді.
Пер Ґінт: Ні. Це вам не вдасться.
Коваль: *(по хвилі)*
Ідеш у Геґштадт?
Пер Ґінт: Ні.
Коваль: Був час
Що ти на дівку не дивився бісом.
Пер Ґінт: Мовчи, собако!
Коваль: *(відступає в зад)* Щож, ти не журися!
Як Інґрід дала гарбуза, то друга
Дасть може друге. Тяж син — Разма Ґінта!
Ходи-ко з нами! Там дівок до ката,
Й удів там гарних найдеться без ліку!
Пер Ґінт: Підеш до чорта?
Коваль: Щож, роби як хочеш.
Здоров! А дівку привітать від тебе?
(Йдуть геть, сміються і шепчуть поміж собою.)
Пер Ґінт: *(Якийсь час дивиться їм у слід; робить байдужий жест і відвертається)*
Про мене може Інґрід спать лягати
З ким тільки воля! Що мені до того?
(*Оглядає себе.*)
Штани подерті, пірвані, брудні,
Коби так можна де нових дістати!
(*Стукає ногою.*)
Ножем різницьким вирізать би їм
Оте призирство, що мене ним мучать.
(Нечайно оглядається.)
Щож знову? Наче хтось в кущах сміється,
До мами хочу...
(Йде, але зараз таки спиняється й наслухує весільного гамору в низу.)

Там уже гуляють.

(Стоїть і наслухує; крок за кроком поступається в зад; очі в нього блищать.)

Ціле море дівчат — десять їх на одного,
Чорт бери, як кортить, але що мені з того?
Бідна мама десь там ще сидить на млині...

(Знову дивиться в низ; підстрибує і сміється.)

Хлопці ідуть аркана,
Парубок, старець — шаліє,
Ґутром смика не жаліє!
Що за солодка мана...
Раз ми родились на світ —
Раз доведеться вмірати!
Грають, то як не гуляти?
Нумо скачім через пліт!

(Одним стрибом пересаджує тин і біжить дорогою в низ.)

III. КАРТИНА.

Обійстя у Геґштадті. На задньому пляні хата; багато гостей. На толоці гуляють завзято. Музика сидить на столі. Кухар стоїть на порозі. По дворі увихаються куховарки. Тут і там сидять старші люде і балакають.

Жінка *(присідається до гурту, що сидить на якомусь ослоні)*
Щож — дівка? Боже! Похимерить трохи
А далі кине. Суджені усі так.

Кухар: *(в другому гурті)*
Свіженьке пиво! Пийте, гості любі!

Чоловік: Ти дуже щедрий!

Парубок: *(до музики, переводючи дівчину за руку)*
Жаль скрипок, чи смика?!

Дівчина: Заграй, най гори сколихне музика!

Дівчата: *(довкруги парубка, що гуляє)*
Ну й скочив бісом! Ноги, мов пружина!

Парубок: *(гуляючи)*
До стін далеко, дальше ще до стелі.

Суджений: *(скривлений підходить до батька, що розмовляє з иншими і тягне його за полу)*
Вона не хоче. Вперлася й не хоче...

Батько: Не хоче?

Суджений: Двері від нутра заперла...

Батько: То треба ключ найти і отворити!
Суджений: А деж я найду ключ?
Батько: Балакай з дурнем! *(повертається назад до инших; суджений біжить через двір)*
Парубок: *(вибігає з поза двора)*
А гей, дівчата! Чимраз веселійше —
Іде Пер Ґінт!
Коваль: *(що саме надійшов)* А хтож його просив?
Кухар: Ніхто *(йде в хату)*.
Коваль: *(до дівчат)* Як прийде, то ви ні чичирк!
Дівчина: *(до другої)*
Прикиньмось, наче ми його й не знаєм!
Пер Ґінт: *(входить розпалений, повен життя, стає серед двора і плеще в долоні)*
Котра з вас краще всіх дівчат гуляє?
Дівчина: *(до якої Пер підходить)*
Я ні.
Друга дівчина: (*так само*)
Я теж ні.
Третя: Я? Нізащо в світі.
Пер Ґінт: *(до четвертої)*
Ходи хоч ти, нім краща навинеться!
Дівчина: (*відвертається*)
Часу не маю.
Пер Ґінт: (*до пятої*) То хоч ти ходи!
Дівчина: (*збірається йти*)
До дому мушу...
Пер Ґінт: Як? Тепер до дому?
Коваль: *(півголосом до Пера)*
А глянь, гуляє зі старим...
Пер Ґінт: *(повертається до одного зі старших)*
Гей, бадю!
Котра з дівчат свобідна ще?
Мужчина: Шукай!
Пер Ґінт: (*нечайно тихне; загуканий, стрівожений дивиться на людей кругом себе. Усі дивляться на нього, але ніхто не обзивається. Він наближується до другого гуртка. Але, де він не підійде, там розмова тихне; як тільки відвернеться — усі сміються йому в слід*).
Пер Ґінт: (*нишком*)
Думки мов стріли, а слова мов змії
Печуть мене; очі палить це призирство!

(Хиляється, йдучи поуз тин. Сольвейґа з малою Гельґою входять на побвіря в товаристві своїх батьків.)

Один мужчина: *(до другого, поблизу Пер Ґінта)*
Сторонські люде.

Другий м.: Ті, що там?

Перший м.: З заходу.

Пер Ґінт: *(заступає дорогу тим, що прийшли, показує на Сольвейґу і питається її батька:)*
Чи можна брать дочку твою гуляти?

Мужчина: *(лагідним голосом)*
Охоче, тільки мушу привітати,
Як звичай каже, господарів хати.
(Йдуть у хату.)

Кухар: *(подає Пер Ґінтови чарку)*
Коли прийшов, то випий на здоровля.

Пер Ґінт: *(не перестаючи дивитися за новими гістьми)*
Спасибіг, пити не прийшов. Спасибіг.

Кухар: *(відходить. Пер Ґінт дивиться на хату і усміхається)*
Така невинна, чиста, наче ангел!
А як вона спустила погляд в низ,
За плахту мами держучись, в руках
У неї бачу молитовник. Нуко
Погляну з близька!
(Хоче йти в хату.)

Парубок: *(виходить з кількома другими з хати)*
Гей, Пер! До дому йдеш і не гулявши?

Пер Ґінт: Не йду до дому.

Парубок: Так чогож тікаєш?
(Бере його за плечі, щоб повернути кругом,)

Пер Ґінт: Іди до чорта!

Парубок: Коваля боїшся?

Пер Ґінт: Його боятись?

Парубок: А — забава в Люнді?
(Парубки регочуться і йдуть туди, де гулять.)

Сольвейґа: *(на порозі)*
То ти просив піти гулять з тобою?

Пер Ґінт: А щож! Ти й досі не рішила справи?
(Бере її за руку.)
Ходи!

Сольвейґа: Не довго тільки, бо матуся
Казали хвильку погулять, тай годі.

Пер Ґінт: Матуся, справді? Ти хиба торішня?
Сольвейґа: Смієшся з мене?
Пер Ґінт: Якжеж не сміятись?
Сольвейґа: В маю я вперве приняла причастя.
Пер Ґінт: А якжеж звешся?
Сольвейґа: Сольвейґ звусь, а ти?
Пер Ґінт: Пер Ґінт.
Сольвейґа: (*висовує руку*) О Боже!
Пер Ґінт: Що таке — злякалась?
Сольвейґа: Зовсім ні, тільки підвязка стиснула.
(*Відходить від нього.*)
Суджений: (*тягне свою маму за спідницю*)
Вона не хоче, мамо...
Мати: Що не хоче?
Суджений: Не хоче!
Мати: Щож бо?
Суджений: Отворить комори.
Батько: (*роздратований, нишком*)
Тебе би в стайню затворить! Ти, осле!
Мати: Покинь, це вже уладиться якось.
Усі йдуть в глибину.
Парубок: (*що вертається з майдану з цілою гурмою товаришів*)
Позволь горілки чарку, Пер!
Пер Ґінт: Спасибіг.
Парубок: Один ковток.
Пер Ґінт: (*дивиться на нього з під лоба*)
Давай, нехай стрібую!
Другий п.: Мояж хиба горілка гірша тої?
Пер Ґінт: Спасибіг, годі!
Той сам: З двох чарок не впадеш.
Стрібуй, що добра.
Пер Ґінт: Щож, давай каплинку!
(*Пє знову.*)
Дівчина: (*півголосом*) Ходім відсіля.
Пер Ґінт: Що, боїшся Пера?
Третій п.: А хто тебе би, Пере, не боявся?
Четвертий: Го-го! На Люнді бачили, що вмієш!
Пер Ґінт: Коли озлюся, то зумію краще!
Перший п.: (*нишком*) Тепер він в сосі.
Кількох парубків: (*довкола Пера*) Вичисли — що вмієш!
Пер Ґінт: Лишім на завтра!
Другі: Не завадить нині.

Дівчина: Ти знаєш чари?
Пер Ґінт: Вмію визвать чорта!
Мужчина: Заклятя знала це моя бабуня.
Пер Ґінт: Брехня! Відкіля? Рад би я почути!
Замкнув я чорта раз в лушпі горіха,
Яку червак продовбав..
Дехто: *(сміючись)* Це вже чули.
Пер Ґінт: А як він там вищав, скиглів,
За волю царства всі мені давав
Один п.: Та мусів лізти хоч-не-хоч в горіх!
Пер Ґінт: А так, що мусів. Я заткав діру,
А він, як вискне, як заплаче з люти!
Дівчина: Ну прошу, прошу — чи то може бути?
Пер Ґінт: Скиглів немов нашпилена оса.
Дівчина: Ну й деж він дівся? Чи іще в орісі?
Пер Ґінт: Та де там! Вже пігнав світами.
Той чорт і винен, що від того часу
Мене Аслак на очі не терпить.
Парубок: Яким жеж чином?
Пер Ґінт: Я пішов до нього
Й кажу: розбий мені того горіха;
Я зараз — каже, та звичайно — в нього
Не має діла без кливця й клепала...
Голос *(з гурту)* Убив чортяку?
Пер Ґінт: Ні, не вбив, а тільки
Потяг оріх на клепало й розбив.
Та заки молот вспів в гору підняти,
То чорт мов вихор огняний зірвався,
Пробив стіну і кришу тай пропав.
Дехто: А щож коваль?
Пер Ґінт: Стояв, рознявши рота,
Немов святий в іконі. З того часу
Мене на очі не терпить! Їй богу!
(Усі регочуться.)
Дехто: Це добре було.
Другі: Краща з небилиць.
Пер Ґінт: А може я це видумав?
Мужчина: Ти — ні!
Усе те чули ми нераз вже, Пере.
Пер Ґінт: Брехня! Це справді трапилось мені!
Мужчина: Як все.

Пер Ґінт: А хто з вас їздить по повітрі,
Й стремен не згубить? Вмію не одно!
(Усі регочуться.)

Один з гурту: Пер — їдь по небі!

Декількох: З разу все повірим!

Пер Ґінт: З огнем не грайтесь, а то в мить зірвуся,
Неначе вихор й полечу над хмари,
Цілий округ до ніг моїх припаде!

Старший чоловік: Зійшов вже з глуздів.

Другий: От дурний баран.

Третій: Хвалько.

Четвертий: Брехун!

Пер Ґінт: Ну-ну! Пождіть!

Чоловік: *(пяний)* Підломим крильця! Не буяй високо!

Кількох: Згарбуєм шкуру і підібєм око.

(Гурток розходиться. Старші йдуть обурені в глибину, молодші жартують і сміються.)

Суджений: *(підходить близько до Пера)*
Ти вмієш, Пере, їздити по небі?

Пер Ґінт: А щож! Як хочеш — прожогом, чи в трап?

Суджений: І маєш плащ, що робить невидимим?

Пер Ґінт: Шапку-невидку, кажеш, певне, маю.

(Відвертається від нього. Сольвейґа іде крізь подвіря й веде Гельґу за руку.)

То ти, Сольвейґо? Гарно, що прийшла.
(Бере її за руку.)
Тепер підемо погулять, не правда?

Сольвейґа: Пусти!

Пер Ґінт: Чомуж бо?

Сольвейґа: Дикий ти, мов кінь.

Пер Ґінт: Хибаж то рен не дикий перед літом?
Не будь же горда і ходи зі мною.

Сольвейґа: *(бере руку назад)*
Не можу.

Пер Ґінт: Справді?

Сольвейґа: Ти зівсім підпитий.
(Йде з Гельґою геть.)

Пер Ґінт: Узяв би ніж і різав до одного!

Жених: *(торгає його ліктем)*
А можеб ти один мені поміг?

Пер Ґінт: До Інґрід хочеш? Деж вона?
Жених: В коморі,
Пер Ґінт: Так-так... Менiб ти небо отворив...
Жених: Не міг би ти піти собі до чорта?
Пер Ґінт: *(Нараз йому блискає ідея; говорить тихо, сильно)*
Вона в коморі!
(Наближується до Сольвейґи.)
Ах, ті очі ясні!
(Сольвейґа хоче йти, але Пер заступає їй дорогу.)
Боїшся може, що я мов бурлака?
Сольвейґа: *(скоро)* Ні, ні, ти справді так не виглядаєш.
Пер Ґінт: Я, правда, трохи вийшов з рівноваги,
Та це було з досади тим, що ти
Мене пошила в дурні. Ну — ходім!
Сольвейґа: Не можу, Пере, може й проти волі...
Пер Ґінт: Когож боїш ся?
Сольвейґа: Батька.
Пер Ґінт: Чистий сміх!
Твій батько певне з поміж тих,
Що уха в низ спускають раз-у-раз.
Сольвейґа: Не знаю, що сказать тобі на це...
Пер Ґінт: Бо ви сектанти всі, молитвогреби,
Твій батько, мати, може навіть ти;
Чогож ти вмовкла?
Сольвейґа: Дай мені спокій!
Пер Ґінт: О ні! *(Приглушеним, але сильним і грізним голосом)* Я в тролля замінюсь страшного
І прийду в опівніч до ліжка твойого.
Як вчуєш, що драпає щось, то не думай,
Що кітка, а знай, що це я —
Кров випю, війшовши мов змора у дім,
А Гельґу з кістками і косами зїм!
Бо знать тобі треба, що я вовкулак —
Кусатиму в руки і плечі, мов рак.
(Нечайно міняє голос і благає:)
Гуляй зі мною Сольвейґ!
Сольвейґа: *(сумно глянувши на нього)* Ти недобрий!
(Йде в хату.)
Жених: *(знову вертаєть ся)*
Корову дарую за поміч...

Пер Ґінт: Гаразд!

(Пропадають поза хатою. В туж мить із майдану надходить юрба народу; більшість пяних. Крик і замішання. Сольвейґа, Гельґа і її батьки стають з декількома старшими людьми на порозі хати.)

Кухар: *(до коваля, що йде на чолі юрби)*
Не зачіпай!

Коваль: *(скидає кабат)* Поміримось на клуби!
Пер Ґінт чи Аслак — хтось з обох тут ляже.

Дехто: Нехай скубуться!

Другі: Хай розчешуть чуби!

Коваль: Язик напутав, а пястук розвяже!

Батько Сольвейґи: Гамуйтесь, дядьку!

Гельґа: *(до матері)* Битимуть Пер Ґінта?

Парубок: Не краще з Пером гратися, чим битись?

Другий парубок: Плювать йому в вічі!

Третій: Нагнати з подвіря!

Четвертий: Ануко до діла!

Коваль *(відкидує кабат)* Давай сюди звіря!

Мати: *(до Сольвейґи)* А бачиш, яку він тут має шанобу?

Оза: *(вбігає з патиком в руці)*
Де син мій подівся? Ох дам йому бобу!
Аж руки у мене до бійки трясуться.

Коваль: *(закочує рукави)*
Для шкури такої — той бучок — стеблина!

Дехто: Придасть йому чосу коваль!

Другі: О погладить!

Коваль: *(попльовує в руки і дивиться на Озу)* Розрадить.

Оза: Ви Пера бити хочете? Ану!
Є в мене кіхті й зуби! Як затну...
Ах де він?
(Кличе крізь майдан.)
Пере!

Жених: *(вбігає задиханий)* Все, усе пропало!
Мамунцю, татку!

Батько: Щож знову?

Жених: Пер Ґінт...

Оза: *(кричить)* Убили Пера ви, чи що? Кажіть!

Жених: Не вбили. Гляньте — ось він на горі!

Дехто: Разом із нею!

Оза: *(пускає з рук патик)* Пройдисвіт!

Коваль: *(мов упав з неба)* Дереться
Поперек кручі і не зломить шиї.
Жених: *(плаче)*
Несе собі дівку, мов вовк барана!
Оза: *(грозить в гору)*
А впав би ти відтам!
(кричить в тріводзі)
Ступай з осторожна!
Господарь: *(вибігає простоволосий, блідий від люти)*
Я лоб йому зірву за цю самоволю!
Оза: Скарай мене, Боже, як я вам позволю!

ДРУГА ДІЯ.

I. КАРТИНА.

Вузька доріжка на високогірю. Ранний ранок. Пер Ґінт біжить сердитий здовж доріжки. Інґрід у весільному вбраню, силується його зупинити.

Пер Ґінт: Йди!
Інґрід: По тім усім, що сталось?
І куди?
Пер Ґінт: Не наша річ.
Інґрід: (*ламає руки*)
Чорна зрада!
Пер Ґінт: Замісць плакать,
Розійдімся в три чорти.
Інґрід: Поєднав нас гріх на віки.
Пер Ґінт: Чорт побрав би вас жінок
Всіх до матері лихої,
Всіх... Усіх вас крім одної...
Інґрід: Так? Якоїж?
Пер Ґінт: Це не ти.
Інґрід: Отже хто?
Пер Ґінт: Іди туди,
Відкіля прийшла!
Інґрід: Ах Пер!
Пер Ґінт: Замовчи вже!
Інґрід: То не з серця
Ти говориш...
Пер Ґінт: Просто з його!
Інґрід: Збаламутить, потім кинуть?!
Пер Ґінт: Чим-же ти мене привяжеш?
Інґрід: Геґштадтом і ще чимсь більше...

Пер Ґінт: Маєш ти молитвослов?
Є у тебе злоті коси,
Йдеш за маминим слідком,
Погляд соромно у низ
Опустивши?
Інґрід: Я?
Пер Ґінт: Сто днів
Тому брала ти причастя?
Інґрід: Ні.
Пер Ґінт: А сором в тебе є?
Вмілаб ти мені відмовить?
Інґрід: Пере, ти збожеволів?
Пер Ґінт: Чистий, хто на тебе гляне,
Ну?
Інґрід: Ні... але..
Пер Ґінт: Отже — геть!
(*Хоче йти.*)
Інґрід: (*заступає йому дорогу*)
Знаєш, що тебе це може
Коштувати?
Пер Ґінт: Щож таке?
Інґрід: Гроші, поле, честь при тобі,
Як не зрадиш.
Пер Ґінт: Я не з тих!
Інґрід: Ти обманець! (*плаче*)
Пер Ґінт: Тиж здалася.
Інґрід: В безнадії.
Пер Ґінт: Я в шумі.
Інґрід: (*грозить*)
Ти за все це заплатиш!
Пер Ґінт: Йди повісся серед ліса.
Інґрід: Отже ні?
Пер Ґінт: Іди до біса!
Інґрід: О, ти лють мою почуєш!
(*Сходить в низ.*)
Пер Ґінт: (*мовчить хвилинку; нараз кричить:*)
Хай вас чорт усіх мордує,
Всіх до матері лихої!
Інґрід: (*повертає голову; кличе з призирством:*)
Крім одної!
Пер Ґінт: Так! Одної!

II. КАРТИНА.

Біля гірського озера. Земля довкола мягка, болотниста. Надтягає буря. Одчаяна Оза кличе й оглядається довкола. Сольвейґа на силу придержує їй кроку. Її батьки і Гельґа подальше.

Оза: (*махає руками і рве на собі волося*)
Усе проти мене гуртом сприсяглося:
Діброви, гори, озера і ріки,
Шляхи його губляться в мряці,
Скеля упасти на нього готова.
Людеж, о люде, нехай би піймали,
Було би по ньому! Та я ні завіщо
Не дам його — вирву з обнять самій смерти!
(*Звертається до Сольвейґи.*)
І якже не дивно? Це справді мій син,
Що вмів лиш грозити й плести теревені,
Що вмів попід хмари гуляти на рені,
Язиком до неба сягати з долин?
Той сам... І не знаю — радіти чи плакать?...
У двоє ми з Пером недолі зазнали —
Бо знать тобі треба, що муж був піяк,
По селах ганявся, строїв небилиці,
Котилися гроші, неначе з криниці,
Яж радити в горю не вміла ніяк.
У двох ми із Пером трималися хати
Й старались якнебудь журбу розганяти,
Боротись з судьбою не було в нас сил,
Поглянуть їй в вічі не було відваги,
А всякому треба потіхи, розваги,
Як рибі водиці, а пташечці крил.
Один її найде у чарці, а другий
Шукає — чим міг би себе обмануть.
І ми розважали себе казочками
Про князів, царівен, про кляті клади,
Про тролів триглавих, страшних вовкулаків,
Покіль не до краю дійшли. Хтоб подумав,
Що хлопцю не зійдуть казки ці від ума?
(*Знову в трівозі.*)
Гу, що за гомін? Троль чи лісовик!
Пер! — — Пер! — — Це він — це хлопця мого
[крик!

(*Вибігає на горбок й дивиться крізь озеро в далечінь. Батьки Сольвейґи і Гельґа надходять.*)

Оза: Живого духа довкруги нема.
Чоловік: (*вдумчиво*) Це зле для його.
Оза: (*крізь плач*) Зблукана овечка!
Чоловік: (*лагідно потакує*) Пропаща.
Оза: Ні! Цього ви не кажіть,
Він парень годен! Другий би радів.
Чоловік: Безглузда!
Оза: Хай безглузда я для тебе,
Та хлопця мого ображать не смій!
Чоловік: (*ще більш понуро з лагідним поглядом*)
Твій син пропащий. Камінь в нім, не серце.
Оза: (*трівожно*)
Не вірте! Бог не є такий жорстокий!
Чоловік: А вмів би він спокутувать гріхи!
Оза: (*палко*) Ні. Та він вміє їздити по небі.
Жінка: Бог з вами!
Чоловік: Що ви кажете?
Оза: Нехай!
Та знайте — син мій гори переборе,
Нехай лиш тільки вибєсь з колодок!
Чоловік: Колись його побачиш на гилі.
Оза: (*кричить*) Сохрань нас, Боже!
Чоловік: Кат його, як всилить,
То каяття його у низ похилить.
Оза: (*оголомшена*)
Ви з горя мого смієтесь! Ходімте!
Чоловік: Ходім спасати грішну душу!
Оза: Коли в багні він — витягнем на сушу!
Як в силі тролів — вдаримо у дзвони.
Чоловік: Гм. Тут доріжка.
Оза: Хай вас Бог хоронить
За вашу ласку.
Чоловік: Діло християн.
Оза: Значиться — решта, це самі погани?
Ніхто зі мною не хотів іти.
Чоловік: За добре знають твого сина.
Оза: Так!
За надто виріс понад їх хребти.
(*Ломить руки.*)
Подумайте — життя його на карті!

Чоловік: Здається — стежка.
Оза: Нуко приспішім!
Чоловік: На полонині можем розийтися.
(Він і його жінка йдуть попереду.)
Сольвейґа: *(до Ози)*
Будь ласка, тітко, оповідж...
Оза: *(обтирає очі від сліз)* Про сина?
Сольвейґа: Усе до чиста оповідж про його.
Оза: *(усміхається і зразу підіймає голову в гору)*
Усе? Тиб дуже натомила уха.
Сольвейґа: Ні, ні! Я рада хоч до смерти слухать!

III. КАРТИНА.

Низькі, нагі горби. З далині хребти гір. Падуть довгі тіни вечоріє.

Пер Ґінт: *(вибігає в підскоках і спинюється над кручею)*
Уся громада вибралась на лови
Ловити лева, що подавсь в діброви,
Хлопи з пушками. відьми з рогачами,
А Геґштадт виє попереду всіх!
Кругом лунає: Пер шалена воля!
Це більше щось, чим з Аслаком двобій.
Життя само кипить в крові моїй!
(Обмахується й підстрибує.)
Ламать, давити, водопад спиняти,
З корінням сосни дерти і ламать!
Таке життя вдоволення дає,
Брэши, хто хочеш, а Пер Ґінт живе!
Три пастушки: *(бігають по горбках з криком і співами)*
Тронд в половинах! Коре і Бор
Нині для всіх вас не маєм затвор!
Пер Ґінт: Кого вам треба?
Три пастушки: Кожній треба троля.
Перша: Тронд ходи нишком!
Друга: Бор мене знасилуй!
Третя: На половинах шалаші порожні.
Перша: В пестощах сила!
Друга: Пестощі у силі.
Третя: Де нема хлопця, вистане хоч троль.

Пер Ґінт: Деж хлопці розбіглись?
Усі три: *(сміються)* Не вернуться вже.
Перша: Мій хлопець кохався, шалів у мені,
А тітку за жінку узяв у млині.
Друга: Мій циганку чорну найшов собі, ох!
Тепер прошаками валяються в двох.
Третя: А мій вбив дитину і нині за це
У черепі його змії кубельце.
Усі три: Тронд в полонинах Коре і Бор,
Нині для всіх вас не має затвор!
Пер Ґінт: *(одним стрибом стає серед них)*
Я троль, я хлопець для усіх вас трьох!
Усі три: Для всіх направду?
Пер Ґінт: Спробуйте, як воля.
Перша: Скоріще в колибу!
Друга: Там маємо мід.
Пер Ґінт: Давайте хоч море, а випю по спід!
Третя: Весілля наповнить колиби в сабаш.
Друга: *(цілує його)* Огнями палає мов жарена криця,
Третя: *(так само)* А очі у його моєї дитини!
Пер Ґінт: У мізку трівога, а серце в огнях,
Жаль горло стискає, а сміх на устах.
Три пастушки: *(тичуть дулі в напрямі гірських верхів. Кричуть і співають.)*
Тронд в полонинах. Коре і Бор
Нині до наших не бийте затвор!

IV. КАРТИНА.

В горах Ронду. Захід сонця. Сніжні верхи в соняшній заграві.

Пер Ґінт: *(входить в похмілю)*
Воздушний замок над замком
В хмари здійнявся з долин,
Гей зупинися! Даремне —
Гине в синяві вершин.
Півень тріпочеться з башти
Наче зібрався тікать,
Все суьтиться довкола,
Годі думки позбирать.

Дивне, страхітне коріння
З скельної лізе стіни,
Це лицарі — журавлині;
Далі пропали й вони...
Наче чарівна веселка
Мозок озарює мій,
Ген розхиталися дзвони —
Плачуть по любці моїй.
Сон це чи ява — хто скаже,
Я у крузі огнянім...
Як проломатися з нього,
Хто затворив мене в нім?

(Падає долів.)

Дика погоня на рені,
Хтоб то повірив тобі —
Там поміж небом землею,
Пірванне дівки в юрбі...
Нічка ціла коло чарки
З трьома кохання без шор
Геть потьмарився мій розум,
Троллі вилазять із нор.

(Довго дивиться в далечінь.)

Пара вірлів десь клекоче,
Гуси пливуть в далині,
Яж мов дурак безпорадний
Тону по шию в багні.

(Підскакує.)

Гей, полетів би з вірлами
Вихром сповитий, в жарі
Сонцем чоло осмалив би
Тисячі миль від землі!...
Якби коня де допасти,
Гнатись в перед на простріл,
Морем в човні перекрастись,
Взяти анґлійський престіл!
Хто це — дівчата зібрались?
Діло мені не до вас,
Ждете в долині даремне!
Впрочім... я вернувсь ще раз.

Що це? Вірли полетіли
Мов заворожені ким?

Он підіймаються вежі
З долу до неба мов дим...
З хмар і обривів палата,
Цитьте, це Ґінтовий дім.
Двері і вікна на остіж,
Радість вселилася в нім.
Вие з похмілля громада,
Піп бе о стелю склянки,
Капітан луска свічада,
Служба розносить збанки.
Грають музики завзято.
Мамочко цить, не воркоч!
Ґінт не числиться у свято,
Славу пожнеш хоч-нехоч.
Чуеш, як гамір піднявся,
Гості гукають — де Пер?
Капітан пе на здоровля,
Піп красномовить тепер.
Сміло йди Пере в господу,
Розум твій славлять всі враз —
Славного Пере ти роду
Й будеш великим ще раз!

(*Скаче в перід, але вдарившися в ніс об скельний виступ, паде й лежить без руху*).

V. КАРТИНА.

Склін гори з великим листяним лісом, що шумить на вітрі. Крізь листя видно зорі. В коронах дерев співають пташки. По склоні гори йде жінка в зеленому платю. За нею йде Пер Ґінт з рухами закоханого.

Зелена: (*стае і повертаеться в зад*)
Це правда?

Пер Ґінт: (*проводить пальцем по горлі*)
Так, як я не звуся Пер,
Як ти не е чарівною красою!
А хочеш буть моею, то овшім!
Нічого я робить тобі не скажу,
Шиття ні пряжі в нас нема зівсім,
А їсти, спати меш собі доволі,
Між нами й сварки не буде до віку.

Зелена: А бить не будеш?
Пер Ґінт: Ну, таке питання?
Хиба царевич буде бить жінок?
Зелена: А ти царевич?
Пер Ґінт: Так!
Зелена: А я царівна.
Пер Ґінт: Чи справді? Глянь — які важні ми люди!
Зелена: У рондських горах батькова палата.
Пер Ґінт: В моеї неньки замок велит-красен.
Зелена: Ти знаєш мого батька? Звесь цар Броза!
Пер Ґінт: А моя мама звесь цариця Оза.
Зелена: Як батько лютий, то трясуться скелі.
Пер Ґінт: Як мама крикне, то вони валяться.
Зелена: Мій батько стелі досягає в танци.
Пер Ґінт: Моя матуся скаче крізь озера.
Зелена: Немаєш платя кращого за це?
Пер Ґінт: Побачилаб мене ти під неділю!
Зелена: Я в шовках звикла похожати в будень.
Пер Ґінт: Це більш похоже на траву, чим шовки.
Зелена: О ні! Одно ти мусиш памятати,
Що кожна річ в нас має два боки.
Як війдеш в батька мойого покої,
Подумаєш, що ти в чагарнику.
Пер Ґінт: Зівсім як в нас. І хтоб тому повірив?
Тобі болотом злото наше здасться,
А кожна шибка ясна у вікні
Немов брудна онуча виглядає.
Зелена: В нас чорне — біле, грубе в нас ніжне.
Пер Ґінт: Велике — куце, чисте в нас брудне.
Зелена: Й дібрались, Пере, ми у двох, як слід!
Пер Ґінт: Неначе пара зношених чобіт.
Зелена: *(кличе в сторону гірського склону)*
Коню мій, коню весільний, скоріш!

(Прибігає великанська свиня з мотузком замісць уздечки і мішком замісць сідла. Пер Ґінт вискакує на неї й бере Зелену поперед себе.)

Пер Ґінт: Гейже в копита конику вдар,
Їдем в палату, там жде на нас цар!
Зелена: *(ніжно)* Ще вчора ходила я тут, мов у сні,
А нині... і хтоб то подумати міг!
Пер Ґінт: Панів пізнається по запрязі їх!
(Бє свиню й виїзджає.)

VI. КАРТИНА.

Престольна саля Доврського Діда. Велике зібрання Придворних Тролів, Земляників і Кобольдів. Доврський Дід сидить на престолі з короною і скиптром. Його Діти й Найближчі Свояки по обох його боках. Пер Ґінт стоїть перед ним. В салі порушення.

Придворні Тролі:
Здійнять йому голову зі шиї за те,
Що смів наблизитись і звести царівну.
Молодий Троль: Чи палець відгризти?
Другий: Чи рвати волося?
Дівчина-Троль: Позвольте, що лидку йому прогризу.
Відьма: (*з варехою*) На борщ, то він зовсім нічого собі.
Друга відьма: (*з різницьким ножем*)
На рожні жарити чи смажити в ринці?
Доврський Дід: Мовчіть бо і дурнів мені не валяйте!
(*Кличе своїх довірених до себе.*)
Хиба вам не ясно, що рід наш марніє,
Скажім собі щиро — ми втратили гін,
А люди моглиб нас спасти від загину,
До тогож і хлопець — нічого собі,
Широкий у плечах, сильні в нього руки,
Хоч правда — він голову має одну,
Та двох і в царівни, самої не має,
Триглаві тролята звелися на хлам
Й двуглавих побачиш вже тут лиш і там,
Тай ті уже давно собі ля-ля-ля!
(*До Пер Ґінта.*)
Ти хочеш взять дочку мою за жінку?
Пер Ґінт: Дочку і царство в приданім за нею.
Довр. Дід: Одну частину дам тобі тепер,
А другу візьмеш вже по моїй смерти.
Пер Ґінт: Нехай і так.
Довр. Дід: Пожди однак синашу!
Приняти мусиш кілька зобовязань!
Одно лиш зломиш, то пропав престіл
Й живим відсіля ти уже не вийдеш.
З усіх найперше те, що ти не смієш
Думками навіть вибігати з Ронду,
Від дня ховатись мусиш і від сонця.
Пер Ґінт: Пустяк те все, як матиму престіл.

Довр. Дід: Тепер покажеш бистрість твого ума.
(Підіймається на престолі.)

Придворний Троль: *(до Пер Ґінта)*
Чи острі в тебе зуби — розкусить
Горішки ці, що дасть тобі старий?

Довр. Дід: В чому ріжниться чоловік від троля?

Пер Ґінт: Ріжниць великих поміж ними мало —
Малий троль щипа, а старий кусає;
У нас так само робиться, як можна.

Довр. Дід: Це правда, схожі ми у тім і сім,
Як день на день похожі до дрібниць,
Та всеж таки — чимало в нас ріжниць.
Послухай — взнаєш найважнійшу з них:
У вашім царстві кажуть: „Будь собою!"
А в нас говорять: „Будь собою радий!"

Пр. Троль: Глибоко, правда?

Пер Ґінт: Правда, та неясно.

Довр. Дід: „Доволі", сину, це могутнє слово
Девізою буде для твого життя.

Пер Ґінт: *(чухається в потилицю)*
Та всеж...

Довр. Дід. Ти мусиш — хочеш буть тут паном.

Пер Ґінт: Про мене. В світі много гірших речий.

Довр. Дід: Відтак ти мусиш привикать до наших
Напитків, страв, до нашого стола.

(Киває пальцем. Двох тролів зі свинячими головами в білих капішонах і т. д. приносить пиво і страви.)

Корова блини дасть, а віл подасть мід.
Квасне чи солодке, пустяк, не питай,
У нас найважніщим із цього, це факт,
Що все те домашне.

Пер Ґінт: *(відпихаючи подане від себе)*
Не взяв би вас чорт
Із вашим домашним, огидним харчем?
Ніяк не привикну до ваших звичаїв!

Довр. Дід: Пугар щирозлотий для того, що пе,
А хто його має, той візьме за жінку
Дочку мою любу.

Пер Ґінт: *(роздумавши)* Говорять: Колись
Не вчився від малку — на старости вчись.
Про мене! *(пє).*

Довр. Дід: А бачиш, що ти не з дурних!
Плюєш?
Пер Ґінт: Не відразу збудовано Рим.
Довр. Дід: Відтак — ти мусиш кинути свій стрій
Бо знай — ми дбаємо о славу Довру.
І зпоза меж не ввозимо сюди
Нічого кромі тих кокард в хвостах.
Пер Ґінт: А яж хвоста не маю.
Довр. Дід: Підожди!
Сейчас йому святочний дайте хвіст!
Пер Ґінт: Поважся лиш! Справді, це гірше чим жарт!
Довр. Дід: Безхвостий кавалер у нас ні при чім.
Пер Ґінт: З людини худобу робити?
Довр. Дід: Синашу:
Двірським кавалером стаєш у хвості.
А жовту кокарду, що зараз припнуть,
На празник великий у нас тільки носять!
Пер Ґінт: (*подумавши*)
Говорять — людина мізерний атом
Хилитися мусить куди не повіє.
Давайте хвостяку!
Довр. Дід: А бачиш — зумієш!
Пр. Троль: Тепер же попробуй виляти хвостом.
Пер Ґінт: (*роздратовано*)
Ну годі до біса! Чи схочете ще,
Щоб я для вас віру батьківську покинув?
Довр. Дід: Про віру байдуже. В що хочеш, в те вір.
Важне у нас зверхнє — наш одяг, наш хід,
А вірою зви це, що ми звемо — жах.
Пер Ґінт: А всеж таки — мимо тих всіх пустяків
Ти хлопець — нічого. Я й думать не смів.
Довр. Дід: Синашу! Ми гірші здаєм ся, чим є,
І в тому різниця між нами і вами,
Та годі вже діла поважні вести —
Пора вже на радість для уха і ока.
А вуте музики настрійте арфи,
Танечниці доврських танків заведіть!
(*Музика і танці.*)
Пр. Троль: Подобалось?
Пер Ґінт: Що? Гм.
Довр. Дід: Не бійся — скажи!
Що бачиш?

Пер Ґінт: Я бачу ціле чортзнащо —
Корова по струнах копитом товче,
А льоха тупцює в коротких штанцях.
Пр. Троль: Сейчас його в штуки!
Довр. Дід: Отямтеся, в нього
Ще людські всі змисли.
Дівчата-Тролі: Ми вирвемо їх!
Проколемо уха і виберем очі!
Зелена: (*плаче*) Така нам похвала за співи і танці?
Пер Ґінт: Це ти так гуляла? Мій Боже — крихітку
Ударити в жарти на пирі не вадить.
Зелена: Ти справді жартуєш?
Пер Ґінт: Хай чорта не бачу,
Танці і музика були надзвичайні!
Довр. Дід: Раз в раз таке лихо з цілим людським родом,
Держиться свойого, як вош кожуха.
Печи його жаром, ножем ріж — однако
Часочок і рани усі загояться.
От зять мій на примір — такий був укладний,
Позволив нам з себе людську зняти ношу,
Напився із чарки, дав хвіст причепити,
Усе, як годиться, здалося, що в ньому
Умер старий Адам, аж гульк із усього
Опять же явилась людина, як перше,
Так, так — нам спнашу лічитися треба,
Прогнати із себе людськую природу.
Пер Ґінт: Лічитися?
Довр. Дід: Щож бо? Я ліву зіницю
Заріжу легенько, глядітимеш косо,
Та все, на що глянеш, побачиш таким,
Як ми його бачим. Праве око виймем...
Пер Ґінт: Здурів ти?
Довр. Дід: (*кладе на стіл операційні причандали*)
Ось бачиш — мої причандали,
По всьому дістанеш кінські окуляри.
Як глянеш, побачиш ти любку в красі
Й плести нам не будеш про глупу корову,
Ні льоху, що мала-б гуляти в штанах.
Пер Ґінт: Дурак!
Пр. Троль: Дурним це все тобі здається,
А в самій речі — ти дурак, не він.

Довр. Дід: Подумай — скільки прикростий гірких
Ти з разу можеш збутися повік!
Тиж сам це знаєш — очі то криниця
Солоних сліз. На щож вони здалися?
Пер Ґінт: Гаразд! Я знаю в Біблії це місце:
„Коли блазнить тя око — вирви зразу!“
Однак, коли усе те раз уже скінчиться,
Повернеш око?
Довр. Дід: Ні. Цього не буде.
Пер Ґінт: Як так, то я кланяюся низенько.
Довр. Дід: Чого ти хочеш?
Пер Ґінт: Піду в свояси.
Довр. Дід: О ні! Сюди для кожного є вхід,
Та відсіля нема тобі дороги.
Пер Ґінт: Мене ти хочеш силою спинить?
Довр. Дід: Послухай тільки розуму, Прінц Пер!
У тебе є талан на троля. Правда,
Він зовсім так поводиться, як троль?
І сам же ти хотів остати тролем...
Пер Ґінт: ıй Богу, так. Хотів остати тролем
Для дівчини і царства — милий Боже,
Чого то в світі чоловік не може?
Та все на світі має край і ціль.
Хвоста припняв, бо думав — щож, його
Коли захочеш, можна відчепити;
Штани дав скинуть: й так вони подерті
А вбрати їх назад зівсім не важко;
Нарешті я почав звичаїв вчитись,
Яких не знав я дома; поклянусь,
Що не корови скачуть а дівчата...
Присяга — слово вимовив — забув.
Та те, щоб я природи збувсь людської,
Щоб я не міг умерти чоловіком,
Як троль по горах тинятись до віку,
Усі по собі попалить мости,
Остати тролем тілом і душею,
О ні! Підіть ви з ласкою своєю!
Довр. Дід: Ну годі вже! Урвався мій терпець!
В піджмурки ти задумав з нами гратись?
Та запортку! Ти знаєш, з ким говориш?
Наперед зводиш нам дочку з ума...
Пер Ґінт: Старий! Ти брешеш!

Довр. Дід: Мусиш одружитись!
Пер Ґінт: Ти важишся казати це?
Довр. Дід: Мовчи!
Жадобою до неї ти палав,
Мойого царства захотів...
Пер Ґінт: То все?
До чогож тут привязувать вагу?
Довр. Дід: Ці люди — всі один в одного рівні,
У всіх вас віра в Душу на словах,
Шануєте лиш те, що уловиме,
Ти думаєш — бажання, страсть, не вяжуть?
Зажди! Сейчас мої тобі докажуть!
Пер Ґінт: У сак тобі, повір, я не попаду!
Зелена: Коханий! Батьком будеш ти до року!
Пер Ґінт: Пустіть мене!
Довр. Дід: Пішлем тобі мале
Зашите в шкуру барана.
Пер Ґінт: (*обтирає піт з чола*) О Боже!
Коли той сон проклятий вже скінчиться?
Довр. Дід: Куди післати? В царський двір?
Пер Ґінт: До бурси!
Довр. Дід: Роби що знаєш з виродом. Та знай —
Що раз вже сталось, тому не відстатись,
Значить Прінц Пер — нащадок твій ростиме;
Такі нащадки на очах ростуть.
Пер Ґінт: Старий! Покиньмо раз уже дурниці —
А панна руку най подасть на згоду,
Бо ні богач я, ні з царського роду.
Печи, як хочеш, не добудеш криці!
(*Зелена омліває; дівчата-тролі несуть її геть.*)
Довр. Дід: (*хвилину дивиться на його повнею погорди, відтак каже:*) Жбурніть ним в безну, хай розіллєсь мазю!
Молоді тролі: (*просять*)
Позволь погратись з ним в кота і мишку.
Довр. Дід: Не довго тільки. Лють мене змагає.
(*Відходить*)
Пер Ґінт: (*гонений молодими тролями*)
Пустіть чортята!
(*Кидається в комин.*)
Молоді тролі: Кобольди і ґноми
Кусайте з заду!

Пер Ґінт: Ай!
(Хоче скочити в пивницю.)
Молоді тролі: Стискайте коло!
Пр. троль: Малим забава!
Пер Ґінт: (*бореться з троленком, що вївся йому в ухо*)
Виродe! Пусти!
Придворний троль: (*бє його по пальцях*)
Уважно тільки — королівська кров!
Пер Ґінт: А осьде дірка мишача. (*біжить туди*)
Молоді тролі: Заткайте!
Пер Ґінт: А то з малими гірше, аніж з дідом!
Мол. тролі: Деріть на штуки!
Пер Ґінт: Будь я миш нікчемна!
(*Бігає довкола.*)
Молоді тролі: (*опадають його*)
Стискайте коло! Гей стискайте коло!
Пер Ґінт: *(з зойком)* Ах будь я вош! (*Паде*)
Молоді тролі: Скачім йому у вічі!
Пер Ґінт: (*під кучею тролів*)
Ратуй матусю! Змилуйся, вміраю!
(*З далека чутно гомін дзвонів.*)
Мол. тролі: По горах дзвонять. Йдуть вже чорноризці.
Тролі тікають з криком. Зводи салі валяться. Усе зникає.)

VII. КАРТИНА.

Темно, хоч око виколи. Чутно, як Пер Ґінт бе довкола себе ломакою.

Пер Ґінт: Скажи — ти хто?
Голос у тьмі: Я сам!
Пер Ґінт: Зійди з дороги!
Голос: Піди кругом! Для двох доволі місця.
Пер Ґінт: (*хоче пройти другою дорогою, але стрічає опір*)
Ти хто?
Голос: Я сам. А ти чи сам — скажи!
Пер Ґінт: Сказати можу, що захочу. Меч мій
Убити може також. Бережись!
Саул вбив сотню. Пер убе сто тисяч.
(*Бе кругом себе.*)
Ти хто?

Голос: Я сам.
Пер Ґінт: Пуста твоя балачка,
Сховай її для себе та скажи —
Ти що?
Голос: Кривий Великий.
Пер Ґінт: Ов, дивись!
Посіріла чорна загадка тепер,
Зійди з дороги!
Голос: Обійди, схились!
Пер Ґінт: Пробоєм! (*бє*)
Впав!
(*Хоче іти в перід, але опять стрічає опір.*
Го, го! Їх більше тут!
Голос: Один тільки, Пере, що вічно встає,
Кривий, що убитий і загнаний в кут,
Кривий, що вмирає і далі жиє.
Пер Ґінт: (*відкидає ломаку*)
Ледаще оружа! Давай пястуків!
(*Пробивається*)
Голос: Повір пястукови — дійдеш до мети.
Пер Ґінт: (*вертається*)
Чи тут чи там, чи там чи тут,
Однакий шлях, однака путь —
Він там, він тут, кругом, де стань
Явись, назвись, обухом грянь!
Голос: Кривий.
Пер Ґінт: Ні мертвий, ні живий, кобольд
Без форми, маса, грязь, багно,
Медвідь чи що.. удар, ну бий!
Голос: Кривий не ударить. Кривий не дурний.
Пер Ґінт: Удар як мущина рукою міцною!
Голос: Кривий побіджає-панує без бою.
Пер Ґінт: Коляб то він карлик, щоб щипав мене,
Хоч троль, хочби відьма стара і гидка,
Коби лиш не бити даремне по вітрі,
Хропить уже навіть... Кривий!
Голос: Що?
Пер Ґінт: Удар!
Голос: Як час його прийде — він візьме своє.
Пер Ґінт: (*кусає руки і пальці*)
Я кіхті у тіло затоплю, зубами
Уста покусаю, лиш бачитиб кров!

(*Чутно мов пошум крил великих птиць.*)

Крик птахів: Кривий співає?

Голос: Іде крок за кроком.

Крик пт.: Гей сестри з далека і близька — сюди!

Пер Ґінт: Спасти мене хочеш дівчино єдина,
Спішися на Бога, у лоб йому кинь
Святий молитовник! Ратуй мене, гей!

Крик пт.: Хитається!

Голос: Нуко беріть його!

Крик пт.: Сестри!

Пер Ґінт: Як дорого треба платить за життя
Такою страшною годиною муки!
(*Ламається й паде.*)

Кривий: (*розпливається в ніщо і кричить вичерпаним голосом*)
Сильний був. Стояли жінки коло нього.

VIII. КАРТИНА.

Пер Ґінт лежить сонний під хатою.

Пер Ґінт: (*будиться, вяло, непритомно оглядається кругом себе. Плює.*)
Як смачноб зївся солений селедець!
(*Опять плює; нечайно побачив Гельґу, що надходить, несучи кошик з харчами.*)
Мала! Тиж відкіля забрила до мене?

Гельґа: Сольвейґа...

Пер Ґінт: Й вона тут?

Гельґа: Онтам з краю хати.

Пер Ґінт: (*скоро підноситься.*)

Сольвейґа: (*поза хатою*)
Не зближуйсь до мене, бо буду кричати!

Пер Ґінт: (*зупиняється*)
Боїшся, що чари розвію дівочі?

Сольвейґа: Соромся!

Пер Ґінт: А знаєш, де був я по ночі?
Знай — Доврська царівна в мені розкохалась.

Сольвейґа: Дзвонили по тобі. Як добре це сталось.

Пер Ґінт: Якаж тут для мене у тім допомога?
Що кажеш?

Гельґа: Сольвейґа тікає, що змога.
(*Біжить за нею.*)
Зажди!

Пер Ґінт: (*ловить Гельґу за руку*)
Подивися, це срібло палене
Дістанеш, як тільки промовиш за мене.

Гельґа: Пусти мене.

Пер Ґінт: Маєш, візьми це з собою.

Гельґа: Я мушу! Боюся! Он кошик з їжою.

Пер Ґінт: Сппасибіг... як тільки...
(*пускає її, ніжно*) Дитятко пещене,
Проси її люба, хай тямить на мене...

ТРЕТЯ ДІЯ.

I. КАРТИНА.

Глибина смерекового ліса. Сіра, осіння днина. Сніг.

Пер Ґінт: (*підрубуючи восоку смереку з покрученим гіллям*)
Ну й тугий ти діду! Та щож — нема ради
Від моїх ударів хитнешся і впадеш!
(*Рубає знову.*)
Хоч вбрав ти на себе панцир сталевий,
Та трісне він в моїх ударів огні,
Даремне ти грозиш руками міні,
Трясешся з досади! Йди спати старий!
(*Нечайно мовкне.*)
Ну й тюж тобі дурню в горячці! Цеж пень,
Ніяка потвора закована в сталь,
Цеж проста смерека! Змарнований день,
Змарнована праця на мрії! Як жаль!
Найвища пора вже на розум! Доволі
Ходить по безпуттям й миляні баньки
Пускати, як хлопчики замкнені в школі;
Баніт тиж бездомний, довколаж — пеньки!
(*Якийсь час рубає завзято.*)
Баніт. Ну і добре. Ні одна матуся
За стіл не попросить. Ти сам погодуйся,
Як їсти захочеш. Мудруй собі сам:
Злови, що в потоці чи в лісі, зрубай
Ялицю й багаття клади й заживай
Печеню чи юшку без соли та круп.
Захочеш убратись — цапа обідри;
Сховатись від вітру — збудуй собі дім

Зігнувшися в двоє тягни на будову
Смереки, що сам їх із ніг повалиш...
(*Опускає сокиру і задумується.*)
Будівля, мов казка! Когут на вежі
Здалека блищатиме в сонцю яснім;
Причілки одягну в різьблені окраси
З морських русалок із рибячим хвостом.
Бронзові задвої, мосяжні замки,
А вікна хрустальним заблиснуть огнем,
Ну й дертимуть роти дурні мужики,
Як глянуть з долини на Перів терем!
(*Сміється гірко.*)
І знову ті мрії! Хибаж ти забув,
Що долі твоєї не криє закон?
Досить з тебе буде марної хижини,
Як голову схочеш покласти на сон.
(*Рубає з новою силою.*)
Ну врешті хитнувся! Ударю ще раз
І впадеш як довгий аж бір загуде!
(*Ялиця паде. Пер Ґінт береться очищувати її з гиля. Нараз спиняється з піднятою в гору сокирою.*)
Та хто це за мною крадеться слідком,
Це Геґштадт на мене заставу веде...
(*Ховається за дерево і визирає із кованки.*)
Один тільки хлопець! Наляканий вбіг,
Оглянувсь довкола... Несе під полою
Мов серп. Він кулак затискає — тепер
Бере серп в долоню — махнув ним—мій Боже!
Відтяв собі палець — цілий обтяв палець!
Кров бухнула з нього — закутав у шматку...
(*Підіймається.*)
З ума зійшов! Палець відтяти без жалю.
І хтож його мусив до цього? Дурак!
Та гов, я вже знаю, в чім діло — в рекрути
Тягли його — кликав король на війну,
Та він волів палець зівсім відчахнути
І дома остатись. Ну справді козак!
Одначе — на віки позбутися пальця?
Бажати, подумать, так, навіть хотіти,
Одначе — зробити? Цього я не пійму.
(*Потрясає головою й береться назад до роботи.*)

II. КАРТИНА.

Кімната Ози. Усе в непорядку; шафи і скрині поотвирані; кругом валяється домашнє начиння; в ліжку лежить кітка. Оза і Карі заняті порядкуванням.

Оза: *(біжить в один бік)*
Послухай, Карі!
Карі: Що таке?
Оза: Послухай!
Ах, де він? Де? Не знаєш ти припадком?
З ума схожу. Чого це я шукала?
Ага — ключа від скрині.
Карі: Він-же в замку.
Оза: Який там гамір на дворі.
Карі: Це їде
Остання фіра з Геґштадту...
Оза: Мій Боже!
Колиб мене вже вивезли в труві!
Таке життя прокляте. До сорочки
Усе забрали, все! Чого сам Геґштадт
Не взяв, те війт до себе загорнув,
Плювать у вічі всім отим суддям!

(Сідає на край ліжка.)

Тепер зійшли ми на дідів до щенту;
Мужик був строгий та судді строгійші,
Не було ласки, ради ні поради,
Не було Пера, не поміг ніхто...
Карі: До смерти вільно жити вам в тій хаті.
Оза: Неначе кітці на ласкавім хлібі.
Карі: Прийшлось за Пера дорого платить!
Оза: За Пера? В чім-жеж винна тут дитина?
Хибаж то Інґрід не вервула ціла?
Цеж чорт на гріх привів мойого хлопця,
Його судити треба, а не Пера!
Карі: Мабуть вам треба кликати панотця;
Вам гірше, ви не чуєте цього?
Оза: Поклич, як хочеш, може це і краще...

(Палко.)

Та ні! Навіщо тут чужих людей?
Сама йому поможу, як усі
Його від себе трутили — яж мати.

Оце для мого Пера кожушина;
Направить треба, діри полатати,
А деж панчохи?

Карі: Там десь між лахміттям.

Оза: *(перекидуючи шкамаття)*
Гей-гей, це що? Старенька, ржава ложка —
Малим він з неї ґузики звик лити,
Одна з його улюблених забав!
Було раз свято. Пер прийшов до батька
І просить крихти олова. А батько:
Не маю, каже, олова; ось срібло.
Мій син хай сріблом грається! І дав
Йому монету золоту. Старий
В шумі вина не розбирав чи сріблом,
Чи золотом дав гратися дитині.
А ось панчохи; наче решето,
Пошити слід.

Карі: Не вадилоб.

Оза: Пошию
І ляжу в ліжко; давить щось і коле.
(Зрадівши.)
Диви — вовняні сорочки! — Забули!

Карі: Забули, справді.

Оза: Найдене добро!
Одну їм можна повернуть, а другу...
Або — обі сховаємо. У Пера
Сорочка драна і брудна.

Карі: Цеж гріх.

Оза: Нехай! Таж піп усе про те торочить,
Що Бог великі всім проща гріхи,
Простить і нам цей невеликий злочин...

III. КАРТИНА.

Перед новозбудованою хатиною в лісі. Над дверми оленячі роги. Високий сніг. Сумерк.

Пер Ґінт стоїть перед дверми, до яких прибиває великий деревляний замок.

Пер Ґінт: *(сміється час до часу)*
Замок сюди, щоби від злобних тролів
Й лихих людей запертися безпечно;

Замок сюди, щоб жадна вража сила
Моїх порогів не переступила!
Приходять смерком, стукають, товчуться:
— Відтвирай! Ми наче думи невгомонні,
Мов дні хмарні, мов ночі ми безсонні!
Влізаєм в постіль, шугаєм в огнище,
Крізь комин їдем мов змії огненні;
Гі гі, Пер Ґінт! Нема такого замку,
Нема запори для думок і змор!

(Сольвейґа надбігає з гори на совгах; на голові в неї шаль, в руках клунок.)

Сольвейґа: Благословенна праця твоїх рук.
Мене ти кликав — я прийшла. Здоров був!

Пер Ґінт: Сольвейґа! Тиж це чи не ти? Ні — ти!
Й тобі не лячно підійти до мене?

Сольвейґа: Прислав ти вістку на устах дитини;
І з того часу чула я твій голос
У шумі вітру, що будив долини,
В твоєї неньки споминах і снах.
Плили туманні дні й безсонні ночі,
А кожна хвиля з думкою про тебе
Життя гіркою трутою сповняла,
А туга радість зводила до сліз.
І хоч думок я всіх твоїх не знала,
Та голос твій мене до тебе ніс.

Пер Ґінт: А батько?

Сольвейґа: Батько? Так як світ широкий,
Немає серця, щоб мене спинило.
Немає більше...

Пер Ґінт: Сольвейґ люба, чиста
І це для мене?

Сольвейґа: Все для тебе тільки!
Тепер ти мусиш всім для мене стати.
(В сльозах.)
Найтяжче було з Гельґою прощатись...
Та тяжче ще із батьком тихим-кротким,
Та тяжче всіх із ненькою... з усіми!

Пер Ґінт: А знаєш ти про це, моя дитино,
Що я не маю ні кола, ні тину?

Сольвейґа: Не вжеж булаб я з всім тим розійшлася
Для скарбів світа, з чим душа зрослася?

Пер Ґінт: А знаєш ти, що хай там за горою
Мене хто стріне, то кінець зі мною?

Сольвейґа: На що слова тут тратить без потреби —
Усе те знаю і прийшла до тебе.

Пер Ґінт: Так геть запори й замки деревляні!
Немає місця тут брудним думкам,
Коли поріг ти мій переступила,
Моя хижина замінилась в храм!
Позволь, царівно, хай на тебе гляну,
В гору підійму вибрану, кохану,
Одежі край устами доторкну!
Повір, не зблуджу по крутих стежках,
Не впаду — сонце носючи в руках!
Візьму тебе, піднявши в гору руки,
Аби тебе собою не скалять
І понесу на ясні ниви луки,
Де заворожені квітки про щастя снять...
Моє ти сонце, ти дитя пещене!
Й подумать тільки — ти цвитеш для мене!
Та знай — тужив до тебе я весь час,
Для тебе я строїв у лісі хату,
Для тебе я звалю її і враз,
Нову з підвалин вистрою палату!

Сольвейґа: Нову чи ні — там гарно, де ми в двох,
Тут легко дихать повними грудьми,
А там в низу так вузько, душно-парно,
Тікала я відтіль, немов з тюрми,
А тут у тому шумі скільки мрій
І тонів скільки в цій тиші — тут гарно!

Пер Ґінт: І певна ти в цьому, ламаєш всі мости?

Сольвейґа: Потік, що ним пливу, не вміє в зад плисти.

Пер Ґінт: Моя ти вся! Війди в нутро, як пані,
А я піду набрати в лісі дров;
Нехай горить, весь час сторожитиму грані,
До приказів твоїх стоятиму готов.

(Отвирає двері; Сольвейґа входить до середини. Пер стоїть хвилину спокійно, нараз вибухає голосним сміхом і радісно підстрибує.)

Царівно ти моя, віднайдена, здобута!
Тепер є в мене ціль — новий терем здвигнути.

(Бере сокиру і йде; в цюж мить виринае з корчів пристаркувата жінка в подраній зеленій намітці; за нею іде, спотикаючись, огидний хлопчисько з фляшкою в руці.)

Жінка: Здорові були — Пере Легкодуху!
Пер Ґінт: Це що? Це хто?
Жінка: Старі, давні знайомі.
Моя хатина тут при твоїм домі —
Сусіди ми.
Пер Ґінт: І я цього не знав?
Жінка: Як дім строїв ти, мій тодіж ставав.
Пер Ґінт: *(хоче йти)*
Спішусь.
Жінка: Як завше. Тільки — як біжи,
Та я тебе чи сяк, чи так — договю.
Пер Ґінт: Тут помилка...
Жінка: Я раз лиш помилилась;
В той день, як ти обіцював мені..
Пер Ґінт: Обіцював? Кому? Якого чорта?
Жінка: Забув ти вечір в батьковій палаті?
Забув?
Пер Ґінт: Хибаж я мав що памятати?
Колиж то ми зустрілися в останне?
Жінка: Тоді, як ти присяг мені кохание!

(До хлопця.)

Дай батькові пива; він спрагнений дуже.
Пер Ґінт: Ти пяна, що батьком мене звеш...
Жінка: Мій друже —
По шкурі ти сина свого не пізнав?
У ньогож криве все таке, як і в тебе.
Пер Ґінт: Мовчиж бо помано!
Жінка: Вертишся, мов вюн.
Пер Ґінт: Цей чорт довгоногий...
Жінка: Нівроку — росте.
Пер Ґінт: Я з відьмою мав би кохатися?
Жінка: Пер!
Який бо ти грубий й нечемний тепер!

(Плаче.)

І в чомуж я винна, що моя краса
Змарніла, неначе на сонці роса?
Хребет мій зігнувся в молодости літ,
Як я того чорта привела на світ.

Та хочеш ти красу мені вернути,
То мусиш прогнати її і забути!

Пер Ґінт: Геть, відьмо!

Жінка: Мій Пере — шкода твого крику!

Пер Ґінт: Я лоб тобі скручу!

Жінка: Попробуй — скрути!
Лиш знай я не впаду від твого удару.
Піду собі нині та завтра прийду —
Пройду через двері і в кожню хвилину,
Коли ви, обнявшись, присядете в двох,
Будете про щастя своє жебоніти,
Я поміж вас влізу й свого зажадаю;
З обома ти будеш кохання ділити,
Обоїм цілуї будеш роздавати,
Один раз для неї, а другий мені.
Доволі на нині, а завтра прийду.

Пер Ґінт: Пекольна потворо!

Жінка: Однак твого сина
Годуй собі тату. Ну щож чортеня —
Чи підеш за татом?

Хлопець: *(плює за Пер Ґінтом)* Плюю я на тебе!
Пожди, я сокирою ще догоджу!

Жінка: *(цілує хлопчиська)*
Якаж бо головка в чортяти! Напевне
Ти батька свойого у кут заженеш.

Пер Ґінт: *(стукає ногою)*
Коби так далеко відсіля!..

Жінка: Як близько.

Пер Ґінт: *(ломає руки)*
І все те! —

Жінка: І все те — „з нічого робить!"
Мені тебе жалко.

Пер Ґінт: Як страшно обидно!
Сольвейґо! Ти серце моє золоте!

Жінка: Звичайно — найбільше страдають невинні.
Дитину за те бють, що родичі свині.

(Лізе назад в кущі; за нею хлопчисько, кинувши фляшкою за Пер Ґінтом.)

Пер Ґінт: *(після довгої мовчанки)*
Покинь, зверни! казав Кривий. Так, так! —
Розсипався терем царський. Між нами
Піднявся мур стрімкий, непроходимий...

Усе кругом противне і безцільне...
Покинь, зверни! Не йтеж міні пробоєм,
Шукати стежки, що веде до — Неї.
Не найду... Справді, щоб не було стежки?...
Читав колись я десь про каяття,
Та де, коли, що було там? Тут книжки
Нема, а я забув слова і мисли...
Ніхто мені в пустім, безлюднім лісі
Цього закляття не повість. Мій Боже!
Покута. Щож — для цього треба літ,
Життя цілого треба — ех, як нудно!
Розбити все, що ясне і промінне
Й куски до купи братися ліпить?
Так можна скрипку склеїти, та дзвін
Розбитий, вже ніколи не задзвонить,
Квітки ногами стоптані не встануть.
Та ні — цеж привид, неприємний сон,
Тепер він зник з очей та з серця
Хиба він зникне? Піде вслід за мною,
Забрудить все довкола й споганить..
Невжеж і Інґрід й три лісні повії
Прийдуть і схочуть, щоб я їх носив,
В гору піднявши, на руках, мов сонце?
Покинь, зверни! Хай будуть твої руки
Немов найвищі в тім лісі смереки,
То ще за близько тиб її тримав,
То ще би власним брудом забагнив..
Значиться — треба обійти, минути,
Піти без втрати, як не має жнив,
Стрясти мов порох з себе і забути...
(Робить кілька кроків в напрямі хати, але стає.)
Війти по всім тім без лиця, без чести,
Тягти думок брудних огидні шмати,
Брехать, слова пусті, нещирі плести,
Піти на сповідь й правди не казати?
(Відкидує сокиру геть.)
Свята хвилина. Йти й руками т и м и,
Її торкнувшись, образити святість?

Сольвейґа: *(на порозі)*
Вертаєш?
Пер Ґінт: *(півголосом)* Боком.
Сольвейґа: Як?

Пер Ґінт: Зажди дитино.
Робота в мене довга і важка.
Сольвейґа: Піду й поможу; в парі скорше піде.
Пер Ґінт: Остань на місці, сам скінчити мушу.
Сольвейґа: Не забарися!
Пер Ґінт: Жди мене. Прийду
Зараз чи згодом — жди мене.
Сольвейґа: Я жду!
(Пер Ґінт відходить в ліс. Сольвейґа стоїть на порозі.)

IV. КАРТИНА.

Кімната Ози. Вечір. На комині горить багаття. На кріслі біля ліжка лежить кітка. Оза лежить на ліжку й неспокійно водить руками по покривалі.

Оза: Невжеж він не прийде до дому?
Як пиняво котиться час;
Післатиб за ним, та — нікому...
Побачитиб рада хоч раз!
Життя добігає до краю,
Ще мить й розівється, мов дим,
Найгірше лиш те, що не знаю,
Чи Пер мій не вражений чим?...
Пер Ґінт: *(входить)*
Вітайте!
Оза: Дитинонько люба!
Мое ти кохання ясне!
Чи знаєш, що певная згуба?
Як хто тебе в мене стріне?
Пер Ґінт: Життя йде зі смертю у парі,
Я мусів до тебе прийти.
Оза: Тепер засоромиться Карі,
Яж зможу спокійно піти...
Пер Ґінт: „Піти?“ Що говориш, стаpенька!
Куди ти збіраєшся йти?
Оза: Ой чую я сину, як дзвонять...
Мій шлях добіга до мети.
Пер Ґінт: *(ходить, ламаючи руки)*
Я втік від терпіння, від муки —
Я думав — тут легче дихну...
Не змерзла ти в ноги і руки?...

Оза: Готов мені сину труну!
Як слоняться мої повіки,
То ти їх потихше примкнеш,
По людськи мене поховаєш,
На санях мене повезеш.
Ах ні, чи це правда...

Пер Ґінт: Єдина!
О тому-потому, ще час.

Оза: Так, так, подивися — руїна,
Ніхто не пожалував нас.

Пер Ґінт: *(ламає руки)*
Вже знову!

(Твердо.)

Тут я винуватий
І пекло на мене вже жде.

Оза: Ні, серце! Ти в гріх не багатий,
Пиття стуманило тебе.
Тиж пяний був; в хвилю нетями
Святий на злочинство готов;
Їзда ця на рені верхами
Огнем обдала твою кров.

Пер Ґінт: Ти мамо засліплена в сині,
Та киньмо це, ненечко — цить!
Що прикре — не згадуймо нині,
Оставмо — воно не згорить!

(Сідає на краю ліжка.)

Цить, нене! Тепер погуторим,
Та тільки про мене й про вас,
Ні словом про смутки і горе,
Що з боку тиснулись до нас.
Дивіться — і кітка жие ще,
Я думав — давно на гною...

Оза: Вона так що ночі дереться,
Мов смерть прочуває мою.

Пер Ґінт: *(виминаюче)*
І щож тут нового чувати?

Оза: *(усміхаючись)*
Говорять, що є тут дівча,
Що хоче на гори тікати.

Пер Ґінт: *(скоро)*
Що робить тепер Мац Моен?

Оза: Говорять, що дівчина й досі
Не слухає батькових рад.
Вернувсяб до неї, то може —
І щастя вернулоб назад.

Пер Ґінт: Коваль чи ще дума про мене?

Оза: Десь в попелі далі гребе.
Я краще скажу, як зоветься
Дівчина, що — любить тебе...

Пер Ґінт: Ні, нене! Тепер погуторим.
Та тільки про мене й про вас,
Ні словом про смутки і горе,
Що з боку тиснулись до нас.
Пить хочеш? Піти що принести?
Не твердо лежати? Скажи?
Гей, гей! Чи не тут же маленьким
Проснив я найкращії сни?
Чи тямиш — бувало присядеш
Під вечір на ліжку онтім
Й мене десь по небі провадиш
Казок хороводом мрійним...

Оза: Так, так! А чи тямиш, як батько
Шатнеться кудись по хатах,
Ми в „подорож" бавимось гладко,
По ліжку женем на санках?

Пер Ґінт: Ми спинку від ліжка шмагаєм
Мов коней тугим батіжком.

Оза: А Карина кітка була в нас
Слухняним усе візником.

Пер Ґінт: На місяця захід ми мчали
На сонця схід гнали притьмом
До Сорія-Морія замку —
Аж з коней піт лився цюрком.

Оза: В кізлі я з переду сиділа...

Пер Ґінт: А хто це віжки погубив?
А хто це раз враз повертався
Й питав — чи не зимно мені?
Спасибіг! Старенька, була ти
Тим сонцем, що в небо веде...
Чогож бо ти стогнеш?

Оза: Ой, кости
Болять мене, ліжко тверде.

Пер Ґінт: Зложи мені скрань на коліна.
Тепер тобі краще?

Оза: Вже час...

Пер Ґінт: Кудиж ти спішишся?

Оза: Далеко,
Світ сонця для мене вже згас...

Пер Ґінт: Лежи спокійненько під коцом,
Й полинем у сяєво мрій...

Оза: Не кращеб нам біблію взяти —
Я чую такий неспокій...

Пер Ґінт: Полинем до Сорія-Морія,
Поскачем на одній нозі;
Найкращих гостей там спросили:
Самі королі і князі.

Оза: А нас хиба там запросили?

Пер Ґінт: Просили обох на обід.

(Закидує шнурок на спинку крісла, на якому сидить кітка, бере в руку прут і сідає в ногах ліжка.)

Ануко прудкійше, булана!
Не холодно, мамо, тобі?

Оза: А що це так дзвонить і грає?

Пер Ґінт: Це, ненечко, срібні дзвінки.

Оза: Як ніжно гомоном лунає.

Пер Ґінт: Тепер вже на фйорді санки.

Оза: Ох лячно! Здіймаються шуми,
Мов скарги й зітхання чиїсь...

Пер Ґінт: Це сосни колишуться з вітром,
Тиж, ненечко, цить, заспокійсь.

Оза: А що це так блискає-скриться?
Відкіля та ясна світиль?

Пер Ґінт: Це світла горять у палатах,
Будем там за декілька хвиль.
На брамі Петро поклонився
І просить тебе увійти...

Оза: Вітає нас?

Пер Ґінт: В шані схилився,
Вина подає нам пугар.

Оза: Вино! А тісточок немає?

Пер Ґінт: Яких ще — цілісінька гора!
Сусідка приходить з поклоном
І каву привесла з двора.

Оза: Зустрінемся там?

Пер Ґінт: Безумовно —
Як тільки захочеш того.

Оза: Відкіля мені таке щастя?
І чим заслужила його?

Пер Ґінт: Ануко прудкійше, булана!

Оза: А добру дорогу ти взяв?

Пер Ґінт: Широка мов степ.

Оза: Від погоні
Кружляє мені в голові.

Пер Ґінт: Ще мить і доїдем до ціли,
А там вже як слід відпічнеш.

Оза: Ануко, булана! В небесних воротах
Товпа бовванів. А гей, на боки!
Пер Ґінт везе маму в червоних чоботах,
Столи накривайте, ставляйте лавки!
Що кажеш, мій Петре? Не хочеш пускати?
Йди в світ, візьми свічку, шукай серед дня,
Повернеш в порожні — даремне шукати:
Не найдеш другої, як неня моя.
За себе, тебе я не стану морочить,
Я зараз, як хочеш, піду від воріт,
Подаш мені чарку, то випю. а впрочім
Й без чарки я можу вертатися в світ.
Я тільки у світі наплів, накрутився,
Що чорт би сам краще цього не зумів,
З пяницею пив я, з побожним молився,
А неню собачив, хотів чи не хтів.
Про мене, обійдусь без вашої ласки
Та нені моєї не смій обиджать,
Вонаж бо царівна рожевої казки.
Ануко голота — стовпилась опять.
А ось сам господар Господь-Вседержитель,
Оближеш Петрусю від нього за нас!
(Повагом.)
„Сейчас отвирати! Стара моя Оза
Від мене до неба одержує пас.“
(Сміється голосно, повертаючись до матері.)
Хибаж не казав я — чим кінчиться діло,
І слів за багато не втратив дарма...
(З трівогою.)
Та що це з тобою? Чогож ти збіліла,
Погас в тебе погляд... чого ти німа?

(Підходить до подушок.)
Вдивилася в мене скляними очима,
Яж син твій єдиний, не знаєш, чи що?
(Осторожно доторкається її рук і чола; нагло відкидує шнурок і говорить зломаним голосом.)
Так ось що! Стомилась їздою конина,
Скінчилася наша остання їзда...
(Закриває матері вії, хиляючись над нею.)
Спасибіг за все вам, за сварку, за ласку,
За тужні усмішки і веселість сліз
Меніж дай кохана заплату за казку...
(Схиляється і цілує її в уста.)
Й за те, що так скоро до цїли привіз.

Карі: *(входить)*
Ах, Пер! Мій Боже! Так біда минула,
Не буде вже Оза журитися! — Спить?
Дивіть, як спокійно нещасна заснула...
Чи може...

Пер Ґінт: Умерла. Вспокійтеся, цить...
Карі плаче біля покійної. Пер Ґінт довго ходить по кімнаті; вкінці зупиняєтьвя коло ліжка.)
Останню ти віддай її прислугу,
А я кудись подінуся відсіль...

Карі: Далеко підеш?

Пер Ґінт: Ген за моря смугу,
А може й далі де на сотні миль.
(Відходить.)

ЧЕТВЕРТА ДІЯ.

I. КАРТИНА.

На південно-західному побережу Марокка. Пальмовий гай. Під розтягненим від сонця полотном заставлений стіл. В глибині гаю поміж деревами завішені гамаки. Недалеко берега стоїть на якорі парове судно з двома хоругвами на щоглі: норвежською і американською. До самого берега причалив човен. Сонце заходить.

Пер Ґінт, гарний, середніх літ добродій в подорожньому костюмі з льорнеткою в золотій оправі на грудях, проводить столом в характері господаря; він і його гості: mister Котон, monsieur Бальон, von Еберкопф і Трумпетерштрале кінчають обід.

Пер Ґінт: Панове, пийте, прошу! Таж вино
Для цього Богом дане нам, щоб пити.
Що з воза раз упало, те давно
Пиши, — пропало. Вам чого налити?
Трумпетерштр.: Ну й щедрий ти господар, друже Пер!
Пер Ґінт: Великодушний з — касою, пивничним
І кухарем моїм метким.
М. Котон: O yes!
Стакан за всіх вас чотирьох здоровля!
М. Бальон: Monsieur, у вас є gout і гарний тон,
Які не часто зустрінуться в парі;
Тим більш, як ви живете — en garçon;
Є щось, що зветься... зветься...
Пер Ґінт: *(нишком)* Ярі-фарі...
Фон Еберкопф: У вас є блеск вільного світогляду,
Печать всесвітніх, вселюдських заложень,
Отвертий погляд в глибину і в даль,
Не скований ніяким пересуддям.

Ярка свідомість вищої істоти,
Природа первна та разом світова,
Широким жестом вітхнена і ясна.
Monsieur, не правда, це сказать хотіли?

М. Бальон: Більш менше те; та в скромній мові
[Франків
Не так то складно це звучить, як в вас.

фон Еберкопф: Ei was! Хоч ваша мова не гнучка,
Однак, як вникнеш в суть істоти річи...

Пер Ґінт: Так ось вона: Я холостяк і край!
Так, так, мої панове — чиж не просто?
Та ось чим бути мае чоловік:
С а м и м с о б о ю! Берегти він мусить,
Леліяти те „я“ свое до віку.
А якже можна виплекать його,
Коли на нього покладеш тягар,
Немов на спину вашого верблюда?

фон Еберкопф: У вас це „an und für sich“ істнування
Добуте мабуть не без боротьби?

Пер Ґінт: О так! Без цього важко, але з честю
Усе я з бою вийти вмів і край.
Лиш раз один я мало не пропав
Помимо волі в западню. Прекрасним,
Принадним хлопцем був я й закохався
В дівчину гарну з царського коліна.

М. Бальон: Аж царського!

Пер Ґінт: *(вимінаюче)* Ну... так, цеж вам відомо
Про тих...

Трумпетршетр.: З царів виводючихся тролів...

Пер Ґінт: *(здвигаючи плечима)*
З високостей, що порохом припали
І тільки тим живуть, щоб своїх гербів
Не дать плебеям доторкнуть.

М. Котон: На чомуж
Розбилось діло?

Мон. Бальон: Ну, на тім, що батько
Не думав дать дочки...

Пер Ґінт: Як раз противно!

Мон. Бальон: Противно... Ах!

Пер Ґінт: *(значуче)* Так, так, була причина
Бажати їм, щоб ми скорійш вінчались...
Та це пройшло — нема чого скривати!

Від *А* до *Я* історія противна.
В таких случаях люблю буть собою
й поставити на свойому. Тоді то
Прийшов до мене тесть й обиняками
Почав мене наклонювать, щоб я
Свій стан і рідне прозвище покинув,
Шляхотського паперу роздобув,
І се і те, кінець кінців я гарно
Йому вклонився і з усею честю
Подякував за ласку й відійшов.
(Бубнить пальцями по столі, підіймаючи очі в гору.)
Так, так, я вірю в фатум і того,
Що з нас кому написано на зорях,
Ніяким чином svминуть не можна.
Це вся моя розрада в хвилях горя.

М. Бальон: Й на тому все скінчилось?

Пер Ґінт: Не зівсім.
Прийшлося дещо витерпіть. У справу
Вмішались люде треті. Гірше всього
Докучили молодші члени роду.
З сімома я стрілявся; о, до віку
Я тих сімох двобоїв не забуду,
Дарма, що з честю вийшов із усіх.
Та всеж таки я кровю їм платив
І це мені дало самопошану,
Підвисшило мене в ціні,
Дало спромогу вірити, що доля
Мене іще високо заведе.

фон Еберкопф: Ваш бистрий погляд на чергу подій
Підносить вас на рівень фільософа.
Тоді, як ми лиш губимося в них
Й пляновости подій не добачаєм
І краю їм не бачимо й мети,
Ви вмієте в одно їх поєднати,
У вас одна є міра для всього;
А ваше кожне слово має ціль.
У світогляді вашім жерело,
З якого наче соняшне проміння
Пронизує всі питання іствіння.
А ви самі, чи вчилися коли?

Пер Ґінт: Казавже я вам вже про факт,
Що я собі — автодідакт.

Не вчився я систематично
Та много думав й розважав,
Теорії менше, більш практично,
Притім я пізно вже почав.
А вам про це мабуть відомо,
Як важко вчитися старому.
Історії вчивсь я доривочно,
Часу не було; для опори
Читав я Біблію в міру щастя.
Та впрочім змисл наук не в тім,
Щоб всякий хлам тягнути в дім,
А брати з них лиш те, що здасться.

М. Котон: Це все практично!

Пер Ґінт: *(закурює циґаро)* Слухайте, як воля,
Куди мене в життю водила доля.
Коли найшовся я на чужині,
Карман порожний, але сильні руки,
Не легко було добувати хліб;
Нераз стояв я на краю розпуки.
Та все вертався до життя! Воно
Немов перлисте, спінене вино
Таке принадне і таке чарівне,
Як сонця усміх, як цілуй царівни,
Як чаша меду сповнена у щерть,
Життя солодке, а гірка лиш смерть!
Гаразд Ну — щастя повезло, до тогож
Я сам, заклавши руки, не сидів
І з року в рік все кращало. Фортуна
Моя росла; за десять літ я Крезом
Почув себе на новім побережу.
Мое імя позискало на силі,
Всі бачили в мені дитину щастя...

М. Котон: А чим вели ви торговлю?

Пер Ґінт: Рабами,
А згодом вже китайськими богами.

М. Бальон: Fi donc!

Трумпетерштр.: Сто тисяч тролів, дядьку Ґінт!

Пер Ґінт: Як бачу, вам усе те трохи дивне,
Щось в роді риски між добром і злом;
Міні самому це було противне,
Та щож — я мусів плавати верхом.

Усе нещастя в тім, що я почав це;
Бо потім вже ніхто не знае, як
Назад вертати, впрочім цеж дурацтво
Кидать ґешефт, що тисячі несе.
Я все далеким був від строгих рішень,
До тогож я ніколи не позбувся
Того, що звесь: пошана консеквенцій;
Ніколи я в нічім не тратив міри,
Ні в чесність своїх вчинків віри.
Крім цього — в мене вік вже свій зближався,
Літ пять десятків на карку засіло,
На висках волос інеем пройнявся...
І хоч, як перше, все щастилось діло,
То в моїм серці питання щеміло:
Хто зна — коли забе для нас година,
В яку мерці здрігнуться в домовинах
й на Суд Господній підуть по розправу,
І хто на ліво піде, хто на право,..
Що діяти? Пірвать з усім, що досі
Було життя основою і змістом,
Не можна — я найшов для себе вихід,
А для моеї каси свіжий прихід.
Весною я возив в Китай божків,
А осінью возив місіонерів
З усім для них потрібним крамом —
Панчохами, святим письмом і ромом.

М Котон: І доходом.

Пер Ґінт: Без доходу не можна.
Ішло усе вперід. Попи до впаду
Трудилися — хрестили, сповідали,
За кожного привезеного бога
Один Китаець йшов у неофіти.
Я сам давав на власну трутку лік,
Бо кожен бог привезаний там мною,
Немов жандарма мав попа з собою.

М. Котон: А якже діло з неґрами?

Пер Ґінт: І там
Прийшла до слова етика. В свій час
Побачив я, що це не мое діло,
Важка для сил і літ моїх робота;
До того ще той вереск філянтропів,
Не кажу вже про вічну небезпеку

Від засідок, хуртовин та мілин.
Кінець кінців додумавсь я до того,
Що слід уже це кинути. В останнє
Купив собі транспорт живого мяса,
Плянтацію на півдні і осів
Разом з моїми неґрами. Вониж,
А був це перший сорт того товару,
Мов свині жерли й тучились, в тому
Була уся моя і їх розрада.
Повірте, я із ними поводився
Мов рідний батько, правда, не без зиску.
Завів я школи їм, щоби чесноти
У них на певнім рівені удержать
І сам я дбав про те, щоб ні на йоту
Чеснот термометр не хилився в низ.
В кінці кінців і це мені набридло,
Продав я землю і увесь на ній
Живий і мертвий інвентар до лиха,
На прощання уладив я забаву
Для всіх моїх невільників. Усіх
Старих й нелітних частував я ромом
Жінок, мущин без виїмку, а вдови
Дістали нюх табаки. Ну і край.
Коли це правда, що прислівя каже:
„Добро той творить, хто не чинить зла“,
Тоді усі гріхи мої й лукавства
Пішли в непамять, яж остався чистим.

Фон Еберкопф: *(цокаючись з Пер Ґінтом)*
Яка невисловлена роскіш
Побачити живу теорію —
Воплочення свободи духа
Усім доґматикам на злість!

Пер Ґінт: Народ ми з півночі — ми вміем
Піти пробоем проти хвиль!
Бож цілий змисл життя у тому,
Щоб ватою заткати уха
І підшептів змії не слухать.

М. Котон: Якаж змія це, любий пане?

Пер Ґінт: Це та, що так болюче ранить
Цілих нас мечучи у вир...

(Пє знову.)

Рабом своїм вчинити щастя,
Здобутись на відвагу діл,
Це — гнатися по вольній волі
Крізь сто доріг по чистім полі
І знати це, що жадна хвиля
Не є останньою для нас,
Що маємо для всього час
Й коли зриваємось до бою,
Місточок маєм за собою,
Яким повернемось назад.
Це є життя мого доґмат,
Він був усе моїм прапором,
Що світ мені віддав отвором,
Він жив від віку у крові
Моєї раси і сімї.

М. Бальон: Ви сам Норвежець?

Пер Ґінт: З юних літ.
Та духом я космополіт;
Що доброго дожив досіль,
Завдячую Америці.
Глибінь всіх поглядів, думок
З німецьких я набрав книжок;
Штани французького фасону,
Французькі приписи бон-тону,
Анґлійський в мене змисл життя
А еґоїзму почуття —
В Жидів я взяв; „festina lente"
І схил до „dolce farniente"
Дала мені Італія.
Й нераз на житевім шляху
Коли життя ломавсь скрижаль,
Я брав в підмогу шведську сталь.

Трумпетерштр.: *(підіймає чарку)*
Так, наша сталь!

Фон Еберкопф: Хто був її паном,
Оспіваний буде пеаном.

(Цокаються чарками і пють. Пер Ґінтови бє кров чимраз дуще до голови.)

М. Котон: Усе це гарне, що я чув. —
Та сір скажіть ще, нім заснете,
Де золото своє дінете?

Пер Ґінт: Гм, що?

Усі чотири: *(підходючи близще)* Скажіть, ми раді вчути.
Пер Ґінт: Я, перш за все світи обіду,
Томуж я й взяв вас на байдак,
Як товариство за обідом
Мені потреба танцюристів
Довкола мого кармана.
фон Еберкопф: Дотепно!
М. Котон: Всеж таки мудрець
Як ви, не тратить даром днів,
А має ціль..
Пер Ґінт: Моя — цісарство!
Усі чотири: Цісарство?
Пер Ґінт: *(притакує головою)*.
Усі чотири: Де?
Пер Ґінт: Над цілим світом.
М. Бальон: Та якжеж так?
Пер Ґінт: За мої скарби!
Це плян давний вже, не вчорашній,
І вірний я йому був все:
Ще хлопцем їздив я крізь море
На конях вимріяних з хмар;
Нераз я з хмар на землю падав,
Та думці ще ні раз не зрадив.
Є десь пословиця, що каже,
Не знаю де, що як людина
Цілий, широкий світ здобуде,
Себеж затратить, то в заплату
За свої подвиги і труди
Вінком терновим вбере скрань.
Там кажесь так, чи менш подібно,
В тім слові є глибокий змисл.
фон Еберкопф: Ну, а це Ґінта „Я“ —
Пер Ґінт: Це Я? Той світ, що є у моїм мізку,
Яким Я — Я, а жаден другий,
Як Бог є Бог, не Антихрист.
Трумпетерштр.: В новому світлі все стає.
М. Бальон: Ви фільософ.
фон Еберкопф: Й поет при тому!
Пер Ґінт: *(усе в піднятому настрою:)*
А Ґінта „Я“ — це ціле військо —
Жадоб, почувань і бажань —

А Ґінта „Я“ — це цілий світ
Зусиль, змагань, фантазмаґорій,
Коротко все, чим я живу,
Усе чим я такий, не инший.
Та так, як Богови потрібно
Землі, щоб бути паном світа,
Мені потрібно так гроша,
Щоб стати цісарем направду.

М. Бальон: У вас він є.

Пер Ґінт: Хибаж це гроші?
Всього на декілька обідів
Цісарських. Яж бажаю бути
Від стіп до голови закутим
У золота панцир, хай знае
Весь світ, чого Пер Ґінт бажає.

М. Бальон: *(пірваний)*
Гелену воскресить з леґенди!

Трумпетерштр.: Карла Дванайцятого шпаду!

М. Котон: Перш всього мати капітал,
Який рентується.

Пер Ґінт: Той маю;
Дарма по світу не блукаю.
Під вечір звернемо на північ;
І вістку пустимо в ґазети,
Маленьку качку, імовірну!
(Стає з піднятою чаркою.)
Коли це все разом поможе
До щастя, що себе не зрадить.

Усі чотири: А що це?

Пер Ґінт: „Греція в огні.“

Усі чотири: Гелляда?

Пер Ґінт: Ломить свої пута.

Усі чотири: Гурра!

Пер Ґінт: А Магомед в кліщах!
(Випорожнює чарку.)

М. Бальон: В Гелляду, гей! Нас кличе слава,
З французьким там піду оружем!

фон Еберкопф: Я поклик кину там з далека!

М. Котон: А я візьму інтендантуру!

Трумпетерштр.: А я їм дам бендерські шпори,
Які згубив Карл Дванайцятий.

М. Бальон: *(кидається Пер Ґінтови на шию)*
Даруйте друже, я не зразу
На вас пізнався...
фон Еберкопф: Яж собака
Вас мав за сволоч.
М. Котон: Я за дурня.
Трумпетерштр.: *(хоче його поцілувати)*
Я теж, мій друже, не підхлібно
Про тебе думав; та прости!
фон Еберкопф: Усі жили ми недовірям..
Пер Ґінт: Це значить?
фон Еберкопф: Бачимо тепер
Це Ґінта військо — хмарних летів,
Жадоб, почувань і бажань!
М. Бальон: *(з подивом)*
На цьому мусів стать Пер Ґінт!
фон Еберкопф: Це значить бути Ґінтом, з честю!
Пер Ґінт: Панове! Ви...
М. Бальон: Не зрозуміли?
Пер Ґінт: Повісьте, а цього не зроблю!
М. Бальон: Значить, коханий, ви не йдете
До Греції з своїм добром?
Пер Ґінт: *(насмішливо)*
Ах ні! Я сильним помагаю —
І Туркам гроші дам свої.
М. Бальон: Не може бути!
фон Еберкопф: Це — дотепно!
Пер Ґінт: *(хвилинку мовчить, відтак опираючись на кріслі, прибирає великопанський жест:)*
Панове, вірю, ми на грані,
Тому в гору зніміте скрані,
Покіль не вигорів весь жар!
Хто вбогий, для того доволі,
Що в світа цілого околі
Своїм назве той шмат землі,
Що тіню власною покрие,
Такими вбогими тут ви є —
На харч гарматам ви якраз.
Та хто постриг свою овечку,
Як я, то пхатись небезпечно
Туди, де чуть оружя брязк.

Та ви йдіть в Грецію. Пішлю вас
І узброю на власний кошт.
Поширюйте кличі повстання —
Працюйте для моїх мішків!
Вперід за волю й справедливість
Заквітчані в кріваві маки,
Вперід на смерть на полі слави
На вістрях яничарських спис!
Однак без мене ..
(Бє по карманах.)
Тут мій край —
І сам я є сір Ґінт — ґуд-бай!

(Отвирає свій зонтик і вібходить до пальмового гаю в напрямі гамаку.)

Трумпетерштр.: Свиня!
М. Бальон: Без сорому, без чести!
М. Котон: Без чести! О коби лиш це;
Та зважте: наші всі рахунки,
Як Греки виграли б повстання!
М. Бальон: Я бачив вже себе в окопах
Турецьких з лаврами на скрані!
Трумпетерштр.: А я в своїх руках вже бачив
Геройські шпори короля!
фон Еберкопф: Я бачив, як мойого краю
Культура Грецію сповила...
М. Котон: Найгірша в тім — наглядна шкода,
Goddam! Яке зловіще фатум!
В моїй уяві вже Олімп,
Як можна вірить його славі,
Служив бронзовою рудою,
До цьогож ця ріка Кастальська
О силі тисячів HP.
Затвореній в її каскадах...
Трумпетерштр.: Я піду все таки, мій меч
Вартнійший злотого доляра.
М. Котон: Можливо; всеж таки ми разом
Погинемо, як сірі миші,
А зиск розвіється, мов дим.
М. Бальон: До чорта! Близько так до щастя
І стануги ні в сих, ні в тих!
М. Котон: Дивіться — там в тій чорній скрині
Лежить муринів злотий піт...

фон Еберкопф: Щасливий помисл! Лиш відваги,
А тим підкосимо його.
Ходіть!

М. Бальон: Украсти?

фон Еберкопф: Цю могучість!
На поклад гей! Відважно тільки,
Я анектую весь байдак!

М. Котон: Ви — що вам?

фон Еберкопф: Моє — що найду!
(Відходить до берега.)

М. Котон: Осталося шукати спільно!
(Іде за ним.)

Трумпетерштр.: Кінець голоті!

М. Бальон: На крадіж? — Mais — enfin! Як мус...
(Іде за другими.)

Трумпетерштр.: Значить й мені слід йти в оршую
Та я рішуче протестую.
(Іде за рештою.)

II. КАРТИНА.

Друге місце на побережу. Місячне сяйво і пливучі хмари. Байдак повнею пари відчалює від берега.

Пер Ґінт: *(біжить здовж побережа. Раз щипає себе в лікоть, то знов вдивляється в морську далину.)*
Мара це, чи привид?! Пораб вже проснутись!
Байдак поплив! Яким же скорим ходом!
Ні, ні, це сон! Я пяний, непритомний!
(Ламає руки.)
Невже мені судилося тут гинуть?
(Рве волося.)
Це сон! Коби це тільки сон, лиш привид!
Страшне! Даремне я себе морочу!
Це пси, не други! Боже мій, пожалься!
Ти мудрий, правий! Покарай їх, Боже!
(З витягнутими руками.)
Ось тут Пер Ґінт! Вчини, щоб сталось чудо!
Уймись за мною, Отче; марно згину!
Втопи їх! Зжалься — не пусти їх далі!
Спини злодіїв! Поламай їм щогли!

Пожалься, Боже! Світ не завалиться
Від цеї мести! Та хибаж він чує —
Глухий такий він, як і довговічний.
Ну й що за глупість! Бог і він безсильний!
Почуй! Я більш рабами не торгую!
Китай на віру я вернув Христову!
Моя заслуга гідна твого чуда!
Пожалься, Боже!

(З байдака підійнявся в гору стовп огню, окружений грубим завоєм диму; чутно сильний гук; Пер Ґінт видає крик і паде на пісок; дим опадає; судно зникло.)

Пер Ґінт: *(блідий, тихо)* Це був меч Господній!
Пішли на дно як камінь з всім достатком.
До віку буду дякувать за щастя!
(Зворушений.)
Випадок? Ні, тут сталося щось більше.
Моя побіда, а для них заглада.
О, дяка для Тебе за збавлення з горя,
Що ти мене збавив, помимо моїх...
(Глибоко віддихає.)
А скільки це сили дає і відваги,
Як бачиш що сам ти на Божому оці.
Та всеж таки — голод і спрага не прийдуть?
Найдеться щонебудь! Його це вже діло,
Не так це і страшно.
(Голосно, схлібляючи.)
Таж Він не допустить,
Щоб я тут мов пташка безпера пропав!
Лиш крихту довіря та видержки в горю!
Най діється воля Господня у всім!
(Ломиться переляканий.)
Не бувже це львиний рев у плавнях?
(Дзвонючи зубами.)
Ні, ні, це не лев був.
(Убодрюючи себе.)
А як би і лев!
Звірі ці держаться звичайно подальше
Людей, що панами для всього творіння.
Вониж інстинктом чують безперечно,
Що гратися зі слоном небезпечно.
Та всеж таки — сидіть не має рації,
Шумлять на вітрі пальми і акації;

В горі щойно почуюсь паном бестій,
А тут пропаду без ніяких квестій.
(Спинається на дерево.)
Не клич ще „гоц“, покіль не перескочиш,
Не один слушність слів вже тих провірив.
(Сідає вигідно.)
Як гарно так сидіти, знявшись духом!
Шляхотні мисли кращі аніж злото.
На Бога тільки здатися! У нього
Є міра горя, що дає нам пити.
Він чейже батьком добрим є для нас.
(Окидує поглядом море і шепче зітхнувши глибоко.)
Економістом — він, на жаль, не є.

III. КАРТИНА.

Ніч. Мароканський табор на краю пустині. Сторожні огні. Відпочиваючі жовніри.

Перший невільник: *(надбігає рвучи собі волося)*
Цісарський білий кінь пропав!
Другий невільник: Цісарська
Свята одежа вкрадена, ой, ой!
Наставник: *(приходить)*
По сотні буків кожному в підошви,
Який до ранку не найде нічого!
(Жовніри досідають коней і розїздяться в усі сторони.)

IV. КАРТИНА.

Свитає. Ґрупа дерев з переду.

Пер Ґінт: *(сидить на дереві, відганяючи від себе чорну малпу)*
В таких „вигодах“ я не спав ще з роду!
(Бє кругом себе.)
Ти знову тут? На домір всього лиха?
Тепер оріхом мече, ні, чимсь иншим,
Прокляте кодло всі оті малпи!
„Борітеся — поборете“ — це слушно,
Та бачить Бог, що я уже не в силі.

(Нетерпляче:)
Сидить мені та малпа в печінках,
Попав би я одну таку у руки,
То власної би шкури відреклася!
І що таке людина? Дим і прах —
А требаж бути паном ситуації.
А ось йде стадо, ну й завзята сволоч!
Дивись, дивись, вони мов божевільні!
Колиб мені хвоста хто почепив,
Щоб я на звіря подабав, а то
Прийдеться марно згинути від малп.
(Дивиться в гору.)
А ось вони уже над головою —
Старий — і жмені повні кізяків!
(Корчиться і хвилю мовчить. Малпа ворухнулася; Пер Ґінт починає її влещувати, примовляючи мов до собаки.)
Тю-тю! Гей ти! Стара моя нетлго!
Скажи, це чемно так на мене важить?
Та ти не кинеш, правда, ти шармант!
До тогож ми давним-давно знайомі,
Дарма, що мови вашої не знаю.
Цить — цить — ти завтра ласощів дістанеш
Цілий ладунок! Правда, ти не кинеш?
Хиба це смачно? Впрочім з часом можна
Й до того звикнуть: не дармаж говорять:
З разу плюєш, а потім вже навикнеш.
А ось малпячий нарибок!
(Бє ломакою довкола.)
До чорта!
Й подумать тільки, що цареви світа,
Людині від малпи прийдесь загибать!
Ратуйте! Пропаду від тих чортенят!

V. КАРТИНА.

Раннім ранком. Камяниста околиця з видом на пустиню. З одного боку скельна розколина і печера. і
Один злодій і один укривач (пачкар) в скельній розколині з конем і цісарським одягом. Кінь в багатій упряжі стоїть привязаний до каміня. В далині їздці.

Злодій: Як блищать, як блищать
Вістря їхніх списів.
Глянь, глянь!

Пачкар: Бачу вже, як мій лоб
На пісочку присів!
Ай, ай!

Злодій: *(схрещує руки на грудях)*
Мій батько був злодій
І син йде в оршую.

Пачкар: Мій батько пачкар був,
Я також пачкую.

Злодій: На Бога слід здатись
І бути собою.

Пачкар: *(наслухує)*
В гущавині гамір,
Біда нам з тобою!

Злодій: Я чую вже брязкіт
Їх спис янчарок.,
Печера глибока —
Великий пророк!

(Тікають в печеру, кидаючи дорогоцінности. Їздці зникають в далині.)

Пер Ґінт: *(надходить, виструґуючи сопілку)*
Благословенна ранішня година!
Комашка крильця простяга до сонця,
Слимак трівожно наставляє роги,
Чарівна, справді, ранішня година!
Яка глибока тайна сил природи!
Пропав десь жах мій, яб, здається, станув
З биком до бою хочби голіруч!
Яка тиша довкола. Скільки щастя
І чару скільки в тій тиші. Як дивно,
Що досі я цього не добачав.
Тісняться люде в камян их будинках,
Де всякий дурень може увійти...
А он як мушку ящірка зловила,
Й біжить, до сонця блискаючи злотом.
Яка невинність у тому злочинстві!
Усе живе тут празавітним правом,
Прикмет своїх держиться несвідомо,
Усе собою є чи зле, чи добре,
Яким його Господь на світ создав.
(Прикладає до очей льорнету.)
Мала черепашка, немов скаменіла
Головку зі шпари на світ підняла.

І дивиться в коло, радіє собою.

(Призадумавшись.)

Радіє собою? В якій бо це кухні
Це слово зварили? Де чув я його?
В „Товаришу“ може читав чи в „Завіті“...
И не сором так рано утратити память?

(Сідає в тіні.)

А ось для спочинку містечко затишне.
Дивися, їдоме колишеться листя!

(Кушає.)

Якраз для теляток, та сказано десь:
Будь паном для власних потреб і домагань,
Крім того я чув: „хто терпен, той спасен“,
А далі — що перші останніми будуть.

(Неспокійно.)

Й на відворіть — певне так буде зі мною —
Не можнаж инакше і думати тут.
За мене вже доля моя не забуде,
Це тільки для проби — чи видержу — так.
Коби лиш здоровля Господь не скупив!

(Хоче отрястися з думок, закурює циґаро, простягається, вп'яливши очі в пустиню.)

Яка безмірна, безконечна пустка!
Ген-ген далеко похожає струс. —
І щож Господь задумував, творючи
Цей безбережний океан пісків,
Мертвий, безплодний, без життя до віку,
Мов цвинтарище, мов природи злочин
У храмі світа? Непонятий почин!
А там на сході це блиснуче плесо —
Невже це море? Ні, обман пустині.
З заходу море миє вал пісків,
Що мов окопи на межі лягли.

(В нього блиснула ідея.)

Той вал... Не вжеж бо? Гір ланцюх вузький!
Той вал... Корито прокопать і море
Пустить пісками дикої пустині!
Цілий той шмат безплодного піску
Змінити в повінь зелені, гаїв —
Оази в людні замінить острови!

З півночі Атляс знявся би зелений,
Та зараз мліють в сонці каравани,
Вітрила човнів наче крила птиць
Шумілиб там, де дикий самум вие.
За містом місто знялобся в гору,
Сагара сталаб осідком культури,
Якої досі світ не пережив.
Порушить пара фабрика Тімбукту;
Борну одягнесь в европейський стиль;
Пішлем крізь Габу вчених краєзнавців
В ваґонах певних на Горішний Ніль.
Посеред моря на пліднім острові
Норвежців племя розселю шляхотне;
В народі тім плине блакитна кров;
А решту зробить домішка Арабів.
А на заливу ступенистій стяжці
Заложу город мій Пер о поліс;
Світ пережився і прийшла черга
На Ґінтіяну, молодий мій край

(Підстрибує.)

Колиб лиш гроші, гори переверну!
Отворю море золотим ключем.
Зі смертю стану на двобій побідний,
Скупицю змушу розвязати міхи,
Народи здійму в боротьбу за волю!
Немов осел той з Ноевої арки
Звіщу народам новую епоху
І зов мій піде по усій землі!
До мене скарби Сходу і Заходу!
Ціле дам царство — половину царства,
Коня хай тільки в туюж мить досяду!
(В скельній розколині заїржав кінь.)
Є кінь! Є одяг! Зброя є і скарби!

(Підходить близче.)

Обман! Ні — справді! Я вже десь читав,
Що сильна воля гори переносить,
Чи коні також? Це не сон направду?
Ні, ні, це дійсність! Кінь є і їздець,
Від esse до posse et caetera... далі!
(Вбирає найдений одяг на свій і оглядає себе.)
Сір Пер — ну і Турок від стіп до голов!

І хто то ще вчора подумати міг?!
Різьблені стремена, парчевий покров!
(Сідає на коня.)
Панів пізнається по запрязі їх!
(Скаче в пустиню.)

VI. КАРТИНА.

Шатро арабського ватажка, самотне в оазі. Пер Ґінт у своїй східній одежі лежить, опертий на подушках; пе каву і курить з довгої люльки. Анітра і инші дівчата гуляють перед ним.

Хор дівчат: Пророк нам явився!
Криниця законів і прав.
Наш пан, наш пророк появився
Крізь море пісків причвалав!
Пророк, що нам Правду приносить,
Для нас він, для нас появився,
Пісків перейшовши пустелю.
В торбани удармо і флети,
Витаймо, витаймо пророка!

Анітра: На конику білим, мов сніг
До нас крізь пустелю прибіг,
Клоніться, клякайте, благайте,
Пророк наш є повнею ласки!
Мов зорі блищать в нього очі,
Та блиску того не знесе
Ніхто з поміж нас, з поміж смертних!
Приїхав до нас крізь пустиню,
На лоні в нього самоцвіт,
Де йшов він, там радість вітала,
Що кинув, там Самум завив,
Що кинув, те вкрилося нічю.
Приїхав до нас крізь пустиню,
Мов сонце на землю зійшло.
Прийшов наче рівний до рівних
В Каабі, Каабі — пустіль!

Хор дівчат: В торбани удармо і флети,
Витаймо між нами пророка!

(Притишена музика. Дівчата гуляють.)

Пер Ґінт: Багато змислу є в словах поета:
„Nemo in sua patria propheta“.
О стільки краще тут моє життя,
На скільки давнє було без пуття.
Брехня, мов трута, там лягла на споді,
На перекір усій моїй природі.
Я чув себе непевним власних прав;
Ну й чогож я, на ділі, там шукав?
Мов раб наживи, все на однім місці
Гребти руками й голову морочить?
Самому дивно, як те все згадаю.
Та склалось так й на те немає ради —
Собою стати силою гроша,
Це значить хату строїти з піску.
Перед твоїм годинником, перстенем
Паде у порох сей і той в юрбі —
Він золоту кориться, не тобі.
Річ инша вже — становище пророка:
Від разу знаєш, чим ти є для всіх —
Коли коряться, падають до ніг,
То знаєш, що — пошана ця для тебе,
А не для твого золота й кишені.
Собою є ти виразно і гладко,
Нічого не завдячуєш припадкам,
Не потребуєш прав ані концесій;
Пророк — найкраща із усіх професій!
А як нежданно все те враз прийшло..,
Припадок тільки, що я був в пустині
І тих дітей природи стрів на шляху
І так пророком став з одного маху.
Ошукувать, брехать, мені й не снилось —
Пророчення — хибаж не є брехнею;
А впрочім маю вихід в кожну мить.
Ніщо мене не вяже, ціла справа —
Сказатиб так — приватна, не загальна;
Так легко можу відійти, як легко
Сюди прийшов я; кажучи коротко
Я паном є положення і край.

Анітра: *(наближується)* Пророче й пане!

Пер Ґінт: Що рабі потреба?

Анітра: Сини пустині, ставувши при вході,
Поглянуть хочуть на твоє обличя.

Пер Ґінт: Скажи їм — нині хай стоять здалека.
Мущин не зношу в свойому шатрі!
Вони, дитино, втілення неправди;
Не можеш навіть уявить собі,
Які собачі є вони — як грішні!
Тому про них тут я не хочу й чути;
Гуляйте — хочу спомини забути.

Дівчата: (*гуляючи*)
Пророк ласкавий; та пророк сумний;
Бо пороху діти гріхів накоїли;
Він ласки своєї покаже безмежність
І грішників племя у рай поведе.

Пер Ґінт: (*водючи очима за гуляючою Анітрою*)
І ноги в неї мов в серни — тоненькі —
Мала ця справді дуже апетитна —
Екстраваґантні в неї дещо форми,
Під естетичні не підходять норми.
Та щож таке краса? Условність,
Монета, узалежнена від курсу.
А власне я люблю екстраваґантність,
Переситившись сіриною будня.
Не надто в неї чисті руки й ноги,
Та це хиба що шкодить? Підійди!

Анітра: (*наближується*)
Пророк прикаже?

Пер Ґінт: Гарна ти, дитино!
Пророк упився чаром твого тіла.
Коли на слово ти йому не віриш,
То хай мій захват засвідчають діла:
Прийму тебе — до райського гарему.

Анітра: Не можнаж, пане!

Пер Ґінт: Думаєш — жартую?
Клянусь!

Анітра: Не маюж я душі.

Пер Ґінт: Дарую!

Анітра: Та якжеж, пане?

Пер Ґінт: Це моє вже діло.
Підеш до мене на декілька лекцій
І все буде в порядку. Без душі!
Дурненька ти направду, щож поробиш?
Мені це прикро; та під тим чолом
Найдеться місце на маленьку душу;

Великої душі тобі не треба;
Оттак, як кажуть, „від біди“.

Анітра: Та я...

Пер Ґінт: Не хочеш?

Анітра! Я хотіла би...

Пер Ґінт: Кажи!

Анітра: Я можу жити без душі, та...

Пер Ґінт: Що?

Анітра: (*показує на його завій*)
Як можна, той мені... опаль...

Пер Ґінт: (*захоплений, дає їй самоцвіт*)
Анітро! Еви невідродна дочко!
Маґнетом ти для мене — мущини,
Останню з себе дам тобі сорочку,
Що я посіяв, ти собі пожни!
Крізь море крови, ударів і ран
„Das ewig Weibliche zieht uns an“.

VII. КАРТИНА.

Місячна ніч. Пальмовий гай перед шатром Анітри. Пер Ґінт, з арабською бандурою в руках, сидить під деревом. Волосся і борода в нього підстрижені; виглядає помітно молодшим.

Пер Ґінт: Ключі взяв в кишеню від брами,
Як вітер мій човен від суші відбив,
Дівчата-красуні, що я їх лишив,
Мій слід окропили сльозами.
На південь мій човен з розмахом поплив,
Поки мене туга там несла,
А там, де пальм таємний чар,
Прибоїв плюск, де сонця жар,
Спалив я свій човен і весла.
Коня степового у шора прибрав,
З завзяттям остроги впялив йому в бік,
Мов вихор зірвався, мов вітер утік,
На пальмі присів і співаю.
Анітро — солодке пальмове вино,
Ти мрій моїх сонце прекрасне,
Анґорських кіз солодкий сир,

При тобі їдь — тобі в ясир
Я щастя віддав своє власне.

(Перекидує бандуру крізь плече й наближується.)

Певне слухає напнято,
Чула слів любовних рій,
У шатрі стоїть в віконци
В мусліновий вбрана стрій, —
Моїх мрій гаряче сонце!
Ось! Це мов із фляшки корок
Вискочив в цю мить в гору.
Знову! Справді, що за шорох,
Спів, зітхання? Ні, це — — хру...
Це хропіння! Спи, Анітро,
Соловії замовчіть,
Коли ні, на мак вас зітру,
Сну від неї не женіть!
Хоч і то ні — сяк чи так,
Соловій, як я — співак.
Мусимо собі сказать:
Оба ловимо мишей
Палкосердних ніжних фей.
Ясна ніч і чар пісень,
Наше поле, наш розгін,
Як співаєм, то оба
Ми собою. Я і він.
А тепер, коли вона
Потапа в чарівних снах,
Теж не знає моє щастя,
Що уста мої туй-туй
Можуть вкрасти поцілуй.
І хоч знають, що їм вдасться,
Не ждучи за те одвіту,
Та уста не торкнуть цвіту.
Алеж це вона! Го! Го!
Так чи сяк, нам все одно!

Анітра: *(перед шатром)*
Звав Пророк свою рабу?

Пер Ґінт: Що? Пророк. А кликав, так
Біснуваті коцурі
Уганяють по дворі,
Спати хоч не хоч — ніяк.

Анітра: Це не був котячий крик,
Зовсім друге, од чого
Не повернеться язик.
Пер Ґінт: Щож це?
Анітра: Соромлюсь того.
Пер Ґінт: Чи не це мене підняло
Серце, чим моє палало,
Як я дав тобі опаль?
Анітра: Ну й рівнать тебе окрасо
Світа — з коцуром? Цеж гріх!
Пер Ґінт: Душко, в справах серця — кіт,
Бог, пророк, султан, піїт,
Всі однакові, як дріт.
Анітра: Пане! Мов солодкий мід
Жарт в устах твоїх.
Пер Ґінт: Дитино!
Ти, як весь жіночий рід,
Дужу, справдішню людину
Не узриш ні раз такою,
Як вона на ділі є.
Я жартую дуже радо,
В двійку люблю жарти, сміх,
В день я мушу для прикладу
Надівать поваги міх,
Обовязки — чорт зна що,
Вік возись з людьми — поважно,
Прав мораль, ступай розважно,
Голова болить! Та знай,
Це лиш зверхній обичай,
А в душі я, віч на віч,
Чим боржій би міх подер —
Геть — пророчий плащ із пліч,
Чорт з пророком — vivat Пер!
(Сідає під деревом і горне Анітру до себе.)
Пригорнись Анітро близше,
Легіт пальми хай колише,
Я шептатиму до уха,
Що дівчата раді слухать.
Тиж тимчасом смійся, смій,
Сій промінням, перли сій!
А буде того доволі,
То од разу зміним ролі:

Я сміятимусь, а ти
В моє серце про кохання
Сни, гарячі поривання,
Чар не казку меш плести!

Анітра: *(лягає йому до ніг)*
Мід слова твої, хоч я
Не усіх їх поняла,
Та я вірю в те без слова —
Душу дасть мені пророк.

Пер Ґінт: Душу, духа, світ знаття,
Все з часом прийде, дитя,
Як на сході сонця луч
Черкне злотом: Ніч пройшла,
Дам тобі пізнання ключ,
Підеш тим, чим не прийшла.
Та в сріблі тієї ночи
Дурень би хиба морочив
Базіканням! В книгах риться,
Щоб кінець кінців добиться,
Що язик затерпне лубом,
А слухач засне під дубом.
А притім — чи сяк чи так,
То душа сама — пустяк,
Перш всього важне — то серце!

Анітра: Пане! Ясність слів твоїх
Краще самоцвітів всіх.

Пер Ґінт: Дух за бистрий, це — бездушність.
Трусість повна — лють пуста,
Пересадна правда, слушність
Це є мудрість від... хвоста.
Так, дитино — вір мені,
Душі ті, що все в огні,
Тільки мучаться і гинуть,
Поки стомлені прилинуть
В пристань пізнання, дитино.
Знав я з них одного раз
Проти сміття всіх — алмаз,
Але й він — шукав, ходив,
Аж в шпиталь по смерть забрив.
Глянь — довкола нас пустіль,
Досить, як майну завоєм,
Море трисне відусіль

Й розіллеться синім плесом.
Алеж дурнем я не є,
Щоб світи нові творити,
Бо чи зможеш ти піймити —
Що таке — життя?

Анітра: Навчи!

Пер Ґінт: Жить — значить плисти потоком
Свого часу і подій,
Але час той, той потік
Мусить бути завше мій!
Тільки в повні свіжих сил,
Тільки в силі власних крил
Можу бути — сам собою,
Буть побідником без бою.
Крук на старість тратить піря,
Тратить зуби ветхий дід,
Цап теря на скок довіря,
Все старе іде під лід!
Молодість! Весна всевладна,
Безпримірна, безприкладна,
Як султан — палка, свята,
Лиш не царством Ґінтіяна
Поміж пальми і плятани,
Але мріями і снами
Дівчини без скази й плями!
Чи питатимеш й тепер,
Нащо будить тебе Пер,
Вселаскаво серце тронув
І основи в нім поклав
Свої влади, свого трону?
Хочу в ньому царювати
Правом юности, весни,
Хочу твою тугу мати,
Твої мрії, твої сни!
Без поділу, без співчасти
У моїй безкраїй власти.
Маєш бути лиш моя,
Пер зі своїм духом ясним
Буде сонцем твого дня.
Підем в розтіч, то життя,
Значить — твоє — без пуття

Пережите, як одна
Чарка випита до дна!
Ти твоє усе, всеціле
Проти волі своїї, знай,
Сповнить Я моє по край!
Твоїх кіс туманний блеск,
Те, що ґрації тобі
У приданому дали,
Це для мене буде чар,
Це для мене буде рай!
Та для цього твому мізку
Не потрібно много світла,
Бо хто душу має, той
Вік шукає в ній, гребе,
Щоб найти вкінці себе.
Душа в тебе без потреби.
Впрочім слухай — я для тебе —
Тішся — маю злоту спряжку,
Жемчугів довжезну стяжку,
Сам себе тобі дарую
Замість духа. Позатим
Все буде, як перед тим.

(Анітра хропе.)

Що? Хропе? Пер Ґінт, на дно
Слід спускатись — шкода сия,
Говори, мовчи — одно —
Твій слухач не має крил.
Хоч і ні! У тому й сук,
Сила духа, слова звук,
Мого серця ніжний спів
Сон на дівчину навіз.

(Підіймається й кладе дорогоцінности на її лоно.)

Тут спряжки, а тут бісер.
Хай тобі присниться Пер.
Спи, у сні мені дала ти
Скиптр, престоли і палати,
Пер побідник в боротьбі
Дякуючи сам собі.

VIII. КАРТИНА.

Караванний шлях. В глибині оаза.
Пер Ґінт на свойому білому коні гонить через пустиню. Перед ним на кульбаці Анітра.

Анітра: Пусти, бо вкушу!
Пер Ґінт: Пустунко, ти!
Анітра: Щож хочеш?
Пер Ґінт: Хочу гратися з тобою
В яструб-голубку. Трохи пошаліти!
Анітра: Й тобі не сором — старий пророк!
Пер Ґінт: Пророк не є старий, скажи сама,
На старість робить хто такі дурниці?
Анітра: Пусти. Я хочу до дому!
Пер Ґінт: Кокетка!
Пощо до дому, до старого тестя,
Ну й гарно! Ні! Ми є свобідні птахи,
Що раз пустившись в світ по вільнім вітру,
Назад до гнізд не вернуться, Анітро!
До цьогож, серце, глупа річ, задовго
На однім місці оставать, бо знай це:
Росте знайомість — меншає пошана,
А в першій мірі, як хто є... пророком.
Тікати треба так, як той Bonmot.
Була вже досить справа ця напнята,
В твоїх собратів недовіря бписло
І жертв вони вже не держались стисло.
Анітра: Скажиж — чи справді ти пророк?
Пер Ґінт: Твій цісар!
(Хоче її поцілувати.)
Дивіть, як справді дорожить цілуєм!
Анітра: Дай мені перстінь з твого пальця.
Пер Ґінт: Прошу,
Бери, Анітро! Золота не зношу.
Анітра: Солодким медом дише кожне слово!
Пер Ґінт: О, щастя бути любленим так палко.
Бери усе,ніщо мені не жалко,
Зійду з коня і пішки далі йтиму,
Як раб коня за поводи вестиму!
(Зсідає з коня і подає її тростину.)

Моя ти роже, яра, ніжна квітко,
Тобі на славу пішки йду пісками,
Покіль мене не звалить з ніг ця спека.
Я молод, серце, це вважай, Анітро,
І вчинків моїх не суди за остро!
Дивись, чи старість рветься так до танку,
Чи старість в тобі віднайшла коханку?!
Ні, ти не маєш ще до цього змислу,
Инакшеб знала, що як я шалію,
То я ще молод.

Анітра: Так, ти молод, молод,
А більше в тебе вже нема перстенів?

Пер Ґінт: Бери їх, прошу! Як цап собі, я скачу.
Нема вина тут, а то яб убрався
В вінок із спілих китяг винограду.
Бог знає! Молод я! Тепер до танку
Собі співаю:

(Співає і гуляє)

Я щасливий, веселий когутик,
Дзьобни курочко мене,
Глянь, як молодість жене.
Я щасливий, веселий когутик!

Анітра: Зіпрів ти, пророче, розтопишся зразу,
При поясі в тебе надмірний тягар.

Пер Ґінт: Яка печаливість! Бери цю мошонку,
Для серця коханців все злото — мана!

(*Знову співає й гуляє.*)

Пер Ґінт молод, бо шалун,
Пер Ґінт скаче наче вюн.
Хай там коїться що хоче,
Нам голівки не мороче.
Пер Ґінт скаче, наче вюн,
Пер Ґінт молод, бо шалун.

Анітра: Прегарно, справді, скаче наш пророк.

Пер Ґінт: Пророк — дурацтво! Поміняймо одяг!

Анітра: На жаль твій плащ і пояс за широкі,
Пончохи знову за тісні для мене.

Пер Ґінт: Eh bien! *(Клякає.)*
Так дайже біль мені почути,
Коханцям біль — найкраща нагорода,
Колиж прийдем у замок мій, в свій час...

Анітра: В твій рай — а дуже замок цей далеко?
Пер Ґінт: Яких миль тисяч...
Анітра: Ну, це справді довго...
Пер Ґінт: Там душу дістанеш, що я обіцяв.
Анітра: Пустяк, без неї можу обійтися.
Так ти о біль просив...
Пер Ґінт: Так, до чорта, біль
Могучий, строгий, так на два-три дні.
Анітра: Раба послушна бажанню пророка.

(Вдаряє його сильно по пальцях і женеться на коні назад в пустиню.)

Пер Ґінт: *(стоїть довго, мов поражений громом)*
Дивись... одначе, всеж таки... морока...

IX. КАРТИНА.

Те саме місце, годину пізнійше. Пер Ґінт задуманий, скидує зі себе поволи турецький одяг, одно за другим. Вкінці витягає з кишені свою подорожню шапочку, вбирає на голову і стає цілий в свойому европейському вбранню.

Пер Ґінт: *(відкидуючи геть від себе знятий з голови завій)*
Онтам ляг Турок, яж остав той сам!
Доволі вже було того поганства —
Що впрочім було зовсім поверховне,
Не всалося, як кажуть, в кров і кість.
Кудиж то я збірався йти, чого?
Не кращеж то католиком ходити,
Не гнатися за пестрим пірям пав?
На етиції оперти свої вчинки,
Остать собою, а колись по смерти
Зіставити по собі добру память?
(Робить кілька кроків.)
Дівчатко! Ну — тоненький волосочок
І яб уже стояв ні в сих, ні в тих.
Нехай то чорт, коли я визнаюся —
Яка мана вела мене в трістя!
Добро, що так скінчилося! Момент
І блазнем був би став перед собою.
Забувся, щож, та важко не признати,
Що Я свого не зрадив я ні в чім.

Хоча, по правді, іграшка в пророка
Позбавлена реальности, з гори
Засуджена була на неудачу.
Нікчемна роля — бавитись в пророка!
Усе мов в мряці блудиш навмання.
„Пророчим“ зором водиш, всі дурниці
Немов суддя розвяжуєш — противне!
А те, що я клонивсь дурненькій гусці,
Хиба само оправдує себе.
Та тим не менше...

(Вибухає реготом)

Ну, й подумать тільки —
Прогавить час на вигуки і скоки!
Плисти верх хвилі і вилять хвостом,
Немов студент строїти серенади
Й кінчити, мов обскубаний когут...
Пророк направду розгубив клепки!
Обскубаний до решти! Ні — іще
Лежить там щось у банку і в кишені.
Та впрочім так подумати, то й краще:
Вільний мов вихор, без клунків, без куфрів,
Куди захочу піду — сто доріг!
Хоча й не вадить — вибрати одну.
Мій бізнес вже скінчився раз на все,
Любовних зітхань вже мені доволі,
Назад вертати вже нема по що!
„Вперід чи взад — однакова дорога;
В гору чи в низ однаких треба сил.“
Колись мені сказав так хтось розумний.
Колиб мені яка ідея блисла —
Нова, велика, а притім інтратна!
Писатиб може мемуар — по правді
Мов Vademecum для других, а можеб
Ученим стать дослідником — прекрасно!
Ніколи я не цурався від хронік,
Науку змалку полюбив гаряче.
Тепер би так пройти усі століття,
Верхом подій поплисти, мов перце;
Усе, що було, пережити вдруге —
Героїв бої за права, за волю,
Ще раз побачить з боку; всіх мудрців,
Усіх пророків подвиги й упадки,

Держав творіння і кінець престолів,
Життя епохи перемірять умом;
Усе, усе, чим жив світ, чим пишався
І чим болів — наново пережити!
Перш всього здавсяб хочби том Бекера,
Щоби пройти усе хронольоґічно.
Що правда, точно я всього не знаю,
Та це не вадить! Подорож відважна
Частійше всього кінчиться щасливо;
На всякий случай благородить душу
Мета шляхотна — я не похитнуся!

(Зворушений.)

Перврати всякі звязки з рідним краєм,
Покинуть другів, плюнути на долю,
Забути чари любощів, кохання,
Щоби дійти до зерна правди?

(Обтирає сльозу.)

Це справді пробний камінь. Та від цього
Залежить щастя, що стократно вище,
Стократно більш упоєння дає —
Пізнати тайну всіх віків і власну!
Кидаю битий шлях життя — до мене
Ходіть ви, люде й діла днів минулих!
Чи варте слова те, що зараз — дрантя,
Без крови люде, без чуття, без віри,
Їх вчинки вялі, мріям непослушні,
Мужі безпутні, а жінки бездушні!

(Відходить.)

X. КАРТИНА.

Літний день на далекій Півночі. Хата серед ліса. Двері з великим деревляним замком отворені на остіж. Над дверми роги рена. Біля хати стадо кіз. Жінка середніх літ, ясна і гарна сидить на дворі і пряде в сяйві сонця.

Жінка: Пройде зима даремне, й весна осяє світ,
Минеться може й літо, один і другий рік —
Та врешті ти повернеш, я ждатиму весь вік,
Невтомная до скону, доповню свій обіт.

(Кличе кози, пряде й співає знову:)

Змiцни його, о Боже, кудиб він лиш не йшов,
Спаси його, о Боже, як смерть він де найшов,
Я жду мойого друга, казав, що верне, сам —
Колиж він не живе вже, то стрінемося... там...

XI. КАРТИНА.

Египет. Ранішня заграва. Кольова Мемнона в піску. Пер Ґінт надійшов і оглядається хвилину довкола.

Пер Ґінт: Найкраще було би почати відсіля:
Тепер я на зміну став Египтіянином,
Та всеж з ненарушеним Ґінтовим Я.
Відсіля поїду в далеку Асирію.
Ітиж крок за кроком до світа колиски
Не маю ні сили, ні навіть охоти.
Оттак мимоходом довкола Завіта
Пройду, бо однако в історії світа
Усе те відоме — новин не відкрию.

(Сідає на камені.)

Спічну на хвилину й зажду, може вчую
Досоняшну пісню кольони Мемнона.
Потім на високу здіймусь піраміду,
Царські домовини оглянути мушу.
Потім суходолом над Море Червоне —
Найду там могилу Путифара з військом:
Змінюся в Азійця. Піду в Вавилон
І гляну на славні висячі сади —
То є на столиці старої культури.
Ще крок і спинюся на звалищах Трої.
А з Трої поверне мій шлях до Атен —
В могутню столицю старої Гелляди.
А там вже на місці очима огляну
Той просмик, що в ньому поляг Леонід.
Забавлюся хвилю в старого Сократа,
Опишу домівку того фільософа.
Та гов — нині пхатись туди небезпечно,
Весь край потопає в пожарі війни —
Полишу геленізм на кращі часи.

(Дивиться на годинник.)

Часу в мене мало, а сонце марудить!
Значиться із Трої підем на боки...
(Стає і наслухує.)
Та цить, неначе звук якийсь, мов спів..
(Сходить сонце.)

Кольона Мемнона: *(співає)*
До неба злітають з посіву богів
Пташки наче в жертву несуть Йому
Зевес дальнозорий [спів,
Післав їх на бій —
Кольона всезнання.
Де сплять їхні крила?
Умри або зразу мені розгадай
Істоту кольони.

Пер Ґінт: Направцу — як що я — при всіх іще змислах, —
Кольона співала! Минулих днів пісня!
Я виразно зовсім чув пісню кольони.
Ad notam! Конечно звістити учених.
(Записує.)
Кольона співала. Чув виразно голос,
Молитва чи пісня, чи щось в тому роді —
Тремтів я на тілі, наїживсь мій волос,
Та певне це змислів омана тай годі.
(Іде далі.)

XII. КАРТИНА.

Поблизу села Ґізе. Великий, викований в скелі сфінкс. В далині минарети і вежі Каіра. Пер Ґінт надходить, оглядає уважно сфінкса, раз крізь льорнету, то знов прикладаючи руку до чола.

Пер Ґінт: До чорта, бачив я уже десь в світі
Того потвора. Але де? На півдні?
Чи на півночі? Хто це був? Коли?
Кого міні нагадує цей потвір?
Мемнон — як потім я вже пригадав —
Похожий був зовсім на Діда з Довру,
Як він сидів незрушно на стільці.
Та ця предивна сумішка всіх форм —
Той потвір, ніби жінка, ніби лев,
Чи може чув я про нього в казках?

Та ні — я бачив щось уже в тім роді!
Та цить — мені почало розяснятись:
Це той Кривий, якого я побив,
Значиться в сні — я був тоді в гарячці.
(Підходить ближче.)
Тіж очі, тіж губи, усе як в тамтого,
Не так може зимний та подлий з обличчя,
Та в цілости точно та сама історія.
Так, так, ти на лева похожий, Кривий,
Коли подивитися з заду, при світлі!
Чи граєшся тепер ще загадками,
Чи ще таке торочиш, як тоді?
(Кличе до сфінкса.)
Кривий, ти хто є?

Голос: Ach, Sphinx, wer bist Du?

Пер Ґінт: Німецьке ехо я почув, — направду!

Голос: Wer bist Du?

Пер Ґінт: Справді, добре по німецьки,
Тепер відкрив я, справді, щось нового!
(Записує:)
„Німецьке ехо. Діялект берлінський.“
(З поза сфінкса виходить Беґріфенфельд.)

Беґріфенф.: Людина!

Пер Ґінт: Отже я попав на сліпо.
(Записує знову:)
„Відтак ствердив я щось зовсім противне.“

Беґріфенфельд: *(з неспокійними рухами)*
Важне питання! Вибачте мені!
Не можна знати, що вас тут пригнало?

Пер Ґінт: Гостина в давніх приятелів.

Беґріфенф.: Як?
Той сфінкс це ваш?...

Пер Ґінт: Старе знайомство.

Беґріфенф.: Famos! І все те після тої ночі!
Моя нещасна голова — розтрісне,
Хиба що ви розкриете мені,
Хто є той сфінкс?

Пер Ґінт: Коли це ваш ратунок,
То він собою є.

Беґріфенф.: *(підскочивши)* Якеж бо щастя!
Розкрита врешті тайна поколінь!

Та чи на правду певні ви цього,
Що він собою є?

Пер Ґінт: Так сам говорить.

Беґріфенф.: Собою! Мент великий наблизився!

(Скидає капелюх.)

Чи можна знати назвиско?

Пер Ґінт: Пер Ґінт.

Беґріфенф.: Пер Ґінт! Я й думав, що ви так зветесь.
Пер Ґінт — це значить — жданий від віків,
Розгадувач всіх тайн і загадок.

Пер Ґінт: Ви ждали на мене? За много шаноби!

Беґріфенф.: Пер Ґінт! Як глибоко, а як таємниче!
Здається, що буква в нім кожна то знак —
Цілеж воно наче безодня пізнання.
А хто ви?

Пер Ґінт: *(скромно)* Хотів я все бути собою.
А впрочім тут паспорт.

Беґріфенф.: „Все бути собою...“
Усе набирає закраски містерій.

(Бере його за рамя.)

В Каіро! Ви цісар викладників тайн!

Пер Ґінт: Я цісар?

Беґріфенф.: Без жартів.

Пер Ґінт: З чого він пізнав!

Беґріфенфельд: *(потягаючи його за собою)*
Нехай живе цісар — інтерпретаторів,
Що пізнання змірив на Я свого дні!

XIII. КАРТИНА.

Каіро. Велике подвіря огороджене високими будинками і муром. Трьох наглядачів в дворі, четвертий надходить.

Той, що прийшов:
Куди наш директор подівся? Скажи!

Другий наглядач:
Поїхав.

Перший н.: Мабуть з ним скоїлось щось зле...

Третій н.: В ночі нині...

Другий н.: Цитьте! Втвирається брама.

Беґріфенфельд: *(впроваджує Пер Ґінта; замикає браму і ховає ключ в кишеню).*

Пер Ґінт: *(нишком)*
Від слів його дивних мішається розум —
Усе, що говорить, свариться з собою...
(Оглядається довкола.)
Тут ваше шановне товариство вчених?

Беґріфенф.: Зібрав я тут вчених комплетний конґрес —
Викладників Я свого кращі експерти.
Нових членів секцій приймається радо.
(Кличе в сторону наглядачів:)
Міхель, Фукс, Шафман, Шлінґенберґ — гей!
Скорійше до клітки!

Наглядачі: До клітки? Хто? Ми?

Беґріфенф.: А хтож би? Тепер ми вже — квіт:
Крутімся, а з нами хай крутиться світ!
(Впихає наглядачів до кліток.)
Не треба вас більше — прийшов до нас Пер —
А решту самі вже собі доспівайте!
(Замикає клітки, а ключ ховає в криницю.)

Пер Ґінт. Однак — пане доктор — пане президент!

Беґріфенф.: Одним був і другим до вчора, та нині...
Добродію Пере — умієш мовчати?

Пер Ґінт: *(з ростучим занепокоєнням)*
На віщо?

Беґріфенф.: Бо може зжахнешся...

Пер Ґінт: Чого?

Беґріфенф.: *(тягне його в бік і говорить:)*
Як так, то дізнайтесь, що вчора в ночі,
Коли наш годинник відбив одинайцять,
То розум в могилу поклавсь абсолютний.

Пер Ґінт: Мій Боже!

Беґріфенф.: Направду сумне це над міру,
Тим більше, що дім цей до вчора в ночі
Був домом безумних.

Пер Ґінт: Був домом безумних...

Беґріфенф.: Тепер ним не є вже.

Пер Ґінт: *(поблід, нишком)*
Шалений і цього ніхто не завважив!
(Хоче відійти.)

Беґріфенф.: *(йде за ним)*
Для вас, мабуть, ясний є змисл моїх слів:
Говорю, що розум помер — переносно —
Він вийшов лиш з себе, як славний той лис,
Що вискочив з шкіри — в Мінхгавзена казці.
Пер Ґінт: Позвольте хвилину...
Беґріфенф.: *(спинює його)* Вертівся мов вюн
З простріленим оком, пручався, як міг...
Пер Ґінт: Помилуй нас, Боже!
Беґріфенф.: Та все те дарма!
Ножем черк по шиї і вискочив з себе!
Пер Ґінт: Безумний! У нього розсипались клепки!
Беґріфенф.: Одного тут певне ніхто не заверне,
Що це „Von sich gehen" потягне сейчас
Переворот в світі думок, консеквенцій.
Вчорашні безумці від цього моменту
Нормальними стали, то значить у змислі
Нового пізнання, що разом з тим є
Безумством для всіх тих нормальних до [вчора.
Пер Ґінт: Та всеж таки, пане, мій час дорогий.
Беґріфенф.: Ваш час? Ви направду в пору пригадали!
(Отвирає двері і кличе:)
На волю виходьте із своїх кліток!
Помер уже розум! Нехай живе Ґінт!
Пер Ґінт: Ні, пане..
(З кліток виходять божевільні, одні за другими, заповнюючи подвіря.)
Беґріфенф.: Скінчилася ваша неволя,
Визволення ясна забила година,
Ваш цісар явився між вами!
Пер Ґінт: Даруйте!
Не ждав я такої шаноби від вас.
Беґріфенф.: Над міру ви скромні... в такому моменті!
Пер Ґінт: Та всеж таки — дайте подумати хвильку —
Мабуть я негідний такої посади...
При першій нагоді покажусь нездатним.
Беґріфенф.: Хто сфінкса заставив промовити, хто
Собою є!
Пер Ґінт: В тому ціла недогода!
Я можу остати собою усюди —
Та тут — ну — ледви чи остав хто собою?

Беґріфенф.: Що кажете, пане! Ніде так, як тут
Не можна собою остати без решти!
Тут кожен собою є в повному змислі —
В мішок свого Я зашивсь герметично
В собі затопився тут кожен, як міг
І риє у ньому ходи, мов кертиця.
Ніхто тут над горем другого не плаче,
Нікого ідеї другого не гріють.
Собою ми в кожному вислові, русі
Від стіп аж до чуба; бракує лиш нам
Царя — а для цеї посади найкраще
Тут ви надалися!

Пер Ґінт: Не взяв би вас чорт?

Беґр фенф.: Усе піде гарно, лиш дрібку відваги,
Усе на тім світі нове в своїм роді —
Я сумніви ваші відразу розвію,
Доволі буде вам хоч перший з краю.
(До одної із понурих постатей.)
Щож там, Гугу! До тепер ще
Не всміхаєшся до світа?

Гугу: Якжеж можу, як мій нарід
Без пророків, без співців?
(До Пер Ґінта:)
Та чужинець, тож послухай!

Пер Ґінт: Боже, зжалься!

Гугу: Отже так:
Ген, на східній світа межі,
На мальбарськім побережі,
Портуґальці і Голяндці,
Вовчі зайди, голодранці,
Знищивши краю натуру,
Ширять там свою культуру.
Крім чужинців вітрогонів
Є там рештки автохтонів,
Що наріччя свого краю
Ще в серцях оберігають.
Та в часах давно забутих
Був там паном оранґутан,
Жив, шалів, і діти плодив,
Як правдивий син природи.
Та прийшли чужинці люті
З ніг до чуба в сталь закуті,

Поневолили діброву
І убили нашу мову.
Пятьсотлітна ніч неволі
Нас загнала над безодню,
Пятьсотлітні наші болі
Душу скривили народню.
І тепер вже буркотіння
Не находить розуміння;
Навіть тигри, малпи, сови
Уживають тільки мови.
Що за мука для язика,
Що вживать не можна крику
Португальці, Нідерляндці,
Мішанці і Малябарці
Все убили, потоптали
Наші мрії й ідеали.
Яж задумав воскресити
Нашу мову превелику,
Оживити духом трупа,
Привернути право крику.
Сам кричав я, та даремне,
Мое рідне племя — темне —
Кинуло мене в тім бою
І остав я самотою.
Може ти мій сум розвієш —
Поможи, коли умієш!

Пер Ґінт: *(нишком)*
Що раз вкусиш, треба зїсти —
(голосно)
Друже! Маю певні вісти —
Що десь поблизу Марока
Проживае без пророка
Славне племя оранґутан
І не знае — що то пута.
Як би це було прегарно,
Гордо, сміливо, підхмарно,
Як хотіли б ви тудою
Переїхати з кобзою?

Гугу: Дякую тобі за раду —
Я в туж мить коня досяду.
(З великим жестом)

Схід прокляв свого пророка,
Але захід жде на мене.
(Відходить.)

Беґріфенф.: Ну й щож? Чи собою не був, як потреба?
І більше, як треба, цілий одно Я?
Покажу вам другий цікавий примірник.
(До феллята, що несе мумію на плечах.)
Ваша Світлість, що чувати?

Фелляг: *(дико до Пер Ґінта)*
Може я не є цар Апіс?

Пер Ґінт: *(ховаючись за доктора)*
Так, на жаль з моїм знанням —
Дуже зле; по вашій міні
Можна вірити, що так.

Фелляг: Тепер знову брешеш ти.

Беґріфенф.: Ваша Світлість вчинить ласку
І розкаже все, як слід.

Фелляг: *(звертаючись до Пер Ґінта)*
Слухайтеж мойого слова:
Кого це я ношу на спині —
Царя, котрий звався Апіс,
Тепер він, на жаль, в домовині
І зовсім собі неживий.
Та він це строїв піраміди,
Він сфінкса зі скелі різьбив,
Над Турком відносив побіди,
Як доктор мені говорив.
Тому то його у Египті
За бога признали усі
І в храму поставили крипті
Ставник зоряного бика.
Та я є тим Апісом богом,
Це певне, як сонце у день,
Колиж це для тебе неясне,
Я зараз тобі розясню.
Зіскочив, то було на ловах,
З коня цей Апіс богатир,
Пішов полагодить потребу
На прадіда мого ріллю.
І ґрунт, що його ожизнив він,
Живив мене зерном своїм;

Для більшої певности справи —
Я маю невидимий ріг.
Ти біль мій хиба розумієш —
Що в серцю бушує моїм:
Родитися Апісом богом,
А феллягом бути притім.
Як можеш мені дати раду,
То дай, як лиш можна скорійш,
Скажи, що потреба робити,
Щоб бути великим, як він?

Пер Ґінт: Нехай Ваша Світлість будує
Храми, піраміди і сфінкси,
Із Турками хай повоює,
Як дід ваш колись воював.

Фелляг: Ну й легко це вам говорити —
Яж фелляг нещасний і край;
Щасливий, як вижену з хати
Огидних мишей і щурів.
Порадьте щось кращого, пане,
Що робить великим сейчас —
Таким, що найменше, як прадід,
Що в мене лежить на плечах.

Пер Ґінт: Найкраще, як Ваша Високість
Повіситься й в один момент
Таким же зістане, як прадід,
Що в тій домовині лежить.

Фелляг: Життя за одну добру петлю!
Ануко скорійш на шнурок!
Ріжниця затреться маленька —
Забудеться, впрочім, за рік.

(Відходить і робить приготування до самовбійства.)

Беґріфенф.: Це була собі особистість;
Людина з методою!

Пер Ґінт: Що?
Він справді повіситись хоче!
Мені в голові, мов в млині!

Беґріфенф.: Звичайно, це стан тимчасовий.
До часу...

Пер Ґінт: Даруйте, та я...

Беґріфенф.: *(держить його міцно)*
Безумні ви, пане?

Пер Ґінт: Ще ні!

(Гамір; крізь товпу продирається міністер Гуссеін.)

Гуссеін: Казали, що цісар приїхав сюди.
(До Пер Ґінта)
Чи ви це?

Пер Ґінт: *(в розпуці)* Так само, як двічі два — пать.

Гуссеін: Гаразд! Ось вам ноти — на відповідь жду.

Пер Ґінт: *(рве на собі волося)*
Попався я справді, як в Біблію Пилат

Гуссеін: *(кланяючись низько)*
Позвольте, Високість, мене замачати...

Пер Ґінт: *(кланяючись ще низче)*
Не бачите того, що я є перґамін?

Гуссеін: Перо я, а мають мене за пісчатку.

Пер Ґінт: А я, коли воля пізнать мою долю,
Папір, що довіку останеться чистим...

Гуссеін: Ніхто тут не знає, чим я є направду —
Усім тут здається, що я на пісок...

Пер Ґінт: Я був молитовник в жіночих долонях,
А все те, що добре чи зле я творив —
Це був тільки чортик друкарський.

Гуссеін: Як страшно —
Не можете болю мого зрозуміти —
Пера, що ніхто ще його не застругав...

Пер Ґінт: Ніхто того рена біль-муку не збагне,
Що скочивши в прірву, землі не досягне...

Гуссеін: Ножа! Я без вістря перо! Дайте ножик!
Мене не застружать, то світ завалиться!

Пер Ґінт: Шкода булоб світа, як раз його Пан Біг
Створив і почувся вдоволеним з твору.

Беґріфенф.: Ось маєте ножик.

Гуссеін: *(хапає ніж)* Напитись чорнила!
Яка повня щастя — застругать себе!
(Підрізує собі горло.)

Беґріфенф.: *(подається в зад)*
Перо вже готове, нехай лиш не плямить.

Пер Ґінт: *(із зростаючим неспокоєм)*
Держіть його!

Гуссеін: Справді — беріть мене в руки,
Добудьте паперу й пишіть!
(Паде.)
Не до вжитку!

Перо не до вжитку. Ось напис на гробі:
„Перо, що лиш пляму лишило по собі"...

Пер Ґінт: Що діяти? Хто я? Ти Дужий! Скажи!
Я є, чим захочеш — Татарин, злочинець,
Гірський троль, що воля, пожалься, гей Ти!
(Кричить)
Не знаю вже, як Ти зовешся, одначе —
Усіх божевільних розрадо — спаси!
(Паде зомлілий.)

Беґріфенф.: *(зі соломяним вінком в руці вискакує на Пер Ґінта мов на коня)*
Тепер він позбувся себе. В оздобі
Царській йому справді лицює тепер!
(Накладає йому соломяний вінок)
Нехай живе Пер Ґінт — цар снобів!

Шафман: *(в клітці)*
Es lebe hoch der grosse Peer!

ПЯТА ДІЯ.

I. КАРТИНА.

На помості корабля, що пливе здовж норвежського побережя. Захід сонця. Надтягає буря. Пер Ґінт, заживний, сивоволосий старець, стоїть на помості. Одягнений напів мов моряк в блюзу і високі чоботи. Осмалений вітрами; вираз облича в нього гострійший. Капітан корабля стоїть біля кермового колеса. Залога з переду корабля.

Пер Ґінт: Одягся Галлінґ в зимову опону
Й блищить в рубінах заходу, мов казка;
За ним брат Екель й Фольґефірн, мов панна,
Стоять сповиті в сніжнобілі шати —
Неповорушні, мов лягли на чати.

Капітан: *(кличе в сторону залоги)*
Там двох до стерна! Запаліть ліхтарні!

Пер Ґінт: Мене морозить...

Капітан: Нічю буде буря.

Пер Ґінт: Чи можна відси бачити верх Ронду?

Капітан: На жаль, не видно — Фольґефірн з переду.

Пер Ґінт: А Бльоге видно?

Капітан: Ні; та під погоду
Із щогли можна бачити Бальдгое.

Пер Ґінт: А де це Гастсінд?

Капітан: Там на завороті.

Пер Ґінт: Так, так.

Капітан: Вам, бачу, ті місця знайомі.

Пер Ґінт: Бував я тута молодим; відомо,
Що з тих часів враження остаються.
(Випльовує і вдивляється в побережя.)
А там далеко, де щілини фйордів
Скувала вічна, непроглядна мряка,
Живуть там люде?
(Дивиться на капітана.)

Капітан: Так, живуть, — наріэно
Хати мов гуси розбрились від себе.
Пер Ґінт: Будемо там до вечора?
Капітан: До смерку.
Як тільки буря нам не перешкодить.
Пер Ґінт: З заходу хмари тягнуться.
Капітан: З заходу.
Пер Ґінт: Коли дібемся врешті до пристані,
Так будьте добрі ви при розрахунку
Мені згадати — яб хотів щонебудь
Зложити в користь моряків.
Капітан: Спасибіг.
Пер Ґінт: Пустяк! Я, бачте, мав колись копальню —
Багатим зразу став і зразу бідним —
З судьбою, бачте, не зробив контракту.
Усе те, з чим я сів на корабель —
Це все, що з скарбів моїх позістало.
Капітан: Цього доволі, щоб в своїй країні
Добути місця.
Пер Ґінт: Я — один, мов палець.
Ніхто старого вже не жде бурлаки —
Не буде сцен, у пристані, плаксивих...
Капітан: А ось вже й буря.
Пер Ґінт: Як я вже сказав.
Коли з людей цих вбогий хтось над міру,
Для цього я підмоги не поскуплю.
Капітан: Як гарно з боку вашого! Усі тут —
Немов церковні миші — ледве дишуть:
Платня їм ледви не дае умерти,
Колиж до дому принесуть наддаток,
То хоч на мить їм очі засміються.
Як довго будуть вас благословити.
Пер Ґінт: А — діти, жінку, мае кожен з них?
Жонаті?
Капітан: Всі жонаті. Та найгірше
Живеться кухті нашому. Як часто
У нього голод за столом сідае.
Пер Ґінт: Вони — усі до одного жонаті?
Їх ждуть там дома? Думкою радіють —
Коли повернуть.
Капітан: Тішаться, хоч вбогі.
Пер Ґінт: Колиж повернуть, що тоді?

Капітан: Тоді —
Жінки сюпризу зладять до вечері.
Пер Ґінт: Поставлять свічку на столі?
Капітан: І чарку.
Пер Ґінт: А потім сядуть в сяєві багаття
І тихо будуть говорить, а хата
Шуміти буде гамором дітей...
І буде радість серед них.
Капітан: Чи дивно?
Й тому було би гарно, як би ви —
Свою таки обіцянку сповнили...
Пер Ґінт: *(вдаряючи пястуком о барієру)*
Ні — тричі ні! Хиба я збився з глуздів?
Чужим дітищам засвітити світло?
Занадто я страждав, щоб це зробити!
Капітан: Ну — щож? Це ваші гроші — ваша воля.
Пер Ґінт: Гаразд! Мої це гроші — більш нічиї!
Заїдем в пристань — подасьте рахунок
З Панами тут; на чарку для залоги,
А більш не дам ні сотика! Розумно?
Убий мене, як дам хоч пів сантіма!
Капітан: Навіщо бити? Видам вам рахунок.
Даруйте, буря завзялась не в жарти.

(Іде на передній поміст. Потемніло. В каюті засвічено світло. Вода хвилюється. Мряка і густі хмари.)

Пер Ґінт: На них ждуть діти по домах — трівожно
Думками їх ведуть по морськім плесі.
А хто і де продумує о мені?
Поставлять свічку на столі... Та я
Зумію їм цю свічку погасити!
Упю усіх їх мов свиней, до впаду,
Ніхто на сушу не зійде тверезим.
Мов свині пяні вернуть до жінок,
Проклоном діти стрінуть на порозі,
Безумством пяних проженуть від себе —
Я радість їхню у сльозах утоплю!

(Корабель сильно хитнувся. Пер Ґінт ледви устояв на ногах.)

Цього, здається, зовсім непотрібно;
Шаліє море, наче найнялося.
Воно усе однаке в тім краю —
Шалене вічно, вічно жертв голодне.

(Наслухує.)

Це що за крики?

Сторожа: Корабля останки
Пливуть розбиті.

Капітан: Йдем напроти вітру.

Керманич: А люде є там?

Сторожа: Трьох, здається, бачу.

Пер Ґінт: Спустіть шалюпу!

Капітан: Як він скоро тоне!

Пер Ґінт: *(йде в перед)*
І хто би це подумав!

(До одного моряка.)

Лиш відважно —
Крихітку шкуру змочите — пустяк!

Моряк: В таку погоду небезпечна річ.

Пер Ґінт: Кричуть о поміч! Буря розшаліла.
Гей кухта — скачте! Добре заплачу!

Кухар: За двайцять фунтів не піду!

Пер Ґінт: Собаки!
Таж люде мають ці — жінок, дітей,
Вони десь дома ждуть на них...

Моряк: Най ждуть.

Капітан: На рафу їдем!

Керманич: Корабель втонув!

Пер Ґінт: Як нагло втихло.

Керманич: Як були жонаті,
То три вдовиці маємо нові.

(Буря змагається. Пер Ґінт іде на зад корабля.)

Пер Ґінт: Немає віри вже на тому світі;
Завмерло в людськім серці християнство —
По свому кожен молиться, а з Богом
Неначе з кумом — всі за пані-брат.
Та в ніч таку нема хиба з ним жартів —
Нехайже сволоч тямить це — а то
Зі слоном гратись дуже небезпечно!
Вониж так всьому богохулять явно.
Та я не винен. Я робив — що міг —
І що мав з цього! Правда, є приславя:
Спокійна совість — подушка наймякша —
Та це на суші має змисл. та тут
Не варте люльки попілу і край.

Вівці прийдеться гинуть з баранами.
Хиба тут можна бути все собою?
На дно пірнеш із цілим товариством —
Коли прийде черга на них, тоді
Прийде й на тебе; згубишся між ними:
Зловили разом, то разом повісять..
Та ти занадто, Пере, був набожний —
Й тому невдячність чорну все збирав.
Колиб так бути молодим, щоб можна
Сідло до заду повернуть й наново
Усе по пляну повторить, хоча —
Іще не пізно — ще людей здивую!
Ще добре дрантю вїмся в печінки!
Куплю свою батьківщину назад
І замок там збудую з частоколом.
Однак нікого з них там не допущу.
Стояти будуть перед ворітьми
Й благати мого змилування. Яж
Не дам нікому зломаної гривні!
Життя мені досить завдало муки,
Щоб я для других поскупив науки!

Незнайомий Подорожний: *(стає в сумерку з боку Пер Ґінта, усміхаючись привітно.)*
Добрий вечір!

Пер Ґінт: Добрий вечір! Чого це ви тут?

Незн. подор.: Приходжу служити — товариш я вам.

Пер Ґінт: Я думав, що я тут стою самотою.

Незн. подор.: Маленький недогляд; він справлений вже.

Пер Ґінт: Та дивно — де досі ховалися ви?

Незн. подор.: Я денного світла не зношу.

Пер Ґінт: Значить —
Ви хорі, ви навіть занадто бліді.

Незн. подор.: Спасибіг — ніколи не чув себе краще.

Пер Ґінт: Ну й буря!

Незн. подор.: Хай буде благословенна!

Пер Ґінт: Благословенна?

Незн. подор.: Хвилі наче гори —
Вже чую посмак морської піни —
Подумать тільки — скільки буде жертв
І трупів скільки викине днесь море.

Пер Ґінт: Пожалься, Боже!

Незн. подор.: Бачили коли
Топільника з рознятими очима?
Пер Ґінт: Даруйте, що вам?
Незн. подор.: Так, мерці сміються,
Що правда з мусу; більшість з них одначе
Язик зубами розсіка.
Пер Ґінт: Оставте!
Незн. подор.: Одно питання: що булоб, якби
Наш яхт розбився і пішов на дно?
Пер Ґінт: На вашу думку нині це можливе?
Незн. подор.: Хиба я знаю? Але якби так
Я вийшов ціло, виж пірнули в воду?
Пер Ґінт: Не має змислу!
Незн. подор.: Ну, це лиш можливість —
Вона одначе недалеко нас.
В такі моменти люде шляхотніють.
Пер Ґінт: *(хапається за кишеню)*
Ах, гроші!
Незн. подор.: Ні, я радо візьму трупа
Науки ради.
Пер Ґінт: Не пішлиб до чорта?
Незн. подор.: Розважте, прошу, мою пропозицію —
Я вас отворю штучно і покажу
Усьому світу. Зроблю аналізу
Й дійду критично до оселі мрій.
Пер Ґінт: Ідіть від мене!
Незн. подор.: Ну, один топільник...
Пер Ґінт: Безбожний! Ви накликуєте бурю!
Колиб направду було з нами зле,
То ви в тім винні будете.
Незн. подор.: Як бачу,
У вас нема охоти до розмови,
Одначе ви ще зміните настрій.
(Ховається в каюту.)
Пер Ґінт: Які противні ці книжкові молі!
Зовсім без такту!
(До керманича, що проходить мимо.)
Гей, пане товариш —
Хто є цей пан, що говорив зі мною?
Керманич: Крім вас не знаю другого.
Пер Ґінт: Хиба?
Непевна справа.

(До моряка, що виходить з каюти.)

Хто це там війшов?

Моряк: Собака, пане. *(Йде далі.)*

Сторожа: *(кличе)* Суша перед нами!

Пер Ґінт: Мій куфер, касу, на поміст!

Керманич: Не можна
Тепер нам з місця рушитись.

Пер Ґінт: *(до капітана)* Направду
То я лиш з жартів говорив — до речі
Я кухті хочу помогти.

Капітан: Впав машт!

Керманич: *(з переду)*
На рафу вїхав корабель з розгону!

Капітан: Судно розбите. За хвилину втоне!

(Сильний ґук, замішання і крик.)

II. КАРТИНА.

Біля берега поміж рафами. Корабель тоне. З мряки виринає помічне судно з двома людьми. Филя вдаряє в нього і затоплює. Одчайний крик і все тихне. По хвилі показується судно дном до гори. Поблизу човна випливає Пер Ґінт.

Пер Ґінт: На поміч, гей! Не дайте згинуть марно!
„Спаси нас, Боже!" — так стоїть в Письмі...

(Чіпається судна.)

Кухар: *(випливає з другого боку судна)*
У мене дома бідні діти, жінка —
Не дай, о Боже, згинути мені!

Пер Ґінт: Геть!

Кухар: Геть!

Пер Ґінт: Убю!

Кухар: Я теж, як треба!

Пер Ґінт: Йди геть, а то дістанеш в лоб —
Не має місця тут для двох — пусти!

Кухар: Я знаю, геть!

Пер Ґінт: Ти геть!

Кухар: Як так, то — на!

(Борикаються оба; кухар ударився в руку так, що вона впала обезсилена. Держиться судна другою рукою.)

Пер Ґінт: Узяв ти руку?

Кухар: Змилуйтесь, коханий!
Яж батько дітям!

Пер Ґінт: Я ним щойно буду.

Кухар: Пусти! Ти жив, а я ще не нажився!

Пер Ґінт: Йди геть! Пропадь!

Кухар: Пожалься ти на Бога —
Ніхто тебе не жде в ворожній хаті!

(Пустився судна.)

Я тону!

Пер Ґінт: *(хапає його)* Скоро! Змов ще Отченаш!

Кухар: Забув молитву — чорніє в очах...

Пер Ґінт: Два слова тільки, більше не потреба.

Кухар: „Хліб наш насущний..."

Пер Ґінт: Годі, потапай!

Кухар: „Хліб наш насущний дай нам днесь..."

Пер Ґінт: До скону
Остався кухта вірним свому ділу.

(Пускає його.)

Кухар: *(потапаючи)*
Хліб наш насущний... *(тоне)*

Пер Ґінт: Ну — амінь, амінь!
Ти був й остав собою! Будь здоров!

(Видрапується на кадовб судна.)

Незнайомий подорожній: *(кладе руку на судно)*
Добрийдень!

Пер Ґінт: Гу!

Незн. подор.: Я чув тут крики; —
Гаразд, що я найшов вас тут.
Ну — що, чи правду говорив я?

Пер Ґінт: Геть! Геть! Я сам не маю місця!

Незн. подор.: Пустяк! Кермую лівою ногою,
Пливу, як що лиш доторкаюсь пальцем
Судна; приходжу в справі трупа.

Пер Ґінт: Цить!

Незн. подор.: Тепер хиба вас не спасе ніхто.

Пер Ґінт: Мовчи!

Незн. подор.: Як воля.

(Мовчанка.)

Пер Ґінт: Що тобі потрібно?

Незн. подор.: Я жду.
Пер Ґінт: *(рве собі волося)* Це справді страшно! Хто ви є?
Незн. подор.: Ваш друг.
Пер Ґінт: Що ще?
Незн. подор.: Хиба мене ви
Не бачили ніколи у життю, ніде?
Пер Ґінт: А чорт вас знає!
Незн. подор.: *(тихо)* Це в звичаю чорта —
Світити світло над безодні краєм?
Пер Ґінт: Нарешті може ти мені розкажеш,
Що ти є ясний дух, проміння сонця?
Незн. подор.: Чи знав ти хвилі жаху і трівоги?
Пер Ґінт: Трівогу родить почуття нещастя —
Та до чого зміряє ваша мова?
Незн. подор.: А чи в життю пережив ти хвилю,
Коли трівога віднесла побіду?
Пер Ґінт: *(дивиться на нього)*
Коли хотіли ви мене спасти,
То час було зробити це ранійше;
Тепер, як море тиснеться до горла,
Хиба пора на видумки і жарти?
Незн. подор.: Ви радше вірите в побіду,
Коли станете від обіду?
Пер Ґінт: Гаразд, та вам на умі жарти,
Яб радше грав в отверті карти.
Незн. подор.: Де я явлюся, мов пугач,
Там все одно — чи сміх, чи плач.
Пер Ґінт: Та ваш огидно острий сміх
Не все на місці й не для всіх.
Незн. подор.: Чий попіл зсипано до урни,
Хиба стає той на котурни?
Пер Ґінт: Иди другим жартами служити —
На сушу хочу! Хочу жити!
Незн. подор.: Не бійся! Маю досить такту,
Не вмреш ти в половині акту.
(Зникає.)
Пер Ґінт: Нарешті взнав я слів тих зміст —
Він був невчасний мораліст.

III. КАРТИНА.

Кладовище серед гір. Похоронний хоровід. Священник і громада. Кінчать співати. Дорогою надходить Пер Ґінт.

Пер Ґінт: *(на брамі)*
Кладуть до могили когось з земляків,
Яке в тому щастя, що я ним не є.

Священник *(промовляє над гробом)*
Тепер, коли він відійшов від нас
И бездушне тіло покоїться в гробі,
На підрахунок наблизився час —
Тієї тямки, що лишив по собі.
Не був багатим й визначним не був,
Слабий мав голос, гнувсь мов під вагою,
Коли промовив, ледви близький чув,
У власній хаті наче був слугою.
Входив несміло в церкву, мов лякався,
Щоб хто з його молитви не сміявся.
Із Ґудбрандшталь, як знаете, прийшов,
Свої маєтки несучи у жмені;
А тямите, що як він довго жив —
Руки правої не виймав з кишені.
Права рука в кишені — це був рис,
Який не легко можна призабути;
І погляд цей опущений все в низ,
Коли кого з нас він не міг минути.
Хоч був чужинцем в нашому гурті —
Ніде його не бачили бувальці,
То кожен знав, що на правій руці
Було у нього лиш чотири пальці.
Ви тямите той ранок — був набір,
Якісь инакші нагло стали люде —
То раз огнями спалахав нам зір,
То знов нам серце билося: що буде?
Я був при бранці; сіли поза стіл
З обозним сотник, писарі, охотні,
Один за другим хлопець, мов сокіл
Ставав під міру й відходив до сотні.
Одного в тім закликали — війшов
Та білий, наче сніг на половині;
Кивнули ближче — ледви підійшов,
А руку мняв завязану в хустині.

І як то він промовить не хотів —
Даремне сотник кляв на безголовю —
Він блід ще більше, наче лист тремтів,
То знов обличчя наливалось кровю.
Піднявсь нарешті в безрусі затерп
І вистогнав історію про серп,
Який йому мав вирватись в розгові
І палець з разу відчахнуть з долоні.
І в хаті стало тихо наче в гробі,
Лиш всі значуче глянули по собі.
І наче град посипались на нього
З очей громади лискавки огнені,
Та він не бачив і не чув нічого,
Нервозно руку тиснучи в кишені.
Нарешті сотник, перший з поміж шарж,
Піднявся, плюнув й крикнув глухо: марш!
Хитнувся; всі довкола розступились,
Немов прокази боючись діткнути,
Лиш їхні очі, мов змії-шпіцрути
З призирством в нього зловісним впялились.
Здригнувсь й прожогом кинувся з кімнати,
Летів на осліп, мов безумний птах —
Немов вчорашній день хотів дігнати,
По зворах падав й бився по снігах.
Пів року згодом він вернув — не сам,
Привів з собою жінку і дитину,
Найняв собі безвартний шмат піску
Й на нім маленьку вистроїв хатину.
Коли, бувало, в церкву заблукався —
Руки ніколи не виймав правої —
Та в своїй хаті, де він не лякався,
Там кожен палець працював за двоє.
Одного ранку надтягнула повінь —
З життям лиш бідні вибігли з руїни;
Та вже під осінь на другому місці
Нової хатки забіліли стіни.
За рік чи два скотилася лявіна
І знову хатка чорніла в руїнах.
Та він себе самого переміг —
Копав, рубав і прів давним звичаєм —
І нім на землю перший злетів сніг,
Вже третя хатка станула під гаєм.

Дітей мав троє — хлопці, мов соколи —
Росли і час їм вже було до школи.
Важка дорога і стрімка — верхами
Найменших брав на плечі і на руки,
А старший дерся через прірви сам
І так роками цілими день в день.
Кінець кінців за кілька довгих літ
Всі три — учені, розбрилися в світ.
Короткозорим був він і не бачив,
Що діялося за найблизчим містом —
Народ, ідея, то були для нього
Слова без звязку і кличі без змісту.
Та що за кротість була в тій людині!
Як тяжко він спокутував свій злочин,
Неначе скелю несучи на спині,
Нікому сміло він не глянув в очи!
Нехай злочинець він, та є на світі
Щось, що є вище права і закону,
Як над найвищим гір верхом хрустальним
Блищить блакитна мушля небосклону.
Громадянином кепським був, безплодним,
Лякався бурі, втік із поля бою,
Та там, де свому щастю вив гніздечко,
Він був героєм тихим, був собою.
Не нам його осуджувати вчинки,
Господь лиш бачить серце чоловіка
І, перед божим ставувши престолом,
Він — витяг руку, він вже не каліка.

(Похоронний хоровід розходиться. Пер Ґінт остає сам.)

Пер Ґінт: Дивлюсь, направду це по християнськи —
Ні слова, щоб порушило кого;
Мораль нічого: Позістань собою —
Добром згадають — тільки будь собою!
(Дивиться в отверту могилу.)
Чи це не той був, що себе скалічив,
Як я у лісі зрубував смереку?
Хто знає? Може. А колиб так я
Не став над гробом мого побратима,
Подумав би, що сам лежу в труні,
А проповідь належиться мені.
Це дійсно гарний християнський звичай —
Над гробом кинуть оком на життя;

Як радо я послухав би промови
На тему мого власного життя!
На щастя я живий ще і до смерти
Мені далеко, але як то кажуть:
Усе до часу, все йде, все минає —
Не вадить вчасно ладитись в дорогу.
Направду я не знав ціни для церкви,
Яка одна лиш все найде розраду
Для тих, що їм життя вічо не дасть.
Не даром говорять: посіяв — пожнеш.
Собою остати в малім і великім.
Не вдасться, то врешті остане потіха,
Що жив після пляну, а не якнебудь.
Пора вже до дому, дорога стрімка,
Та най би ще доля нашкірила зуби,
Старий Пер все найде утечу без згуби —
Усе якийсь вихід найдеться чудесний —
Пер Ґінт є собою: убогий та чесний.
(Відходить,)

IV. КАРТИНА.

Склін гори з висохлим коритом потока. Над берегом розвалини старого млина. Довкола сліди спустошення. В горі простора селянська загорода. Перед загородою відбувається ліцитація. Багато народу, накликування, гамір. Пер Ґінт сидить на купі румовища, поблизу млина.

Пер Ґінт: Туди й назад — однакова дорога;
В гору і в низ — однаких треба сил.
Минеться час і висохне потік.
Піди кругом — казав Кривий — і втік.
Чоловік в жалобі:
Тепер іще осталося шкамаття.
(Побачив Пер Ґінта.)
Девіть, захожий! Будь здоров, чужинче.
Пер Ґінт: З високих гір прийшов в отсі долини —
А що це в вас — весілля чи хрестини?
Чол. в жал.: Посвячують, сказатиб можна, дім —
А панну хроби точать в домовині.
Пер Ґінт: А хроби бються за шматок падлини.
Чол. в жал.: На цьому світі так усе кінчиться.

Пер Ґінт: Усі пісні кінчаться однако —
А всі старі; я знав одну ще хлопцем.
Хлопець: *(показуючи ложку до олова)*
Дивіться люде, що мені припало:
Пер Ґінт в тій ложці ґузики топив!
Другий: А я купив мошонку пю за гривню!
Третій: За пять шагів купив жебрацьку торбу!
Пер Ґінт: Пер Ґінт? Це хто був?
Чол. в жал.: Знаю, що був кревним
Покійної й Аслака коваля.
Чоловік в сірому:
Мене забув ти? Випив за багато?
Чол. в жал.: Це ти, здається, в памяти прислаб —
Забув на Геґштадт і шпихлір.
Чол. в сір.: Так, так,
Як нині тямлю, як ти був тим радий.
Чол. в жал.: Колиб вона тепер хоч не зірвалась.
Чол. в сір.: Маленьку чарку — раз ми крівняки!
Чол. в жал.: Крівняк, який там? Хто, кому і як?
Чол. в сір.: Пустяк — ми всі ще крівняки Пер Ґінта!
(Відходить.)
Пер Ґінт: *(нишком)*
Стрічаються знайомі.
Хлопець: *(кличе за чоловіком в жалобі)*
Гей бо Аслак!
Напєшся й знову опирі присняться!
Пер Ґінт: *(встає)*
Чим глибше копнеш, тим воняє дуще.
Хлопець: *(з медвежою шкурою)*
Ось кітка з Довру! Бачите цю шкуру?
Вона зимою виводила тролів!
Другий: *(з черепом рена)*
А ось і рен, яким Пер Ґінт по Ґенді
Ганявся хлопцем!
Третій: *(з молотком, кличе за чоловіком в жалобі)*
Аслак — тямиш молот,
Яким ти чорта добував з оріха?
Четвертий: *(з порожніми руками)*
А осьде плащ, що робить невидимим!
Не бачиш Мац? В ньому тікала Інґрід!
Пер Ґінт: Горівки хлопці! А тепер мене ще
Старого хоч пустіть до ліцитації!

Хлопець: А що на продаж?
Пер Ґінт: Замок в роядських горах —
Ще зовсім добрий!
Хлопець: Ґузика за нього!
Пер Ґінт: Горівки чарку хочби — менше годі!
Другий: Веселий старик!
(Довкола Пер Ґінта збираються люде.)
Пер Ґінт: *(викликує)* Коника — хто хоче?
Хтось з гурту: А де він?
Пер Ґінт: Де він? На заході сонця —
Біжить бистрійше ніж Пер Ґінт брехав.
Голоси: А маєш ще що?
Пер Ґінт: Маю шнур перел,
Купив дешево, з втратою продам!
Хлопець: Що ще?
Пер Ґінт: Ще сон насильно вирваний із книжки
Продам за вудку!
Хлопець: Сни не варті й того.
Пер Ґінт: На продаж маю ще одно цісарство —
Ануко бийтесь!
Хлопець: А корона є?
Пер Ґінт: Корона? Є! З прекрасної соломи.
Убрати лиш, а кождому пасує.
Старого дурня маю срібний волос,
Крім того маю бороду пророка —
Усе дам тому, що мені покаже
Куди моя дорога простяглася!
Війт: *(надходить)*
Коли ще слово вимовиш, то соцький
Тобі покаже простий шлях в холодну.
Пер Ґінт: *(скидаючи капелюх)*
Я вірю, друже. Але ти скажи —
Хто був Пер Ґінт?
Війт: Чи я твій дурень?
Пер Ґінт: Чомуж не скажеш?
Війт: Та хиба я знаю?
Брехун був й тільки.
Пер Ґінт: Кажете — поет?
Війт: Поет, брехун — однаково — що здумав,
Розказував неначе пережите.
Одначе час у мене дорогий.
(Відходить.)

Пер Ґінт: А де тепер є той поет-брехун?
Старий чоловік: Поїхав десь в чужі краї, за море —
Там зле йому велося, на кінці
Його десь там повісили.
Пер Ґінт: Невжеж бо?
Я так і думав, що такий не втоне.
Покійний Ґінт собою був до смерти.
(Кланяється.)
Спасибіг вам за добре слово й ласку.
(Робить кілька кроків, але спиняється.)
Одначе вам належиться за все те
Якусь цікаву оповісти казку.
Дехто: Умієш казку?
Пер Ґінт: Вмію не одну.
(Підходить близче; по його обличчю перебігає якийсь дивний вираз.)
Я в Сан Франціско золота шукав,
Там блазнами гатити можна греблі;
Один на скрипцях вмів ногою грати —
Другий гуляв „Еспанку“ на колінах;
Один казки розказував, а другий
Писав на метри вірші, як йому
Забили гак у голову дурну.
І чорт прийшов там пробувати щастя,
Ціла його умілість була в тім,
Щоб наче веприк колений квичати.
Поставний був, до тогож незнакомий,
Дім повний був й напружена цікавість.
В широкому плащі, еспанській кризі —
Нераз себе потрібно драпувати;
Він під плащем — ніхто цього не бачив —
Ховав правдиву свинку для продукцій.
Він щипав, — свинка подавала тон.
А цілість була чимсь в роді фантазії
На тему: „Свинка в путах і на волі“.
Фаховці все оцінювали річ
І раз ганили, раз хвалили чорта.
Нараз крик свинки був занадто гострий,
То знов фінал був надто неприродний.
І в тім було ціле нещастя чорта,
Який не все знав ґусти слухачів.
(Кланяється і відходить. На юрду лягає тяжка мовчанка.)

V. КАРТИНА.

Навечеря Зелених Свят. Густий ліс. В глибині на поляні хата. Над входом оленячі роги. Пер Ґінт приляг до землі; рве цибулю.

Пер Ґінт: Новий етап; хто зна, як піде далі?
Усього треба пробувать, щоб вибрать.
І я так роблю — від царського столу
До стану травоїдної худоби.
Немов на сміх крізь біблію проходжу!
Сивоголовий повернув до мами.
„З землі ти вийшов і повернеш в землю“.
Ціла життєва мудрість у — шлунку.
Цибуля! Ну, хиба тобі за мало —
А ось вода в потоці — щоб не згинуть!
Як звір ще можеш відіграти ролю
Монарха, пана тих лісів і дебр.
А як умерти прийде час — забешся
В медвежу ґавру й на пеньку напишеш:
„Тут ляг Пер Ґінт, краю окраса,
Лісів тутешніх вислужений цісар“.
Цісар? *(Сміється.)*
До смерти остаєш той сам!
Який ти цісар? От собі цибуля.
Ану як схочу тебе обібрати —
(Бере цибулю і обдирає верству за верствою.)
Верства найперша пірвана — це Пер
Розумний, що боявся тільки смерти —
Ця друга, жовта — то Пер-Ґінт копальник,
Який купався в золоті — без соку —
Коли і був там сок який — четверта
Це шкіра Пера-ловця — ось корона
Не варта люльки попілу — а ця
Коротка, сильна — це Пер Ґінт дослідник.
А тут пророк — заживний і брехливий.
Смердить брехнею — а тонка ця шкірка
Це Пер, що жив у роскошах — остання
Неначе хора з плямами на собі —
Попів ці плями згадують чи неґрів.
(Відриває кілька верств нараз.)
І докиж цього? Верства за верствою,
А де ядро ховається?

(Розриває цілу циаулю.)

Нема

Ядра, нема в цибулі — тільки шкура
Одна другої менша — без ядра.

(Відкидує цибулю.)

Чогож мені копатися в минулім,
Чого о мур товчи старечим лобом,
Безцільно серце шарпати над гробом?

(Чіхає потилицю.)

Химерне, справді, те життя людини —
Неначе лис вимикується з рук.
Здається маєш, вхопив вже за чуб,
А глянеш в руку — як і перш порожня.

(Підійшов близче хати; побачивши її, задрожав.)

Ця хата? В лісі... гм...

(Протирає очі.)

Мені здається,
Що я в життю вже бачив раз її.
Ті роги настороженні над входом,
Русалка ця на причілку... Ні, ні!
Ці риґлі, замки проти чорних дум...

Сольвейґа: *(співає в хаті)*

Усе готове до Зелених свят.
Чи ти далеко ще, коханий хлопче?
Кінчай роботу,
Прийди, обмийся з поту,
Верни,
На моїх колінах спічни.
Я смуток зможу з твоїх скраней стерти,
Прийди, вернися —
Жду тебе — до смерти.

Пер Ґінт: *(смертельно поблід)*

Одна, що вірна — і один, що зрадив —
Вона, що ждала — й він, що пошумів —
О Боже! Хто нас в нетрі запровадив?
О Боже! Тута ждав мене престіл.

(Відходить в ліс.)

VI. КАРТИНА.

Ніч. Сосновий бір після пожежі. Довкола осмалені пні дерев. Тут і там снуються дими. Пер Ґінт біжить з розгоном крізь ліс.

Пер Ґінт: Порох, попіл, хмари, дим —
Боже — чуда твого жду:
Понад падолом гнилим
Підійми курган в гору.
Сни на яві, ява в сні —
Світ ілюзій і примар —
А над ним вежа брехні
Підіймається до хмар.
Змислу брак, поваги страх
Все за жмут павиних пер —
Маска блазня на очах —
Підписав — „Великий Пер".
(Наслухує.)
Чую, наче плач дітей,
Чи не скінчаться ті сни?
Котяться якісь клубки.
(Тручає один з них.)
Це мої дочки, сини?

Клубки: Ми твої мисли недорозвиті,
Ми твої думи в пітьму сповиті,
Твойого серця ми поривання,
Захвати щирі, тихі зітхання.
Ти придавив нас в юности літ,
Заки ми вспіли глянуть на світ.

Пер Ґінт: *(обходючи клубки)*
З вас **одно** прийшло на світ,
Та криве від юних літ.

Клубки: Нам судилося летіти,
Мов пташкам у сонця злоті —
Через тебе ми нещасні,
Вік валяємось в болоті.

Пер Ґінт: *(спотикаючись)*
Сяк чи так — чейже годі
Батька спинювати в ході!
(Тікає.)

Вялі листки: *(падучи з дерев)*
Ми твої палкі кличі —
Мали світом залунати —

Наче точені мечі
Мали в сонцю заблищати.
Та змарніли ми в глуші,
Нині вялі ми, недужі
Даром гинемо в тиші,
Черва точить нас в калюжі.

Пер Ґінт: Не годиться парікати —
Будуть з вас супер фосфати.

Леготи: А ми твої неспівані пісні —
Чому в слова не вбрав ти нас крилаті,
Чому в вонючій ми дусились хаті?
О хай будуть уста твої прокляті!

Пер Ґінт: Щож ви думали, щоб я
Тратив час на римування?

(Пробивається крізь гущавину.)

Роси: Ми твої сльози —
Ти нас ховав;
Леди топити
Ти нам не дав.
Ледом стиналась
Кров твоїх жил —
Нині ти мерзнеш,
А ми без сил.

Пер Ґінт: Як я плакав в нетрах Довру —
Та чи здавсь на що мій плач?

Зломані стебла: Ми твої вчинки,
Ти доконав нас?
В дрібну монету
Ти розміняв нас.
Колись заважим
Ми наче олово,
Прокльоном ляжем
На твою голову!

Пер Ґінт: Те, чого я не робив,
Теж вважається виною?

(Тікає.)

Голос Ози: *(з далека)*
Ти їхав на осліп
І коні зле запряг,
До моїх вялих стіп
Холодний сніг приляг.

Де замки твоїх слів,
Куди мене ти віз —
Де сяйво наших снів,
Де перли наших сліз?

Пер Ґінт: Краще всього — геть відсіль,
Міх проклонів на плечах
І чужі гріхи при тім —
Це за тяжко на одного!
(Тікає геть.)

VII. КАРТИНА.

Друге місце в лісі.

Пер Ґінт: Гей, де ви — гробарі, дяки —
Хто заспіва мені, задзвонить,
Вберуся в жалібні стяжки
І йду на власні похорони.

(Бічною стежкою надходить відливник ґузиків зі своїми причандалами.)

Відливник: Добрий вам вечір.
Пер Ґінт: Добрий вечір, друже!
Відливник: Кудиж так спішно?
Пер Ґінт: На цвинтар.
Відливник: Направду?
Так ви... Я бачте дуже слабкозорий,
Ви мабуть зветесь Пер?
Пер Ґінт: Пер Ґінт.
Відливник: Це справді щастя, що я вас зусрів.
Якраз Пер Ґінта нині потребую.
Пер Ґінт: Пер Ґінта? Прошу! На щож він вам здався?
Відливник. *(показує на свій казанок)*
На щож би — мусить йти в цей казанок.
Пер Ґінт: Пощо?
Відливник: Для цього, щоб перетопитись.
Пер Ґінт: Перетопитись?
Відливник: Так, перетопитись.
Твій гріб готовий, а труну кінчають,
На тіло черва дожида голодна —
Та душу твою Бог мені віддав.
Пер Ґінт: Та якже — так без всяких приготовань?

Відливник: Такий вже, вибач, є у нас звичай —
Що кандидатам на той світ ні слова
Вперід не кажуть.
Пер Ґінт: Це потрохи слушно.
Та хто такий ти?
Відливник: Бачиш, що відливник.
Пер Ґінт: Мабуть ти маєш тих професій кілька.
Ну й бачиш, Пере, до чого дійшов!
Та ти, здається, судиш помилково —
Т а к о ї карп я не заслужив —
Лихим не був я, хоч таким здавався —
При тім вчинив я не одно добро.
В найгіршім разі був я лиш ледащо —
А грішником з покликання не був.
Відливник: Ти сам на себе видаєш присуд —
Ти грішником з покликання не був
Й тому нема для тебе місця в пеклі
І мусиш йти, як другі, в казанок.
Пер Ґінт: Ти зви як хочеш — пекло чи казан —
Каміньолом — лявіна — всеж одно;
Иди геть від мене!
Відливник: Ти мабуть у блуді.
У мене, бачиш, що нема копита.
Пер Ґінт: Копито, кіхті лиса — все одно.
Йди геть — у мене не пора до жартів!
Відливник: Моя пора також не жартівлива
Й тому чим скорше приступім до речі.
Що грішник ти не є в великім стилю,
В середнім навіть ні...
Пер Ґінт: Це правда.
Звучить це краще.
Відливник: Але так-жеж само
Не можна в тобі добачать чесноти.
Пер Ґінт: Таких амбіцій я не мав ніколи.
Відливник: Ти був собі в світі — ні пес ні баран —
Но грішників справжніх стрічається рідко.
На гріх треба сили, відваги, хотіння!
Пер Ґінт: Це слушно — треба кидатись, шаліти
Немов хрестом припечена чортяка.
Відливник: А ти — в піджмурки бавився з гріхом.
Пер Ґінт: Я бридився гріха, як довго жив.

Відливник: Значить, ми згідні — сірчаний огонь
Не тим готують, що в болоті пріли.
Пер Ґінт: В такім випадку — жде мене спасення?
Відливник: Це ні! Тебе на ново перетоплять.
Пер Ґінт: Якісь модерні завелись звичаї
В часі, коли я бушував по світі.
Відливник: Звичаї давні як створіння вужа —
Ти сам не знаєш — твір часом не вдасться,
Поганий відлив — хоч матеріял добрий.
От тобі приклад: ґузик ти без уха.
Що з ним поробиш?
Пер Ґінт: Викинути геть!
Відливник: Відразу знати, що ти син Йон Ґінта.
Він все кидав, чи гоже чи не гоже.
Одначе справжній майстер, той щадить
В найгіршім творів цінний матеріял,
А тиж мав ясним ґузиком блищати
На ризах світа. Та не вдався відлив,
Без уха ти на світ явивсь і мусиш
Назад в казан вернутися і край.
Пер Ґінт: Хиба мене кінець кінців не схочеш
Сплавить з якимсь Іваном чи Грицьком?
Відливник: Чомуж би ні? Та ти не будеш першим,
Якому доля смерть таку судила.
Так роблять чейже з витертими грішми —
Із трьох монет витоплюють одну.
Пер Ґінт: Яке скупарство! Відчепись від мене!
Без уха ґузик, витерта монета —
І що це значить в світовім рахунку?
Відливник: Все те не змінить вартости металю.
Пер Ґінт: Ні, ні, не дамся, за ніщо на світі!
Відливник: Хиба є третій вихід? Ти до неба
Не має в тебе крил ані паспорту!
Пер Ґінт: Я скромний — неба не бажав ніколи,
Та сього Я нарушити не дам!
На кожну кару годжуся — на пекло,
Горіти годжусь крізь пятьсот століть,
Коли дешевше годі обійтися —
І так ця мука більш метафізична
І я надію, що колись скінчиться.
Однак як глина датись роздавити

I раз на все затратить особистість —
Я проти цього різко протестую!

Відливник: Коханий Пере! Ні причім протести —
Хтось, хто собою день один не був,
Про особистість взявся говорить!

Пер Ґінт: Ні, ні. цього вже справді за богато —
Ти скажеш ще, що я не є Пер Ґінт?
Ні, ні, покинь безплодну путанину,
Хиба ти бачиш дно мойого серця —
На мою форму кепську дивлючись?

Відливник: Дарма! У мене приказ на письмі:
„Доставити сейчас Пер Ґінта,
Який до віку утікав від себе
І був зіпсутим відливом“.

Пер Ґінт: А може
Ти імена попутав — чи не „Йон“
Або не „Размус“ там стоїть при „Ґінт“?

Відливник: Панове ці давно перетопились.
Черга на тебе! Ну, без зайвих поз!

Пер Ґінт: Хибаж я дурень? Ну, а що то буде,
Як помилка покажеться в тому?
Хиба на себе візьмеш відвічальність?

Відливник: Я маю приказ на письмі.

Пер Ґінт: Тоді
Пожди часочок.

Відливник: Пощо ждать?

Пер Ґінт: Я хочу
Усьому світу доказать, що я
Собою був у кожному моменті.
А чейже це є головне питання.

Відливник: А чим докажеш?

Пер Ґінт: Свідками, листями.

Відливник: Боюсь, що Бога маєш за пан-брат?

Пер Ґінт: Ні, ні! Усе іде як слід, по пляну;
Позич мені на день мою особу.
Тиж знаєш — раз лиш родиться людина,
А двічі вмерти їй також не можна.
Ну згода?

Відливник: Згода. Можеш відійти.
Побачимось при найблизшім розпуттю.

VIII. КАРТИНА.

Дещо подальше в лісі.

Пер Ґінт: *(в розгоні)*
Час то гроші — кажуть люде.
Чи далеко до розпуття?
Мить і вилізе з корчів!
Ґрунт палиться під ногами —
Лиш би свідка де допасти —
Свідка! Свідка! Чорт не ліс!
Світ цілий одна тандита,
Якже? Ти йому доказуй
Те, що ясне є, мов день!

(З корчів виходить згорблений старик з палицею в руці і торбою кріз плечі.)

Старий: *(зупиняється)*
Пожальтесь, ради Бога! Поможіть!
Пер Ґінт: Даруй — калитки не забрав з собою.
Старий: Князь Пер! Здоров був! Ну — яка зустріча!
Пер Ґінт: Ти хто?
Старий: Хиба ти вже мене забув?
Пер Ґінт: Так ти хиба не той —
Старий: Той сам — із Довру!
Пер Ґінт: Ти доврський дід? Старий — направду?
Старий: На старість, бачиш, як зійшов на пси.
Пер Ґінт: Здетронували?
Старий: Все пішло жужмом.
Ціпок в долоні, торба через плечі,
Шлунок порожний. Поможи, ратуй!
Пер Ґінт: Гаразд, що стрілись — ти мені посвідчиш!
Старий: У принца Пера волос побілів!
Пер Ґінт: Коханий тестю — вік цілий не день;
Та годі нині згадувать дрібниці, —
А перше всього — без родинних сцен.
Я вітрогоном був тоді.
Старий: Так, так.
Шаліла в тобі молодість тоді —
Та вмів ти дівку посадити в сак!
Тепер за то покутувать прийшлося!
Вона ж, на щастя, довго не тужила.
На другий день вже другого найшла.

Пер Ґінт: Чи справді?
Старий: Згодом зовсім зледащіла —
Тепер із Трондом десь живе на віру.
Пер Ґінт: З яким це Трондом?
Старий: З тим з гірських лісів.
Пер Ґінт: Йому це, мабуть, змів я три пастушки.
Старий: А внук мій виріс згодом, потовстів,
Його насіння розвелось довкола.
Пер Ґінт: Мене зівсім ці сплетні не цікавлять;
А діло в тім, що я попався в сак
І згину в нім без посвідки чи свідка;
Мені ти можеш помогти — за те
Дістанеш повну шапку дукачів.
Старий: Чи справді можу принцови придатись
И за добру службу посвідку дістати?
Пер Ґінт: Прекрасно! Я хвилево без готівки,
На заднє коло мушу оглядатись;
Та слухайте, у чому річ. Мабуть
Ви тямите той вечір в горах Ронду?
Старий: О, тямлю, прінце!
Пер Ґінт: Краще без титулів.
Тоді мене хотів ти осліпити —
Щоб скорше Пера замінити в троля.
А що зробив я? Не сказав я: „Геть?
Мойого Я не смієте торкнути!"
Не кинув я тоді любов, богацтво,
Шапобу, честь, щоб тільки Я спасти?
Старий: Та якже так?
Пер Ґінт: Ти ще гнівний на мене?
Старий: Хиба брехня придасться тут на що?
Забув ти справді, як виляв хвостом?
Пер Ґінт: Бо ви мене уміли стуманити,
Та в мент рішучий я найшовся в точці
Й по тім людину ви в мені пізнали?
Старий: Добро, що ти мені це не гадав.
Пер Ґінт: Що саме?
Старий: Клич, який ти виніс з Довру.
Пер Ґінт: Який?
Старий: Той клич, що ним ми ріжні від людей:
„Троль будь собою радий".
Пер Ґінт: *(подається в зад)* „Радий з себе!"

Старий: Й куди по світу ти не волочився,
То клич той слідом все твоїм ішов.
Пер Ґінт: Ти брешеш!
Старий: *(плаче)* Так віддячуєш старому?
І хай ти в тайні ним користувався,
То жив, як троль. Моя тебе девіза
Водила щастю завсігди на зустріч,
Лиш їй ти все завдячував добро,
А нині хочеш вицертись її?
Пер Ґінт: „Собою радий". Троль я, еґоїст!
Тут щось не те є... ти мабуть хитруєш.
Старий: *(витягає жмут старих часописів)*
Хиба не мали ми своєї преси?
Дивися, тут на білому червоне:
„Бльоґсберська почта" — більше популярна,
А тут „Вістник" для вибраних кругів.
З часу, як ти став тролем, появилось
Богато студій на глибоку тему:
„Національні черти роду тролів".
Автори всі погоджуються з тим,
Що бути тролем, це хвоста за мало —
Душею, серцем треба бути ним
Й девізу нашу визнавати: „Троль —
Собою будь вдоволений". Читай!
Тут кожен автор все т е б е цитує.
Пер Ґінт: Я троль? Я звір?
Старий: Так, так, коханий зятю.
Пер Ґінт: Чомуж я в вашім не оставсь замку?
Чогож я кинув дівчину, престіл —
У світ пігнався, де болів, страждав?
Пэр Ґінт і — троль? Це видумки, брехня!
Візьми на чай і йди собі до чорта!
Старий: Спасибіг вам, прінц Пер.
Пер Ґінт: Ти анормальний —
Тобі би слід лічитись в шпиталю.
Старий: Давноб я вже лежав у шпиталю,
Як би мої унуки-легкодухи
Не вперлися свого діда. Кажуть,
Що я живу вже лиш в книжках. Як тяжко
Ходити наче той опир по світу!
Пер Ґінт: Не перший ти дожив такої долі.

Старий: А ми, де наші захисти, лічниці,
Де каси хорих наші? В горах Ронду
Не думали о старости пристані.
Пер Ґінт: Не годилось це з вашими кличами.
Старий: Прінц Пер повинен їх пошанувати,
А як що він на сім чи тім шляху. —
Пер Ґінт: Старий ти зовсім не туди попав,
Я ледви душу виніс з пожарища.
Старий: Щось так, як я, прінц Пер зійшов на пси?
Пер Ґінт: А щож! Я княже Я своє заставив;
А хто у цьому винен, як не ви —
Прокляте кодло — не дарма говорять —
„З ким пристаєш, таким стаєш“.
Старий: Значить, я даром руку простягав.
Ледви чи зможу дотягтись до міста?
Пер Ґінт: Чого тобі там?
Старий: Вступлю до театру,
Вони шукають національних типів.
Пер Ґінт: Дай Боже щастя! Поздоров громаду —
Пішов би разом, та не маю права —
Напишу песу веселу до впаду:
„Оттак всесвітна проминає слава“.

IX. КАРТИНА.

Розпуття.

Пер Ґінт: В таку халепу не встрявав ще з роду!
До тогож клич цей: „Будь собою радий“...
Тону й до бритви руку простягаю!
Все инше — тількиб не піти на шмельц!
Відливник: *(на розпуттю)*
Ну щож — принесли посвідку? Пер Ґінт!
Пер Ґінт: Знова розпуття? І не вспів дихнути!
Відливник: Дивлюсь на твоє змаргане обличя
І бачу — ти добіг уже до краю.
Пер Ґінт: Стомився я по нетрях гонючи.
Відливник: Значить по волі підеш в казанок?
Пер Ґінт: Під ніч, у лісі, нічого не вдієш.
Відливник: Якийсь там старик криває — спитаймо!
Пер Ґінт: Лишім його; він пяний безпривітно.

Відливник: Та чейже...
Пер Ґінт: Пощо? Дай йому спокій.
Відливник: Аж так далеко ми зайшли?
Пер Ґінт: Питання:
Що в суті річи значить: „Будь собою“?
Відливник: Питання двічі дивне на устах
Людини, що недавно так...
Пер Ґінт: Скажи!
Відливник: Собою бути, це себе убити —
Й рукою стати волі свого творця.
Пер Ґінт: А хто мені цю волю обвістив?
Відливник: Прочути треба.
Пер Ґінт: Ну, а як злі духи
Ведуть людину в манівці, тоді —
Не тратьте сил, спускайтесь на дно?
Відливник: Злі духи там найкраще зберуть жниво,
Де хтось не має того прочуття.
Пер Ґінт: Як бачу, це замотана історія,
Тому з таких амбіцій зрезиґную.
Вкінці не легко все те доказати,
А в тім найкраще не торкать тих квестій.
Та як гонив я нетрами, ярами,
То совість в мені станула до слова:
Я справді грішник не аби який!
Відливник: Тепер берешся до другої бочки?
Пер Ґінт: Я був великим грішником в життю —
Не тільки ділом, але словом, серцем:
За морем чейже я не був святим...
Відливник: Гаразд, так дайже виказку гріхів!
Пер Ґінт: Хвилинку тільки, а знайду попа,
Він всі мої гріхи склясифікує.
Відливник: Коли мені гріхів доручиш спис,
На шмельц не підеш, але що я зроблю
З поїм письменним приказом?
Пер Ґінт: Спали!
Хто зна, коли він виданий — Тоді,
Коли не був я ані пес ні цап,
В пророка бавивсь, вірив в забобони.
Ну, згода?

Відливник: Але...
Пер Ґінт: Щож? Хиба ти тратиш?
І так роботи в тебе тут обмаль.
Таке здорове маємо повітря,
Що смертність чимраз менчою стає.
Не даром піп з Юздалю говорив:
„У тій долині умирають рідко“.
Відливник: Стрінемося на найблизшім розпуттю,
Нічого там не вимислиш нового!
Пер Ґінт: Попа! Я мушу десь найти одного!

X. КАРТИНА.

Горбок покритий гущавиною. Крута доріжка в гору.

Пер Ґінт: „На щось воно придасться всеж таки“
Сказав мужик, найшовши збиту склянку.
І хтоб подумав, що колись гріхами
Буду в біді спасатися. Що правда,
Воно неначе з під дощу на дощ,
Та всеж таки останеться потіха,
Мовляв — жизі нехай не тратять віри!
(Худа постать в запнутому по шию священичому одязі, збігає з горбка, несучи на рамени сильця на птахи.)
Духовник й то з сильцями на пташки —
Без щастя я на світ не народився;
Добрийдень, пане пастор! Що — втомились?
Худий: Усе роблю, щоби зловити душу.
Пер Ґінт: Для неба — що?
Худий: Тим разом — ні;
Вона на иншу подалась дорогу.
Пер Ґінт: Не можна вас провести?
Худий: Дуже радо.
Я дуже люблю добре товариство.
Пер Ґінт: Я маю клопіт.
Худий: Звіртеся мені.
Пер Ґінт: Я бачте, отче — чесний чоловік.
Одної доби не сидів в тюрмі,
Бо вмів найти пошану для законів;

Та всеж таки людина, як людина —
Часом піткветься.

Худий: Це — зівсім природно.

Пер Ґінт: А дрібнички ці...

Худий: Дрібнички?

Пер Ґінт: Не більше.
Ніколи я не согрішив направду.

Худий: Тоді хиба покиньмо цю балачку.
Ви, мабуть, в блуді що до мого фаху.
Вам справді мої руки інтересні?

Пер Ґінт: Система нігтів — чудо в своїм роді!

Худий: Чогож тепер ви дивитесь на ноги?

Пер Ґінт: *(показує пальцем)*
Підкова добра?

Худий: Сталена в огні!

Пер Ґінт: А я-б заклявся був на вашу рясу;
Тепер одааче — справді, що за честь!
Отверта брама — замісць до міністрів,
Найкраще йти до самого царя.

Худий: Як бачу, ви — отверта голова!
Гаразд — скажітьже, чим можу служити.
Одно лиш — гроший, царства не жадайте,
Цього не можу дати, хоч повісьте.
Тепер з людьми боюся починати;
Зійшли на пси — ні одної душі,
Лиш час до часу трапиться і то
Драатива.

Пер Ґінт: Справді? Світ так зморальнів?

Худий: Противно, друже. Розводнився тільки;
Велика більшість душ іде на шмельц.

Пер Ґінт: Ага, про це я чув уже щось трохи,
І це якраз заставило мене.

Худий: Кажіть!

Пер Ґінт: Колиб це не було нескромно,
То я-б хотів...

Худий: Прибіжище, чи так?

Пер Ґінт: Ви мої мисли вгадуєте, прошу!
Тим більше — ви жалілися на браки,
І скорше мому вволите бажанню.

Худий: Одначе...

Пер Ґінт: Мої вимоги — дешеві —
Платні від вас не хочу, та за те
Обходження жадаю після стану.

Худий: Кімнату?

Пер Ґінт: Тількиб не була за тепла.
А перш за все — свобідної маршрути,
Коли захочу вийти і вернути.

Худий: Коханий, справді, як мені не прикро,
Та ви мені повірити не в силі,
Як много подань й тих самих вимог
Надходить все до нашої контори.

Пер Ґінт: Та всеж — під міру того — чим я був —
Такі вимоги, думаю, що скромні.

Худий: Так ви казали — „дрібнички".

Пер Ґінт: Які там!
Таж я провадив торговлю рабами.

Худий: Знаю великих торговців сумлінням
І їм не роблять виїмків у нас.

Пер Ґінт: В Китай возив я ідолів.

Худий: Дрібниця —
Другі поганство ширили в мистецтві,
В літературі і живому слові,
А їм немає доступу до пільг.

Пер Ґінт: Не край на тому — я вдавав пророка!

Худий: Це гумбуґ й тільки годиться на шмельц.
Коли ви направду не маєте справжніх
Гріхів, то даруйте — не можу служити.

Пер Ґінт: А ось зразок вам: корабель розбився;
Тонучий, кажуть, ловиться за бритву —
Або: сорочка близша кожуха —
Тоді я кухту справив на той світ.

Худий: І ще яку ви здумаєте штуку?
Лишіть — усе те варте нюх табаки.
В часах такої доріжні палива
Хиба ми будем огрівати дрантя?
Згодіться краще з долею і йдіть
На шмельц. Бо й так не здасться вам нінащо
Гостина в моїм царстві. Виж не дурень —
У вас є память, але поза тим
Нема нічого крім води й піску,

Нема над чим сміятися ні плакать,
Усе у вас ні зимне ні гаряче,
Ні зле, ні добре; от собі — ніяке.

Пер Ґінт: Так, так, це правда — годі говорити,
Що чобіт парить, як хтось ходить босо.

Худий: Це так, та в мене на ногах, на щастя,
Чобіт є двоє — ріжної будови.
Вони притім нагадують, що даром
Часу не можна гаяти — тим більше,
Коли хто вийшов на велике живо.

Пер Ґінт: Чи можна знати, чим то прогрішився
Той пан, що ви до нього спішитеся?

Худий: На скільки маю неомильну память,
То він основне виповнив услівя:
Від роду аж до гробу — був собою.

Пер Ґінт: „Собою". Це є пропустка до вас?

Худий: Усе на світі має два кінці,
Собою бути можна теж двояко.
Штани собою є зі споду й з верха.
Ви знаєте про новий винахід —
Знімать портрети при помочі сонця.
В той спосіб можна викликать картини
В усіх нюасах вірні і докладні,
Або, так само вірні, неґативи.
Лиш світла й тіни тут зовсім противні.
Для ляіків вони незрозумілі,
Одначе схожість є в них, хоч укрита,
Лиш треба вміти викликать її.
Колиж душа якась є неґативом,
То годі зараз нищити пластинку,
А треба з неї викликать картину.
І ми її беремо до роботи —
Узброєні в усі розчини й кваси,
Так довго з нею возимося, поки
Із неґативу стане позитив.
Однак, як знимка зроблена невміло,
Непевні черти, тло затерте, сіре,
Тоді ніякий квас не помагає.

Пер Ґінт: Значить, хто чорний, йде до вас, мов крук,
Назад вернутись може снігурцем?
Когож тепер берете на варстат?

Худий: Одного пана іменем — Пер Ґінт.
Пер Ґінт: Дивіть! А той добродій є собою?
Худий: В найгіршім разі — сам про те говорить.
Пер Ґінт: Ви певні в тому, що говорить правду?
Худий: Знайомі з ним ви?
Пер Ґінт: Пяте крізь десяте.
Худий: Даруйте, час на місці не стоїть.
А де зустрілп ви його в останнє?
Пер Ґінт: На півострові.
Худий: „Доброї Надії“?
Пер Ґінт: Одначе, скільки тямлю, він казав,
Що їде відтам першим кораблем.
Худий: Спішусь, бо врешті можу не застати.
Там все чогось вертяться Василяне.

(Біжить на південь.)

Пер Ґінт: Віслюк! Дай Боже доброго здоровля!
Іди шукати вітру в чистім полі!
А як він легко давсь пошити в дурні.
Й чогож він з разу дувся, наче жаба,
Коли він нині завтра збанкротує?
До речі я також зійшов нінащо,
Мов лис, зі свого вискочивши Я.

(Паде зоря.)

Пер Ґінт тебе здоровить метеоре,
Він так, як ти — блищав, яснів і згас.

(Затремтів, мов знятий трівогою; іде далі в мраку; по хвилі мовчанки кричить:)

Ніщо й ніхто не жде мене в безодні,
Ніхто мене до сонця не веде.

(Іде далі в гору, то в долину; скидує капелюх і рве на собі волося. Згодом успокоюється.)

Так страшно убога, з усього обдерта
Вертає людина в ніщо, в неістніння!
Даруй мені земле, що я так безцільно
Топтав твої трави й пахучі квітки!
Даруй мені сонце, що сяло в хату,
Якої господар не ждав на порозі,
Ні радісним співом тебе не вітав!
На щож бо ви неньку зродили мою?

Душі не найдеш на шляху; природа
Свої закони має непохитні —
Життям платити за момент народин!
Яб летів в гори, ген на ясні шпилі,
Поїли очі злотом сходу сонця,
Міряжами обіцяних країн!
А потім в низ з лявіною скотитись,
В снігах найти могилу, а на ній
Покласти напись: „Тут спочив ніхто“.
А потім — потім все мені одно.

(Спів людей, що йдуть до церкви.)

О ранку години,
Проміння мечами
Вливається сонце нам в очі і уха
Устами дитини,
Палкими піснями
Хваліте, вітайте народини Духа!

Пер Ґінт: *(корчиться зляканий)*
Що там дивитись! Ніч там і заглада.
Боюся, що я умер ще перед смертю!

(Хоче продертися крізь гущавину, та нечайно стає, мов вкопаний на розпуттю.)

Відливник: Добридень! Ну, вже маєте реєстр?
Пер Ґінт: Не маю щастя. Не успів добути.
Відливник: Не стрів нікого?
Пер Ґінт: Тільки фотоґрафа.
Відливник: Минув речинець.
Пер Ґінт: Все уже минуло.
Не чуєш, як пугукає сова?
Відливник: Я чую дзвони.
Пер Ґінт: *(показує)* Що це там блищись?
Відливник: Біліє хатка.
Пер Ґінт: Спів якийсь — ти чуєш?
Відливник: Співає жінка.
Пер Ґінт: Там — найду реєстр!
Відливник: *(хапає його за рамя)*
Доволі того! Я тебе не пущу!

XI. КАРТИНА.

Вони вийшли з гущавини і станули перед хаткою. Ранішний сумерк.

Пер Ґінт: „Доволі“ — кажеш? Йди собі тепер!
Тепер я в себе дома. — Твій казан
Хай буде мов кітловина гірська,
То ще усіх гріхів моїх не змістить!

Відливник: Гаразд, я піду ще раз, але там...
(Відходить в бік.)

Пер Ґінт: *(наближується до хатини)*
Туди й назад — однакова дорога;
В гору і в низ — однаких треба сил.
(Спиняється.)
Ах дика, дика, невтишима скарга:
Вертатися до дому в порожні!
(Робить кілька кроків, але спиняється знову.)
Зверни, кругом — казав мені Кривий.
(Чує спів у хаті.)
Та ні — тим разом Пер піде пробоєм!
(Біжить до хати; в тій хвилі стає на порозі Сольвейґа убрана до церкви, з молитвословом загорнутим в хустину і палицею. Стоїть висока і привітна.)

Пер Ґінт: *(кидається на вколішки)*
Прийшов по засуд непоправний грішник.

Сольвейґа: Хвала тобі, Боже! Вернувся до дому!
(Шукає за ним на омацки.)

Пер Ґінт: Карай мене строго за наймечних гріх!

Сольвейґа: Єдиний мій хлопче! Нема в тебе їх.
(Находить його.)

Відливник: *(поза хатою)*
Реєстр, пане Ґінте!

Пер Ґінт: Розкрий мою подлість!

Сольвейґа: *(сідає коло нього)*
Благословенний будь мені! Вітай!
Додержав слова і вернув до мене —
Моє життя ти замінив на рай,
А тугу в пісню замінив одну
Й вернув, як май вертає на весну!

Пер Ґінт: Пропав я марне!
Сольвейґа: Він тебе спасе —
Очистить з пилу, в гору піднесе.
Пер Ґінт: *(сміється)*
Пропав я! Ти не знаєш таємниці.
Сольвейґа: Скажи!
Пер Ґінт: Скажи! А де я був — ти знаєш?
Сольвейґа: Де був ти?
Пер Ґінт: Де я скарби всі розтратив,
Де перед Божим укривавсь обличчям,
Хиба ти знаєш? Можеш не сказати —
Як ні, я мушу там назад вертати.
Сольвейґа: *(усміхається)*
Хиба це трудно відгадать?
Пер Ґінт: Скажи —
Скажи бо, де я загубив себе?
Сольвейґа: В моїм довірю, у моїй любови,
Та жив там правди повен і обнови.
Пер Ґінт: *(подається в зад)*
Що кажеш! Ти закохана в дитину
Нещасна мати!
Сольвейґа: Я мати — так, а Він є твоїм батьком,
Який тобі дарує все, для мене.
Пер Ґінт: *(осяяний ясною думкою)*
Ах мамо, дружино, дівчино без сказу,
Сховай мене в небо твоєї душі!

(Ховає обличя на лоні Сольвейґи. Довга мовчанка. Сонце сходить.)

Сольвейґа: *(співає тихо)*
Засни, мій коханий, засни,
Колишу тебе і сторожу,
Коханьям тебе огорожу
І чарами сонця, весни
Надихаю мрії і сни.
Засни, мій коханий, засни.
Що бідній головці присниться,
Те в серцю мойому здійсниться —
Повернуться чари весни.
Засни, мій коханий, засни.

Відливник: *(з поза хати)*
Зійдемось певне, Пер, на роздрожу.
Я жду! Що сіяв, це тепер пожни.

Сольвейґа: *(усе в сонцю, співає голосно)*
Колишу тебе і сторожу —
Засни, мій коханий, засни...

КІНЕЦЬ.

(Перекладено в Черниці, від липня до падолиста 1917 р.)

